

קובץ

בית יוסף

ירחון תורני לפרסום מאמרים בענייני הלכה אקטואליים
מכתבי יד רבותינו הקדמונים זלה"ה, ומחכמי הדור שליט"א
שעדיין לא ראו אור

ע"פ מורשתו ולעילוי נשמתו של מרן שר התורה
רבינו עובדיה יוסף זצוקללה"ה

גליון ל
תשרי ה'תשע"ז

- גליון מקוצר -

לקבלת הגליון המלא, ניתן להצטרף למנויים:

100 ₪ לחצי שנה (6 גליונות) בלבד!

לפרטים: 052-7156775 בין השעות 1.30 ל-3 בצהריים.

או בדוא"ל: 7156775@gmail.com

"בית המדרש"

מדור חדש בקובץ בית יוסף בו
מובאים שאלות לעיון בעניינים
אקטואליים, כאשר תשובות
הלומדים יתפרסמו אי"ה בגליונות
הבאים

מצויף

פריקט מיוחד

במלאת 3 שנים להכתרתו לראשון לציון
של מרן עמוד ההוראה
הגאון רבינו יצחק יוסף שליט"א
ע"י אביו מרן רשכבה"ג זצוקללה"ה

מחיר לפרסום מודעות בקובץ :

עמוד שלם (שחור לבן) : 300 ₪. חצי עמוד (שחור לבן) : 200 ₪.
כריכה אחורית (צביעוני) : 700 ₪. כריכה פנימית (צביעוני) : 450 ₪.
ההנכסות קודש להמשך הופעת הקובץ מידי חודש.

כל הזכויות שמורות
להוצאת "להבין ולהשכיל"

דמי מנוי לחצי שנה (6 גליונות):

בארץ ישראל: 100 ₪ (מנויים קיימים זכאים להמשיך במחיר 70 ₪).
באירופה: 150 ₪. בארצות הברית: 200 ₪.
052-7156775 בין השעות 1.30 ל-3 בצהריים. או בדוא"ל: 7156775@gmail.com

נקודות מכירה בהם ניתן להשיג את הקובץ (במחיר 10 ₪ בלבד, לא כולל משלוח):

◇ בירושלים, סמוך לציונו של מרן: 052-7156775 בין השעות 1.30 ל-3 בצהריים.

◇ בבני ברק: בית המדרש 'ביע אומר': 054-8465937 ◇ במודיעין: 052-8286200

◇ קריית גת: רחוב הרב עובדיה יוסף: 052-7610018

ניתן להשיג גם חלק ניכר מהגליונות הקודמים (במחיר 10 ₪ בלבד, לא כולל משלוח).

תמונת השער באדיבות ר' מרדכי כהן הי"ו

קובץ בית יוסף

תשובות מאמרים ופסקים

הוצאת המכון להוצאת ספרים שע"י להבין ולהשכיל - ארגון להפצת תורה (ע"ר).

תגובות, הערות ומאמרים ניתן לשלוח למערכת (העדפה לבעלי מנויים):

הרב בלוי 14 ק. קרקע (חובה לציין) ירושלים. פקס: 02-9929972

דוא"ל: 7156775@gmail.com נא לציין שם, כתובת מקום לימודים או תפקיד רבני וכדו'.

ניתן לקבל במייל הנ"ל, את הקובץ במהדורה מקוצרת.

לכל ענייני הירחון: 052-7156775 בין השעות 1.30 ל-3.00 בצהריים.

לפרסום ספרים במדור "אוצר הספרים" ניתן ליצור קשר עם המערכת.

לתשומת ליבכם: אין המערכת מתחייבת לפרסם כל מאמר שנשלח.

ב"ה. ל"ג בעומר תשע"ז

דברי ברכה

הנני לברך בזה את העוסקים בקדשים, המוציאים לאור של הקובץ "בית יוסף", במלאת שנתיים להוצאתו לאור, ובו מאמרי הלכה ומכתבים ממרן אאמו"ר פוסק הדור זצוק"ל וזיע"א. שהוא אור העולם האמיתי, שלאורו הולכים רבים מעם ישראל בארץ ובתפוצות, וספריו הם לנו לעינים, שיושר עיונו מבעית, וכל רז לא אניס ליה. וכן מאמרים הדנים בתורתו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

יבורכו המוציאים לאור היקרים שמחזקים את דברי תורתו של מרן זע"א, ואף שדבריו אינם צריכים חיזוק, מכל מקום כיון שיש איזה אברכים שמרבים לחלוק בקלות על גדולים, לפיכך דבר טוב עשו שבקבצים שהוציאו בס"ד במשך השנתיים האחרונות, הוכיחו קבל עם ועדה עד כמה טועים הם בהבנה, ועד כמה דרכם אינה נכונה, בהיותם בטוחים בעצמם שהן וסברתם הנכונים, ולא זולתם, ובאמת שאין הקב"ה נותן סייעתא דשמיא לחכם אלא אם כן נוהג בענוה, כדרך שאמרו לגבי ב"ש וב"ה דמפני שנוחין ועלובים היו, והקדימו דברי ב"ש לדבריהם, נפסקה הלכה כמותם. והיינו שמפני מדת הענוה שהיתה בהם זכו לסייעתא דשמיא, והקב"ה השפיע עליהם מחכמתו יתב' לזכות לומר סברות ישרות, ולדמות מילתא למילתא באופן הנכון, ובלא ס"ד אין אדם זוכה לכשרון להבין היטב.

וברכתי לכל העוסקים בקדשים, המוציאים לאור של הקובץ הנפלא "בית יוסף" שיהי רצון ויזכו לכל מילי דמיטב, ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו, ויזכו עוד להגדיל תורה ולהאדירה, וזכותו של מרן פאר הדור והדרו זצוק"ל תעמוד להם לברכה והצלחה, ויעלו מעלה מעלה במעלות התורה והיראה, בבריאות איתנה ונהורא מעליא, לאורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים אמן.

בברכת התורה ולומדיה

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני העליון

המרכז למורשת מרן – להבין ולהשכיל

בעידודו ובהכוונתו האישית של מרן הראשון לציון הגאון רבינו יצחק יוסף שליט"א

המפעל האדיר "הלימוד היומי בתורת מרן" - ירחון תורני "קובץ בית יוסף" - גמ"ח להשאלת ספרי מרן והכנסתם לשיבות וכוללים - שיעורי תורה וכתבים - גליונות שבועיים בעברית ובאנגלית - מערכת ממוחשבת לשיעורי תורה ותכניות דרך הטלפון - סניפים ברחבי הארץ והעולם

ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור

ברכות עד בלי די נשגר קמיה מעלת כבוד מורנו ורבינו, עטרה הוא לראשנו,
אשר נפוצו פסקיו והוראותיו בכלל ישראל, והכל סרים למוצא פיו,
המאלפנו בינה ומדריכנו על כל צעד ושעל למען נלך בדרך טובים,
שר הצבא דגול מרבבה,
מרן עמוד ההוראה

הגאון רבינו **יצחק יוסף** שליט"א

הרב הראשי לישראל ובעל ה"ילקוט יוסף"

במלאות ג' שנים להכתרתו לראשון לציון
ע"י אביו הגדול מרן רשכבה"ג זצוקללה"ה

יהי רצון שימשיך להנהיגנו ביד רמה, עדי זקנה ושיבה, מתוך בריאות איתנא נחת ושלוה,
ובמהרה נזכה לראות בביאת משיח צדקנו, ומרן הראש"ל שליט"א בראשנו.

בברכה ובהערכה רבה

אליהו דניאל אוזן

המרכז למורשת מרן – להבין ולהשכיל

בשם כל הפעילים והמתנדבים ברחבי הארץ והעולם, ומשתתפי הפרויקטים.

תוכן עניינים לגליון המלא

שאמר סליחות באשמורת, אם יכול להיות ש"צ
בסליחות שאומרים לפני מנחה..... כז
מי שפגע בחבירו קודם שחזר בתשובה, וכעת כשבא
לפייסו נהפך ללעג ולקלס בעיניו, כיצד עליו לנהוג..... כח

סימן קמא | הרה"ג הרב מתתיהו גבאי

גול מים אחרונים אם יצא..... ל

סימן קמב | הרה"ג הרב יוסף חי סימן טוב

בת שציוה עליה אביה שלא תינשא, אם כחוייבת
לשמוע לקולו..... לג

סימן קמג | הרה"ג הרב ישראל ינון פרץ

מצד שלא האמין ששכנו ימכור את דירתו במחיר גבוה,
ולכן סרב לקנותה, ואח"כ שראה שיש קונה, חזר בו
ורוצה הוא לרכוש את הדירה..... לט

סימן קמד | הרה"ג הרב יואל ר. משד

בגדר מצות נטילת לולב, אם המצוה במעשה הנטילה או
שיהיו מונחים בידו..... מג

סימן קמה | הרה"ג הרב חיים ללוש

אם אסור מן הדין לקבל מתנות משום "שונא מתנות
יחיד", או שזו רק מידת חסידות..... נו

סימן קמו | הרב יואב לוי

קריאה בספרים חיצוניים..... עג

סימן קמז | הרב אורי סבאג

מערכות דאורייתא בעניינים שונים-ג..... עה

א את והב בסופה

סימן קמח | הרה"ג הרב שמעון ללוש

האם בן אר"י יכול לעלות לחתן תורה בחו"ל - ישוב דעת
מרן רבינו הגדול זצוקלה"ה..... צט

סימן קמט | הרה"ג הרב שלמה דנינו

בדין אמרית קטעי סליחות בארמית ביחידות
והמסתעף..... קג

א בית המדרש

שאלה א | "צינתוקים" של קווי התוכן לאור ההלכה.... קטו

א מכתבים ותגובות

א | גיהוצ בשבוע שחל בו ת"ב - תגובה [קטז]. ב |
יישובים לדברים שחלקו על מרן רבינו הגדול זצוקלה"ה
- מכתב [קטז]. ג | בענין הצפייה למשיח - תגובה [קז]

דברים אחדים..... 1

א שפתותיו דובבות

סימנים קכט-קלג | מרן פוסק הדור זיע"א

שיחה לחג סוכות..... א

דרוש לשמחת בית השואבה..... ד

בסוכות שואבים את העונות שהשלכנו אל המים
בתשליך, שהרי נהפכו לזכיות..... ו

בענין טומאה ביוה"כ..... ז

איסור "בל תשחית" בכריתת עצים בשביל הסוכה, ובדין
עצים של הרשות הממשלתית או העירונית, אם מותר
לקצצם בשביל הסוכה..... ח

א דובב שפתי ישנים

סימן קלד | הראשון לציון הגאון ר' משה יוסף

מרדכי מיוחס זה"ה

תולדותיו..... ט

דרוש לפרשת קדושים..... יב

א שו"ת הראשון לציון

סימן כג | אם צריך להקפיד על מקוררים עם התקן שבת,

הליכה ע"ג אבנים משתלבות חדשות שהניחו עליהם

חול, חומרת גרסא בשבת, אם מותר לעשר דבר

מעושר או שיש בזה משום בל תשחית..... יח

א בית ועד לחכמים

סימנים קלה-קמ | מרן עמוד ההוראה, הראשון

לציון הגאון רבינו יצחק יוסף שליט"א

אם מותר להכניס לרחבת הכותל חיות מאולפות לשמש

לצרכי בני אדם (כגון כלב הנחיה וכדו')..... כ

אם ראוי להתקין מצלמות במשרדי המקואות כדי

לעקוב אחר פעילות העובדות..... כד

תימני שעלה לארץ, ונוהג את כל מעשיו ע"פ פסקי מרן

רבינו הגדול זיע"א, אם יכול לברך "לישב בסוכה"

כשהולך לישון או שהולך לסוכת חבירו..... כה

אם מותר לשתות את המים שנשארו בכלי שנטלו ממונו

מים אחרונים, ואם צריך ליטול אותם מכלי מהברז..... כו

מטפחות שנתרמו לס"ח, אם מותר להניח אותם בעזרה

לשימוש הנשים הבאות לביהכ"נ. אם מותר להשתמש

באצבע של ס"ת לקריאה בספר הפטרות וכדו'. מי

דברים אחדים

הנה עומדים אנו בשער קובץ בית יוסף נוסף, היוצא לאור בסייעתא דשמיא מרובה מידי חודש בחודשו, לעילוי נשמתו הטהורה של מרן רשכבה"ג רבינו **עובדיה יוסף** זצוקלה"ה, לחזק את פסקיו והוראותיו, לדון ולפלפל בהם, וכן לדון בעניינים אקטואליים ע"פ דרכו ומורשתו אשר השאיר אחריו ברכה, כי על פיו יסעו ויחנו בני ישראל, ועל פיהו ישק כל דבר.

והכל אנו עושים ע"פ הדרכתו האישית היורדת לפרטי פרטים של בנו אחריו, מו"ר מרן עמוד ההוראה הרה"ר לישראל הגאון רבינו **יצחק יוסף שליט"א**, אשר בחודש זה (בתאריך י"ב תשרי תשע"ז) ימלאו ג' שנים להכתרתו לראשון לציון, ע"י אביו הגדול מרן פוסק הדור זיע"א, אשר מינוי זה היה מאבקו האחרון עלי אדמות, והיה זה האירוע האחרון בחייו בו השתתף, וכבר ידועה שמחתו הגדולה כאשר זכה לראות את בנו יושב על כסאו להמשיך את דרך ההלכה וההנהגה אשר עמל עליה שנים רבות עוד מימי נעוריו, וזכה עוד בחייו להושיב את בנו להמשיך את מורשתו.

לרגל מלאת ג' שנים הללו להכתרתו של מרן עמוד ההוראה שליט"א לראשון לציון, עלה בידינו בס"ד להגיש בפני הציבור היקר ראיון מיוחד עם תלמידו הרה"ג הרב אליהו כהן שליט"א, מחבר הספרים הנודעים לשם ולתהילה "מעדני המלך" ד' חלקים, בהם מובאים השקפתו הצרופה של מרן פוסק הדור זיע"א, הערוכים בטוב טעם ודעת. בראיון זה פורס הרה"ג הרב אליהו כהן מעט מדרכו של מרן עמוד ההוראה שליט"א וחוסף מקצת מגדלותיו... וכאן המקום להודות לו על כל העמל והטורח.

כמו כן, זכינו להביא בפני הלומדים היקרים מדור חדש אשר נקרא בשם "בית המדרש", אשר בו נביא בע"ה ובלנ"ד מידי חודש שאלות לעיון הלומדים בעניינים אקטואליים ללא תירוצים, ועל המעיינים לשלוח את תשובותיהם כאשר העלו במצודתם, ובע"ה נפרסם את התשובות הנבחרות בגליונות הבאים, ובנוסף התשובה הנבחרת ביותר, תזכה את בעליה במנוי חצי שנתי לקובץ בית יוסף ללא עלות.

מכאן נקרא מקרב הלב, לכל מי שיש בידו לעמוד לימינו במפעל כביר זה, אשר כמעט שנאלצנו להפסיק את הוצאתו, ולבא לעזרת ה' בגיבורים כדי שנוכל להמשיך בע"ה להוציא את הקובץ מידי **חודש בחודשו**, (פרטי המערכת בעמוד השני לאחר עמוד השער).

תפלתנו לבורא עולם, שיתן לנו כוחות ועזר וסיוע מן השמים, להמשיך את הפעילות הענפה של ארגונו הקדוש "**המרכז למורשת מרן - להבין ולהשכיל**". יה"ר שנזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה, ע"פ דרכו ומורשתו של מרן זיע"א, לעשות נח"ר ליצרנו ולעשות רצון בוראנו. אמן.

בברכת התורה,

המערכת.

שפתותיו דובבות

תשובות מרן פוסק הדור מו"ר ועט"ר שר התורה
ועמוד ההלכה רבינו עובדיה יוסף זצוקללה"ה

1 מתוך 5 מאמרים ומכתבים של מרן רבינו זצוקללה"ה

א' סי' קל"א

דרוש לשמחת בית השואבה

ומאחר וחבל לנו על העבירות שהשלכנום
למים, אנו הולכים ושואבים אותם שיתפכו
זכויות, כמו המעשה ברבי נפתלי מרופשיץ
שהתכופף למים אחר התשליך של החוזה
מלובלין שבשבילו הם מצות. וכיוצא בזה
פירש רבי לוי יצחק מברדיצ'וב, ולקחתם לכם
ביום הראשון, ראשון לחשבון עונות, היינו
ל"חשבון" העבירות לזכויות.

ונהנה מפסוק זה ושאבתם מים בששון וכו'
מפקינן לה ענין ניסוך המים בשמחה,

ונראה שהטעם שהרבה בשמחה כל כך על
ניסוך המים עד שאמרו מי שלא ראה שמחת
בית השואבה לא ראה שמחה מימיו, כדי
להוציא מלבן של צדוקים הכופרים בתורה
שבעל פה, ובכלל זה ניסוך המים שאינו אלא
מהלכה למשה מסיני (מ"ק ג:). הגם שרבותינו
זכרונם לברכה ביססו טעמים לדבר, כמ"ש
בראש השנה טז. נסכו מים לפני בחג ואני
מברך לכם גשמי שנה, ובתענית כה:
כשמנסכים המים בחג תהום אל תהום קורא

ידוע מה שאמרו, למה נקראת שמחת בית
השואבה? ששואבין משם רוח הקודש,
וכמ"ש בירושלמי יונה בן אמיתי מעולי
רגלים היה ושרתה עליו רוח הקודש בשמחת
בית השואבה, כי אין שכינה שורה לא מתוך
עצבות וכו' אלא מתוך שמחה של מצוה.
וכמובן שכל אחד זוכה לפי דרגתו
ומעלתו. (ראה הסיפור על ר"ח מצאנו על אחד שכיוון
שיזה לרוח הקודש באיה מקום כבודו, בשעה שלא היה הגון
לכך, ואמר שתפלה עושה מחצה, וזכה ל"רוח" בלבד...).

ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה, נראה
כי בראש השנה אנו חוזרים
בתשובה מיראה על ידי השופר, כי היתקע
שופר בעיר ועם לא יחרדו, ולכן אחר הצהרים
הולכים לתשליך לנהרות ובארות, כי תשובה
מיראה עושה מזדונות שגגות, ומקיימים אנו
ותשליך במצולות ים כל "חטאתם" השגגות.
אבל בשמחת החג בהשתלבות מצות סוכה
וארבע מינים וכו', מגיעים לתשובה מאהבה
שועשה מעבירות זכויות (יזמא פז. שו"ט מזמור יח).

שהיו אומרים ממחרת השבת זהו שבת בראשית. וכן כאן. וזהו שאמר הלל העניו (סוכה נג.) אם אני כאן הכל כאן, איך אמר כן? אלא כוונתו שידוע במה נתעלה הלל לנשיא, מפני שידע הגזרה שווה במועדו במועדו שהפסח דוחה שבת, שהלכה זו נתעלמה מבני בתירה, נמצא שכל הופעתו ונוכחתו בבית המקדש בראש קרואי שמחת בית השואבה מוכיחה בעליל כי דידן נצח. וזה שאמר כי אם אני כאן הכל כאן. ואם אין אני כאן מי כאן? כלומר חלילה אילו גברו כת הצדוקים מי כאן, כי בודאי שהשכינה היתה ח"ו מסתלקת מכאן. וזהו ג"כ מ"ש "ערבה הלכה למשה מסיני" (מ"ק ג.). וגם שם התנכלו הצדוקים והבייתוסים ורצו לעקור מצות ערבה מבית המקדש, ונתנום תחת האבנים ובאו ע"ה וסילקום מתחת האבנים ובאו הכהנים וזקפום בצידי המזבח (סוכה מג ס"ב), וע"ע בתוס' שם ד"ה לא. ולמדנו שאף ידי ע"ה היתה עם רבותינו זכורנם לברכה.

ובאמרנו "ושבתם מים בששון" על ניסוך המים נזכיר גם נענועי ארבעת המינים שגם הם באו לרצות על המים, כי בחג נידונין על המים. וכן אמרו בסוכה (לז: לח.), שהם לעצור רוחות רעות וטללים רעים, ושהשמים יתנו טלם והארץ תתן יבולה, ורב אחא בר יעקב ממטי ליה ואמר דין גירא בעינא דשטנא, ולאוי מילתא היא דאתי לאגרויי ביה, ולמדנו שאם כי אין לומר כן

לקול צינורך שאחד אומר לחבירו אבע מימך והמלאך אומר אבע מימך ועיין שם ברש"י. וזה מלבד מ"ש כי בעת שנחלקו המים העליונים על ידי הרקיע מהמים התחתונים כמ"ש יהי רקיע בתוך המים וכו', בכו המים התחתונים שהתרחקו מהם לניסוך המים בחג, וגם בלקיחת המלח הנעשה מהמים, ככתוב על כל קרבנך תקריב מלח. ובה פירשו מה שכתוב "כי גדול כים שברך מי ירפא לך", מי שירפא שברו של ים ירפאך, כי בחורבן בית המקדש חזרו המים התחתונים לבכיתם ככתוב על "נהרות" בבל שם ישבנו גם בכינו. [ולכן נאמר מזמור זה אחר ט"ו שיר המעלות שגם הם נתקנו על הגבהה התהום (סוכה נג.) כהמעשה דדוד וכו'. וז"ש בראשית בראשית (סוכה טז) ושם בגמרא חשובה ובאה מששת ימי בראשית. ע"ש. היינו על ידי חילוק המים]. כי נשאו נהרות קולם ישאו נהרות בכים. ומנחם הכתוב את עמו ישראל, מי שירפא שברו של ים שתחזור עטרה ליושנה בבנין בית המקדש על ידי ניסוך המים בחג והקרכת רבנות במלח, אף ירפא לך. נמצא שע"י ניסוך המים היו עושים שלום בין המים העליונים לתחתונים ובכך נתפייסו. ועל כל פנים בהיות שהצדוקים כפרו בזה עשו חז"ל ד"ץ בפרהסיא ובשמחה, כי דידן נצח, ולהוציא מלבן של צדוקים ככתוב שפעם אחת ניסך אחד על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהם, וכעין קצירת העומר שהיה נקצר בעסק גדול להוציא מלבן של הצדוקים

לרב אחא בר יעקב דאתא ונשקיה אכרעיה
היה נושא פנים לדבריו ולא חשש ממנו
ראב"י הגדול והמלומד בנסים, כהמעשה
דקידושין (כט:). אידמי ליה כתנינא דשבעא
רישוותיה כל כריעה דכרע נתר חד רישיה,
אמר להו למחר אי לא איתרחיש ניסא
סכנתין. ע"ש. ועיין בבא קמא (טז:). דשדרו
נעשה נחש כשלא כורע במודים וכו'.

אבל יכולים לחשוב כן, כי באמת הוא גירא
בעינא דשטנא, וכן כתב מהרש"א בחידושי
אגדות עיין שם. והאי טעמא דרב אחא שלא
חשש לומר כן אף שהיה לו לירא מהמעשה
דפלימו (סוף קידושין) מכל מקום שאני ראב"י
שדורש בשבח השטן, כמ"ש בגמ' בבא בתרא
(טז:). שדרש רב אחא בר יעקב על שטן ופנינה
שכיוונו לשם שמים, ומחמת ידידות השטן

מאמרים ומכתבים נוספים של מרן זיע"א בגליון המלא:

שיחה לחג סוכות (עמוד א)

בסוכות שואבים את העונות שהשלכנו אל המים בתשל"ך, שהרי נהפכו לזכויות (עמוד ו)

בענין טומאה ביוה"כ (עמוד ז)

איסור "בל תשחית" בכריתת עצים בשביל הסוכה, ובדין עצים של הרשות הממשלתית או העירונית, אם
מוותר לקצצם בשביל הסוכה (עמוד ח)

אל לומדי ומעייני קובץ בית יוסף, די בכל אתר ואתר

אנו קוראים לכל מי שיש ביכולתו לעזור ולסייע בהרחבת מעגל
המנויים לקובץ זה אשר נטל על שכמו את הפצת תורתו וחיזוק
פסקיו של מרן פוסק הדור רבינו **עובדיה יוסף** זצוקללה"ה,
כדי שבעזה"ש יתנוכל להמשיך להוציא לאור העולם מידי חודש
בחודשו. ומה' תשאו ברכה.

כמו כן, נבקש מכל מי שיש בידו לתמוך ולסייע לנו בתרומות
כספיות לשם המשך הדפסת הירחון, ולעמוד לימינו בהפצת
תורתו של מרן רבינו הגדול זצוקללה"ה, ובוודאי שזכותו הגדולה
תעמוד לכם לשפע ברכה והצלחה וכל טוב.

לפרטים ניתן לפנות למספר:

052-7156775 בין השעות 1.30 ל-3 בצהריים.

או בדוא"ל: 7156775@gmail.com

דובב שפתי ישנים*

תשובות מכתב יד רבותינו הקדמונים
שעדיין לא ראו את אור הדפוס ומתפרסמים כאן לראשונה

א' סי' קלד'
דרוש לפרשת קדושים

הראשון לציון הגאון רבי משה יוסף מרדכי מיוחס זלה"ה

בעריכת: הרה"ג הרב אסף רביב שליט"א

יו"ר מכון "האיר ממוזרח" - מכון להוצאת כתבי יד וספרי חכמי המזרח
רב מושב "חלמים"

אודות מהר"ר משה יוסף מרדכי מיוחס זלה"ה הראש"ל הידוע בכינויו "הרב המים", הארכתני במבוא לספרו "ברכות מים" אשר זכינו תהילה לאל להוציא בחודש אדר השנה, ושם כתבנו תולדותיו באריכות¹. כאן נציין כמה פרטים בלבד.

הרב היה מפארי גידולי חכמי ירושלים, עילוי נפלא וגאון פלאי, בן לשושלת חכמים וגדולים, אביו היה הראש"ל מהר"ר מיוחס בכר שמואל בעל פרי האדמה, ומצד אמו היה נצר לגדולי עולם כמהר"י חאגיז והרב המג"ן זלה"ה. גם היה חתנו של מהר"ט אלגאזי זלה"ה, וכאמור מגדולי חכמי ירושלים בזמן הרב חיד"א זלה"ה, והיה חסידא קדישא, צדיק ועניו, מתחסד עם קונו ומוכתר במידות טובות, נוסף על גדלותו הנוראה והמבהילה בתורה. אחר פטירת מר חמיו מהר"ט אלגאזי בשנת תקס"ב עלה על כס הראש"ל עד פטירתו בשנת תקס"ו.

מחיבוריו נדפסו "שער המים", "מים שאל", ו"ברכות מים" - אשר ת"ל יצא לאור מחדש על ידינו, ונותרו בכתב יד החיבורים "פני המים" ו"עין המים".

הדרשה שלפנינו, המתפרסמת כאן לראשונה, לקוחה מחיבורו "עין המים"

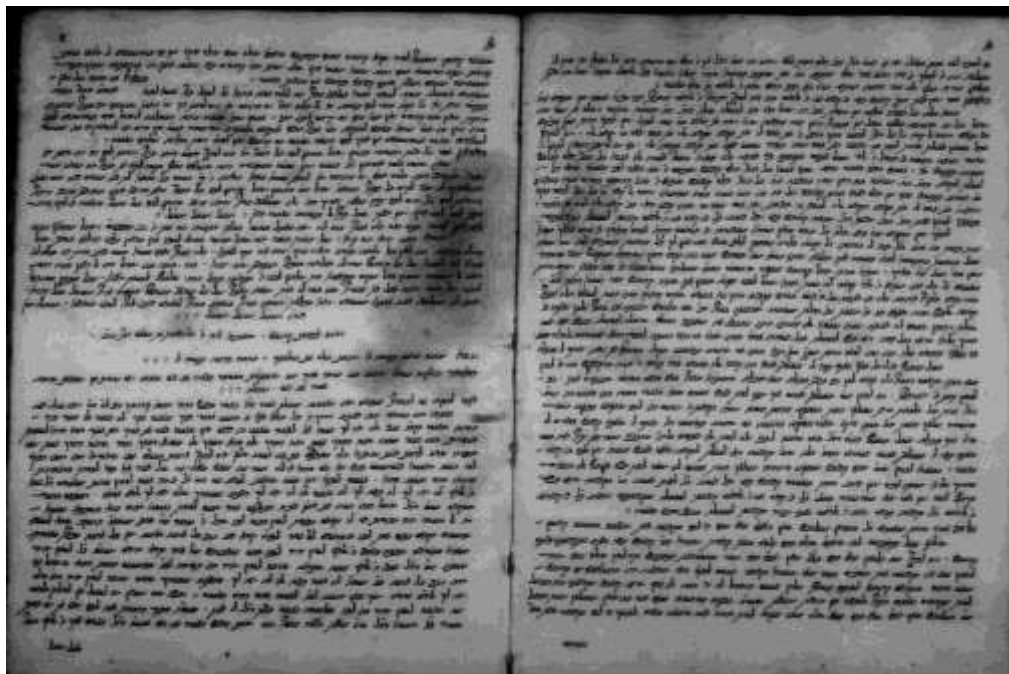
* ההערות למדור זה נכתבו ע"י הרה"ג הרב אסף רביב שליט"א, ואינם מאת העורך.

¹ ניתן להשיג את הספר אצל המרכז למורשת מרן - להבין ולהשכיל. רחוב הרב בלוי 14 ק. קרקע, סנהדריה, ירושלים (2 דקות מצינו של מרן זיע"א). פלאפון: 052-7116511 דוא"ל: 7156775@gmail.com

בית סימן קלד | הראש"ל רבי משה יוסף מרדכי מיוחס זלה"ה יוסף

שנותר כאמור בכתב יד עד ימינו אלה. שם החיבור "עין המים" ניתן לו, מאחר והרב בסוף ימיו איבד את מאור עיניו בגלל מאורע עצוב ומבהיל שקרה עמו, ועל כן קרא בשם זה את חיבורו האחרון, אותו לא כתב בעצמו עקב עיוורונו, אלא הכתיב לסופר שכתב מפיו, ובאמת, שכתב היד הזה שונה משאר כתבי ידו של הרב בצורה ברורה, וניכר כי סופר כתבו.

וזה דבר המעשה, אשר גרם לרב זלה"ה לאבד את מאור עיניו כפי שמסופר ר' אריה לייב פרומוקין (תולדות חכמי ירושלים, ח"ג, עמוד 184 ואילך): "בני משפחת הרב יספרו כי ספרו האחרון אשר קרא אותו בשם "עין המים" היה בסבה, מפני שכהו עיניו ועמד מלראות על ידי צער פתאום וחרדה, וזה הדבר: כי מופתי אחד [שופט ראשי] בעיה"ק מינה אותו בטרם מותו לאפוטרופוס על בניו ובני ביתו, ונכדו של המופתי הלז בהיותו עוד צעיר לימים, דחקה לו שעתו ויהי רעב וכפן, ופעם אחת בקש שיתנדבו לו איזה עשרות גרוש, ולא הגיעו בשום מקום, וכאשר סיפר הדבר להרב ז"ל מלא את חפצו, ונקבעה אהבתו בלבבו, ולא עברו

צילום כתב ידו של הסופר

עשרה שנים והצעיר הלז עלה אחר כך לגדולה, ונתמנה על ידי השולטן לראש על כל ארצות סוריא וארץ ישראל, ובהגיעו לעיר רמלה העלה מס כבד על היהודים בירושלים שלשים אלף גרוש, ולא היה למו שום עצה ותושיה על מכסת הכסף הרב הזה, והגאון הנז' עם משנהו הרה"ג ר' מרדכי הלוי, המכונה הרב המלי"ץ, הלכו בלב נשבר לעיר רמלה לקבל פני השר ההוא, והשר הנזכר הכיר תיכף את הרב בעל שער המים, ויצא לקראתו ויכבדהו, ויספר לו כי עתה הוא בא בשם אחיו היהודים, והוא הראש שלהם, ולא יכול לראות ברעה אשר ימצא את עמו ועדתו הגוועים בענים אשר שם עליהם המס הכבד הזה. ויען השר ויאמר: כבודך יקר בעיני מאד, ולמענך אנכי מוותר שני שלישים ממכסת הכסף אשר שמתי עליהם, ובלבד שיביאו לפני את העשרת האלפים. ובהמשך הדבורים התערב גם הרב המלי"ץ ר' מרדכי לדבר עם השר ולחנן אותו שיוותר עוד, ועל זה התקצף השר מאוד כי היטב חרה לבו על אשר הוכרח לוותר השני שלישים הראשונים, כאשר לא יכול להשיב פני הרב בעל שער המים' ויגזור להמית תיכף את הרב המלי"ץ, וירמוז לעבדיו למלאת פקודתו, ומרוב החרדה אשר נפלה על הרב בעל שעה"מ נסתמו עיניו ועמדו מלראות עד יום מותו, ובכ"ז פעל על השר ההוא לבטל את הגזירה לבלתי המית את הר"ם ז"ל."

אולי החרדה הזו אשר החרידתהו, הבהלה העמוקה והקשה הזו היא אשר היתה בעוכריו וקרבה את קיצו. בי"ג בתשרי שנת תקס"ו והוא עודנו במבחר ימיו בן ששים ושמונה שנים נפטר הרב למגינת לב כל בני עדתו. הוא נקבר בשיפולי הר הזיתים ועל מצבתו נחרט:

ציון המנוח איש צעיר מתושבי עיה"ק ירושלים ת"ו **משה יוסף מרדכי** בן מורינו הרב רפאל **מיוחס** תנצב"ה נפשו בטוב תלין וזרעו ירש ארץ מחיה מתים יחיהו בטל תחיה. נח נפשו דמורינו הרב בעל ס' שער המים וברכות מים ומים שאל ופני המים בי"ג תשרי שנת וי"ש'ר"ם' [תקס"ו] יעלוזו לפ"ק.

כאמור, הקטע מדרשתו המתפרסם כאן לראשונה, הוא מתוך כתב היד הנ"ל, ונבקש מאת הלומדים ללמוד בחודש תשרי הבעל"ט מתוכו, ואם אפשר ביג' תשרי יום פקודת שנתו - הרי זה משובח, למען יהיו שפתותיו דובבות בקבר, וזכות הרב זלה"ה שהיה חסידא קדישא ופרישא, תעמוד לכל ההוגים בדבריו הקדושים. אכ"ר.

שו"ת הראשון לעיון

שאלות הנשלחות למערכת, ועליהם משיב מו"ר הראשון לעיון
מרן עמוד ההוראה הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א,
הרב הראשי לישראל ובעל הילקו"י

❧ סי' כג ❧

אם צריך להקפיד על מקררים עם התקן שבת, הליכה ע"ג אבנים משתלבות
חדשות שהניחו עליהם חול, חומרת גנרטור בשבת, אם מותר לעשר דבר מעושר
או שיש בזה משום בל תשחית

שאלה:

לכבוד מרן הראשון לעיון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

- א. בענין מה שנתפרסם בשנים האחרונות להקפיד על מקררים ומזגנים עם התקן שבת מיוחד, האם יש להקפיד בזה או שזה חומרא בעלמא?
- ב. בענין מה שבונים אבנים משתלבות במדרכות וזורקים עליהם חול וע"י הילוך בני אדם נכנס החול בין האבנים, האם יש לחוש ללכת עליהם בשבת משום משוי גומות.
- ג. בענין מה שאמר מרן הראש"ל בליון שחומרא טובה היא לקחת חשכל בשבת ע"י גנרטור, האם יש להחמיר כן גם במים שלא ישאבו אלא ע"י גנרטור (מים של שבת), או שזה חומרא יתירא.
- ד. בענין מה שיש מחמירים לעשר אפילו דבר מעושר, האם זה חומרא טובה או שיש חשש לבל תשחית.

בברכה,

אריאל שרגא

כולל בית יוסף, ירושלים

תשובה:

ומתמעט במשך הזמן איזה מעלות, פועל שוב
החשמל באופן אוטומטי ומגביר את הקור עד
למעלה האחרונה. ובכן בעת פתיחת המקרר
כדי להוציא ממנו את המאכלים, הקור הפנימי
מתפרץ ויוצא החוצה, ויורד איזה מעלות,
ונמצא כי הפותח גורם שהמנוע החשמלי
יפעל מחדש, להזרים זרם חשמלי, כדי
להשיב את הקור לאיתנו, וגורם הבערה

א. יש להבחין בין סוגי המקררים, כי יש
מקררים שיש שם טרמוסטט, וע"י זרם
החשמל נושבת רוח קרה בתא ההקפאה,
והקור עולה למספר מעלות, וכשמגיע הקור
אל המעלה האחרונה, נפסקת פעולת החשמל
באופן אוטומטי, וכשהאוויר הקר הולך

כניסת אויר החם או יציאת אויר הקר, אינה נוחה לו, הרי הוא בבחינת פסיק רישיה דלא ניח"ל. והוא במלאכה דרבנן בהגברת זרם, שאינו אין יוצא אש מפעולה זו, אלא הגברת זרם, שאינה אלא מדרבנן, וכמ"ש במנחת שלמה ח"א (סי' ז') ובשלחן המערכת ח"א, וקי"ל דפ"ר דלא איכפת ליה בדרבנן שרי, וכמ"ש הגאון רבי יצחק אלחנן, עפ"ד התוס' בשבת קג. וכתובות ו'. וכן דעת רבים מהאחרונים.

ב. לגבי הליכה ברחוב ובהליכתו מכניס עפר בין הרצפות, הנה מלבד שאין הדבר בגדר פסיק רישיה, הרי הוא מתעסק בעלמא, ואין לו שום כוונה לדבר. ואינו דרך בנין. ואכמ"ל. ג. חומרא היכא דאפשר בנקל.

ד. תלוי באיזה רבניות ומי העומד בראש הרבנות המפקח על ההכשרים. ועל פי רוב אין צריך להחמיר כי בתנובה מקפידים על זה.

בשבת. יתר על כן, פעמים הרבה שמתעורר כח החשמל מיד עם פתיחתו, ע"י יציאת האויר הקר לחוץ. ונמצא מבעיר חשמל בשבת.

והנה בסוגי מקררים כאלה, כבר האריכו בזה אחרונים, והעיקר לדינא להקל בזה, שהרי בפתיחת המקרר אין מטרת הפותח אלא להוציא את המאכלים, ולא להוציא אויר קר מהמקרר, וא"כ הוה ליה דבר שאינו מתכוין, ואף שהוא פסיק רישיה, שע"י פתיחתו בהכרח שמתנדף הקור לחוץ, מ"מ הוא פסיק רישיה דלא ניחא ליה, שהרי ע"י כך הוא גורם לחשמל שיתחיל לפעול מחדש, והוא נושא בעול ההוצאות לתשלום דמי החשמל, והיה נוח לו יותר, אילו היה הדבר בגדר האפשר, שישאר הקור בפנים. ואף על פי שבחידוש פעולת החשמל להזרים אויר קריר, ניחא ליה, בשביל קיום המאכלים, מ"מ מכיון שעיקר פעולתו בעת פתיחת המקרר, והיא

שאלות למדור זה ניתן לשלוח למערכת:

רחוב הרב בלוי 14 קומת קרקע ירושלים.

נא לצייץ "עבור ארגון להבין ולהשכיל".

פקס: 02-9929972 (לאחר השליחה נא לוודא טלפונית שהגיע).

דוא"ל: 7156775@gmail.com

זכויות הלימוד בקובץ זה מוקדשים לעילוי נשמת

אבינו וסבינו היקר

שרלו בן ריקה סעדון ז"ל

נבלי"ע לאחר יסורים קשים ביום שושן פורים תשע"ו, ערב שבת קודש

וכן לעילוי נשמת רעייתו

פלילה פלורנס בת מיסה סעדון ע"ה

נבלי"ע בליל יח אייר – ל"ג בעומר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

בית ועד לחכמים

תשובות מרן עמוד ההוראה הנאון רבינו יצחק יוסף שליט"א
הראשון לציון והרב הראשי לישראל - נשיא בית הדין הרבני העליון - בעל ה"לקוט יוסף"

1 מתוך 7 תשובות של מרן הראשון לציון שליט"א

א' סי' קלה

אם מותר להכניס לרחבת הכותל חיות מאולפות לשמש לצרכי בני אדם
(כגון כלב הנחיה וכדו')

המקדש, שנשבע לו הקדוש ברוך הוא שאינו חרב לעולם. ומקום הכותל המערבי סמוך לבית קדש הקדשים, שמכוון כלפי בית מקדש של רקיע של מעלה. והמתפלל במקום מקודש זה כמתפלל לפני כסא הכבוד של הקדוש ברוך הוא, שמשם פתח פתוח לרוחה לשמוע ולקבל תפלתם של ישראל, כמו שנאמר, אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים. ולכן מנהג שלומי אמוני ישראל שמתפללים ושופכים צקן לחשם ורחשם ליד הכותל המערבי, שהוא שריד בית מקדשינו, ואשר נוסד ע"י דוד ושלמה וקדושת המקום גורמת לבאים בחצרות ה' להתעורר בהתלהבות קודש ברשפי אש שלהבת יה, ולהתפלל בכוונה באימה וביראה. ואשרי המכין דעתו בתפלה זכה וברה לפני השי"ת, שאז מובטח הוא שלא תשוב תפלתו ריקם, כמו שנאמר (תהלים י): תכין לבם תקשיב אזניך. כלומר, אם סייעוהו משמי מרומים לכין לבו בתפלתו, אז בודאי שאזני ה' כביכול קשובות לקול תחינתו. ומצוה לנשק אבני הכותל ולחונן את עפרה, שנאמר, כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו. (כתובות קיב).

בס"ד, י' אלול תשע"ו

לכבוד הרב החשוב והנעלה, רב הפעלים לתורה ולתעודה,

הרה"ג רבי שמואל רבינובין שליט"א,

רב הכותל המערבי והמקומות הקדושים שלום וברכה וישע רב,

אודות השאלה אם יש לאפשר להכניס כלב הנחיה לרחבת הכותל המערבי, כי על פי התקנות למקום קדוש זה, יש לאפשר הכנסת חיה אשר אולפה לבצע משימות בעבור אדם עם מוגבלות כגון כלב נחיה, כלב סימון, או כלב הגנה או פעולות חילוץ ולאור זאת מבקשים לאפשר הכנסת חיות לרחבת הכותל גם כאשר הן לא צמודות לבעל המוגבלות הזקוק להם, אלא נמצאות עם אדם בריא שמאלץ אותן לצורך זה.

רחבת הכותל במקום שמתפללים שם, דינה כביהכ"נ

דין רחבת הכותל המערבי במקום שמתפללים כקדושת בית כנסת, ואמרו חז"ל: "מעולם לא זזה שכינה מכותל המערבי של בית המקדש". ואמרו עוד: "הנה זה עומד אחר כתלינו, אחר כותל המערבי של בית

ויום יד במלך, שחלץ תפליץ בפניו. ופירש רש"י, שגילה ראשו לפניו. ובשבת קנא: כסי רשיה כי היכי דתיהוי עליה אימתא דשמאי. ועיין עוד בספר המנהיג הלכות תפלה סימן מה). והנשים אשר מוזהרות ועומדות שבכל הליכתן חייבות ללבוש בגדי צניעות, כל שכן שמוזהרות בלכתן אל הכתל המערבי, לבל יכנסו בבגדים ללא שרוולים, או במחשוף, לא תהא כזאת בישראל. ולמוכחים ינעם ותבא עליהם ברכת טוב. וחובה קדושה מוטלת על האחראים על קדושת המקום לעשות מחיצה בין גברים לנשים.

הכנסת כלב של עיור לביהכ"נ

ולגבי השאלה בענין הכנסת כלב לרחבת בית הכנסת, הנה בירושלמי (מגילה פרק בני העיר הלכה ג) אמרו, ר' אימי מפקיד לספריא, אם אתא ברנש גביכון מלכלך באורייתא (קצת בן תורה) לגבכון תיהוון מקבלין ליה ולחמריה ולמגני. והובא בהר"ן מגילה כח. והיינו, שר' אימי התיר להכניסו לבית המדרש עם חמורו וכל כליו. והובא גם כן בביאורי הגר"א (סימן קנא סק"ה). ולפי זה לכאורה י"ל שהוא הדין בעיור הרוצה להכניס את כלבו עמו לבית הכנסת, שאם התירו בירושלמי הכנסת החמור, למה נאסור בכלב. ובגמרא ברכות (סב.) פרש"י שם, דאביי מרביא ליה אימיה אמרא (מגדלה לו שה), ומלמדתו שהולך עמו תמיד. והרי אביי היה כמעט כל היום בבית המדרש, ומשמע קצת שהיה הולך עם השה גם לבית המדרש, ואם כן יש להוכיח קצת מכאן, שגם בעיור יכול להכניס את כלבו לבית הכנסת. שאין לך שעת הדחק גדולה מזו, שאם לא נתיר לו בכך, יתבטל כל ימיו מתפלה ושיעורי תורה, קריאת התורה ומקרא מגילה וכו'. ומטעם זה התיר בנידון דידן

קדושת הכותל גורמת להתרגשות והתעוררות בתפלה

והדבר ברור שהמקום גורם להתלהבות והתרגשות המתפללים לפני הכותל. וכמו שהסביר כיו"ב מהר"י עייאש במטה יהודה (סימן צ ס"ק ב), דברי התוס' ברכות (לד:) ד"ה חציף עלי מאן דמצלי בבקתא, וא"ת, הכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה. וי"ל התם מיירי בהר המוריה כדאמרי' בפסחים (ז.). דר"ל כיון שהוא מקום קדוש ששם בנה נח מזבח לה', ושם נעקד יצחק, מעולם לא זזה משם שכינה מעולם ועד עולם, א"כ אימת השכינה על המתפלל שם. ע"ש. וע"ע בזוה"ק (פרשת בא דף לט ע"ב) שכן מתבאר שם. ועיין בשוחר טוב (פרק עו) אמר רבי ברכיה, מתחלת ברייתו של עולם עשה הקדוש ברוך הוא סוכה בירושלים והיה מתפלל בתוכה, שנאמר והיה בשלם סוכו ומעונתו בציון וכו', וכיון שגורם החטא נאמר: ויחמוס כגן סוכו שיחת מועדו, מקום שהיה מתועד בתפלה. ובברכות (י.) והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלת, תפלתם לא נאמר אלא תפלתי, מכאן שהקב"ה מתפלל, ומאי מצלי? יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי וכו'. נמצא שביהמ"ק הוא מקום תפלתו של הקב"ה. ובפרט שהוא מכון כלפי ביהמ"ק של מעלה. והמתפלל יערה עליו רוח ממרום לקדושה וכוונה טהורה. (ועיין במדבר קדימות מערכת ב אות כא).

שיש להכנס לכותל ביראת כבוד וצניעות
לפיכך חובה קדושה להכנס ליד הכותל המערבי ביראת כבוד ובכובד ראש, וחלילה להקל ראש כלפי הקדוש. ולכן אסור מעיקר ההלכה להכנס לשם בגילוי ראש, בין אנשים ובין נשים. (וכמו שאמרו חז"ל סנהדרין קא:

טפי מחמור, שנודע מה שאמרו בגמרא בבא קמא (פג). ההוא איתתא דעלת למיפא בההוא ביתא, נבח בה כלבא, אמר לה מרי לא תיסתפי מיניה, שקולי ניביה, אמרה ליה שקילי טיבותיך, ושדי אחיזרי, כבד נד ולד. ע"ש. ומה גם והנערים ישחקו עם הכלב, ומאן יימר לן שלא ישמיע קולו באמצע בית הכנסת, וכדי ביזיון וקצף.

וגם הראיה שהביא מהגמרא ברכות סב. גבי אביי מרביא ליה אימיה אמרא, וכו', אין מזה הכרח כל כך, וגם הוא ז"ל כתב שאינה ראייה ברורה, דאפשר לומר תמיד חוץ מבית המדרש ובית הכנסת, והיה מעמידה בחוץ. ועיין רש"י בפרשת תצוה (פסוק כ) שכתב, להעלות נר תמיד, כל לילה ולילה קרוי תמיד, וכן במנחת חביתין נאמר תמיד, ואינה אלא מחציתה בבוקר ומחציתה בערב. וכו'. ע"ש. ואשר על כן אין להתיר לעיוור להכניס את הכלב לבית הכנסת, וכמבואר כן בשו"ת חלקת יעקב ח"ג (סימן פד), שאפשר למצוא איזה עצה שיהיה לו איזה אדם שיקחנו לבית הכנסת, ועכ"פ מידי פעם, ואם אין לו שום עצה אחרת להגיע לבית הכנסת, זולת עם הכלב, הרי כבר אמרו אנוס רחמנא פטריה. ואף שסומא חייב במצות מן התורה לדעת רוב הפוסקים (ראה ילקוט יוסף חלק א עמוד פד), מכל מקום היכא דהוא אנוס, יש לפטרו. וחשב לעשות מצוה ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. וסימן לדבר, לא תביא... מחיר כלב בית ה'... כי תועבה היא. גם בספר שערים המצויינים בהלכה (סימן יג סק"ב) תמה על האגרות משה הנ"ל, שהרי העכורים יראו שנכנס העיוור לבית הכנסת עם כלבו, ויש כאן איסור "לא תחללו", שהם מקפידים שלא

הגאון רבי משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (חלק אורח חיים סימן מה), וע"ש מ"ש אי מהני תנאי ביישובך. ע"ש. ומכל מקום אף לסברא זו, טוב שישב עם הכלב בסמוך לפתח. [ועיין להרמ"א (סימן צ סעיף כא) שכתב, שבעלי חיים חוצצין וכו'. אלא שמאן יימר לן דאיירי בבית כנסת, שמא איירי ביחיד המתפלל בביתו, וכדומה].

אמנם אם לדין יש תשובה, שבירושלמי איירי בבית מדרש, וכמו שפירש שם בקרבן העדה, מדרשיכון, בית מיוחד ללמוד. ואף שקדושתו חמורה יותר מבית כנסת, מכל מקום גבי תלמידי חכמים שאני, שהרי ביתם הוא לכל דבר, לפי שעומדין שם כל היום. ומטעם זה התירו לתלמידי חכמים לאכול ולשתות בבית המדרש. ומה שהתירו להם לאכול ולשתות גם בבית הכנסת, הוא רק מפני שלומדים בבית הכנסת, וכמו שכתב המגן אברהם בסימן קנא. אבל בזמן שאין לומדים שם, אסורים לאכול ולשתות בבית הכנסת, שלא לצורך מצוה. אף אם הם תלמידי חכמים, שגם תלמידי חכמים מצווים במצות מורא מקדש. ועוד י"ל דבירושלמי איירי גבי אורח שאין לו היכן להתאכסן. ואורח שאני. ולא דמי לעיוור הרוצה להכניס את כלבו לבית הכנסת בעת התפלה, ומה גם והדבר יגרום לבלבול כוונת המתפללים. וגרע טפי מבגדים המצויירים, שכתב הרמ"א (סימן צ סעיף כב) שאין נכון להתפלל כנגדם.

ועוד י"ל דשמא חמריה דקאמר הירושלמי היינו האדם שנוהג בחמור, שנקרא חמר. וקאמר ר' אימי, שאף החמר שאינו בן תורה, מותר לאכסנו שם, כיון שהוא נטפל לבן תורה. ועוד י"ל, דאין הכי נמי כלב גרע

יכנס כלב וכדומה לבית יראתם. ע"ש. ועיין בשדי חמד (מערכת בית הכנסת אות כא) שכתב, דהיכא שנוהגים העכו"ם להחמיר באיזה ענין, אנן נמי מחמירינן. ע"ש. ולכן גם בנידון דידן יש להחמיר בזה. [וכן פסק בזה בשו"ת שער שמעון אחד חלק ב סימן מא].

ובשמע שלמה ח"ד (סי' ג) רצה לחלק ולהחמיר בכלב יותר מחמור, משום שלדעתו החמור הוא בהמה מכובדת משא"כ כלב. ולכן רצה לדחות דברי האג"מ. אולם זה אינו, דמה לי כלב ומה לי חמור לענין הכנסתם למקום קדוש. וכבר הארכנו בזה בס"ד בילקוט יוסף על הלכות בית הכנסת.

ושמעותי ראייה לנ"ד, דהא בעזרה שבבית המקדש היו מביאים כאו"א קרבנו, ובג' רגלים הכל היו מביאים קרבנותיהם לתוך העזרה, אף דקדושתה רבה דקרינן בה לפני ה', וכל הר הבית קדושתו חמורה מביהכ"נ, דאסור להכנס במקלו כדאי' בפ"ו דברכות, משא"כ בבבב"נ, כמ"ש מרן סימן קנא. וכמבואר בברכות נד. וסב: דילפינן ק"ו ממנעל דאסור בהר הבית כ"ש ריקיקה, משא"כ בבית הכנסת שהכל מותר. וכן מהא דאסור לשבת בכל העזרה, משא"כ בבבב"נ. מ"מ הואיל ועושים כן למצות הקרבנות הכל מותר, ולא מסתבר דיש בזה זלוול במקום הקודש, ורק מחמת הציווי דקרבנות הותרה הרצועה, דטפי י"ל דליכא בהא דרך זלוול כלל, כל שעושה כן לעבודתו. וא"כ אף דמחיר כלב אסור למזבח, מ"מ לא נאסר אלא להקריב מחירו דהוי גנאי טפי כאתנן זונה, ואין זה מדינא דמורא מקדש כלל, רק פסול אצל מזבח. משא"כ אם מכניס ומוציא את העיור לצורך התפלה שמא יש להקל. אולם

יתכן שבהר הבית היו מקצים מקום מיוחד להעמדת הבהמות, ולא במקום שהיו עוסקים בעבודת הקודש או התפלה. ואמנם המבי"ט בספר בית אלוקים (שער היסודות פרק לח) כתב, דתפלה בצבור לא היתה קודם החרבן, ומזמן משה רבינו עד אנשי כנסת הגדולה כל אחד היה מתפלל ביחידות בביתו, ולא היו ישראל נאספים להתפלל בצבור במקום מיוחד. ורק אחר החרבן כשתיקנו חכמים נוסח ומטבע התפלה, תיקנו גם תפלה בצבור. ע"ש. אך בשו"ת יביע אומר חלק ו (חלק אורח חיים דף ל ע"א) העיר עליו מהירושלמי (פרק ד דברכות) דמשמע שאף בזמן בית המקדש היו מתפללים בצבור, בפרט אלו שהיו דרים בסמוך למקום המקדש. וגם בתלמוד דידן משמע כן, שלמדו על תפלה בצבור מהפסוק בתהלים, ואני תפילי לך ה' עת רצון, ודוחק לומר שדוד המלך אמר כן על תקופת אחר החרבן. וכן למדו שם מהפסוק בישעיה, דזה ודאי איירי קודם החרבן. ונמצא דעזרא הסופר וחבריו תיקנו רק את הנוסח לתפלה, אבל עצם התפלה בצבור היו מתפללים גם בזמן הקרבת הקרבנות.

וראייה להקל (עכ"פ בבהמה טהורה) ממתני' דשקלים פ"ז, מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה בירושלים, מעשר, ובהר הבית חולין. ופירוש המשנה דהיו סוחרי בהמות בהר הבית ממש, כדמשמע מפירוש המשנה להר"מ. וכן אי' בהדיא באו"ה הארוך (שער כד סימן ד) שהיו סוחרי בהמות בירושלים, ובתוספות פסחים (ו. ד"ה בהר הבית) הקשו, דהיאך נמצאו שם, דהא אי' בפ' הרוואה לא יכנס במעות הצרוורין בסדינו וכו', ותיצרו התוס' דדוקא בסדינו דהוי פרהסיא אסור, אבל בצנעא שרי. ומצד הבהמות שנמצאו שם

ויקצו כמה עמודים סמוך לעמודות הבידוק, או סמוך לרחבה למעלה, ושם העיוור יקשור את הכלב לעמוד, ואחד מעובדי הכותל, או אחד המתפללים, ילווה אותו לכותל בהלוך ובחזור.

ועיוור המתפלל בבית כנסת קבוע, יקבעו לו איזה עמוד או מוט מחוץ לבית הכנסת, (בריחוק מהמהפח) כדי שיוכל לקשור אל המוט את הכלב, בטרם כניסתו לבית הכנסת.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
תשי"א בית הדין הרבני הגדול

לא הקשו התוס' כלום, משמע דאינו גנאי. ועי' במשנת אליהו שקלים יט.: ועדיין יד הדוחה נטויה לומר דשאני כלב דטמא. אלא שלא מצינו חילוק זה בדברי קדמונינו שנכריז איסור ע"ז.

ולכן במקום שאין ברירה יש להקל בנ"ד מפני כמה טעמים. וגם זה בתנאי שמדובר במקום שבני אדם לא נבהלים מהכלב. אבל ברחבת הכותל בפרט בעת שהוא גדוש מתפללים, בודאי שהכנסת הכלב לרחבה תיצור בהלה לילדים וכדו', ותפריע למהלך

מאמרים ומכתבים נוספים של מרן הראש"ל בגליון המלא:

אם ראוי להתקין מצלמות במשרדי המקואות כדי לעקוב אחר פעילות העובדות (עמוד כד)
תימוני שעלה לארץ, ונוהג את כל מעשיו ע"פ פסקי מרן רבינו הגדול זיע"א, אם יכול לברך "לישב בסוכה" כשהולך לישון או שהולך לסוכת חבירו (עמוד כה)
אם מותר לשתות את המים שנשארו בכלי שנטלו ממנו מים אחרונים, ואם צריך ליטול אותם מכלי מזהב (עמוד כו)
מטפחות שנתרמו לס"ת, אם מותר להניח אותם בעזרה לשימוש הנשים הבאות לביהכ"נ. אם מותר להשתמש באצבע של ס"ת לקריאה בספר הפטרות וכדו'. מי שאמר סליחות באשמוורת, אם יכול להיות ש"צ בסליחות שאומרים לפני מנחה (עמוד כז)
מי שפגע בחבירו קודם שחזר בתשובה, וכעת כשיבא לפייסו נהפך ללעג ולקלס בעיניו, כיצד עליו לנהוג (עמוד כח)

הודעת מערכת

לקראת יום השנה להסתלקותו של מרן רבינו הגדול זצוקללה"ה, הגליון הבא יצא לאור בע"ה במתכונת מיוחדת. למעוניינים, ניתן לשלוח בהקדם הספדים ומאמרים על מרן זיע"א (שעדיין לא התפרסמו). כמו כן, נבקש ממי שיש בידו כתבים של מרן זיע"א שעדיין לא ראו אור, שיואיל בטובו לשלחם אלינו ונפרסמם בלנ"ד לזיכוי הרבים. כמו כן, תשובות ומאמרים על חנוכה לגליון כסלו תשע"ז, יתקבלו אי"ה עד לתאריך כ' חשוון תשע"ו.

א' סי' קמא

הרה"ג הרב מתתיהו גבאי שליט"א

מח"ס בית מתתיהו - ירושלים

גול מים אחרונים אם יצא

תכלית המצוה, ושכן ס"ל לרבים מהאחרונים המובאים שם. וא"כ י"ל דה"ה אף אם מים אחרונים הוי מצוה, סו"ס נתקיימה תכלית המצוה. ודומה לנ"ד כתב בס' מנחת אלימלך ח"ג (ס' כה), אם גול מעקה והניח בביתו, יצא יד"ח, דסו"ס יש בביתו מעקה השומרת מסכנה. אולם בבית מתתיהו שם מובא בשם הגר"ח קנייבסקי, דלא נפיק בגול מעקה, ועמ"ש בזה בס' ועשית מעקה (ס' לו), וכש"נ. **אולם** מצאתי בשו"ת גנת ורדים ח"א (כלל ב סי' כה), שכתב בתו"ד, ותו דאיכא למימר דלא קפדינן המצוה הבאה בעבירה, אלא היכא דיש במצוה ההיא סרך קדושה כלולב דהוקצה, ובציצית שנכנסין לביהכ"ס ל"ה מצוה בעבירה, שאם גול עצים והעמידם למעקה מצי לברך על מעקה שאין במעקה סרך קדושה. ע"ש. והן אמנם שעפ"י י"ל דמשה כתב מרן הש"ע (ארו"ח סי' יא ס"ו), אם עשה ציצית מצמר גזול, פסולים, דכתיב ועשו להם משלהם, ולא כתב מטעם מצוה הבאה בעבירה. והרב ארצות החיים (שם סק"ח) הביא להקשות מ"ט צריך קרא ועשו להם משלהם, תיפול"ל דהוי מצוה בעבירה ולא נפיק. ע"ש. ולמ"ש הגנת ורדים שבציצית ל"ש מצעה"ב דאין בה סרך קדושה שנכנסין עמה לביהכ"ס מיושב דל"ש מצעה"ב בציצית, ועמ"ש"כ באופ"א בזה בבית מתתיהו ח"א (ס"ג אות כז).

אכן דברי הגנת ורדים נסתרין ממ"ש מרן הש"ע (יד"ד סי' שמ ס' כט), שהקורע חלוק גזול על מתו לא יצא יד"ח משום מצוה

החיים והשלום למע"כ ידידי הרה"ג המופלא רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, בעל "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים, שלום רב.

א. ע"ד חקירתו במי שגזל מים ולקחו למים אחרונים אם יצא, וכוונתך לכאורה, אם הוי מצוה הבאה בעבירה.

הנה הרמב"ם (פי"א מברכות ה"ד) כתב, אין מברכין על מים אחרונים. ולמה אין מברכין על נטילת ידים באחרונה, מפני שלא חייבו דבר זה אלא מפני, הסכנה ודברים שהם מפני סכנה אין מברכין. ואילו הרמב"ם שם (בה"ב) כתב, שמברכין על מעקה, אף שעיקר חובת מעקה משום סכנה, שלא יפול הנופל. וכתב המנ"ח (מ"ע תקמו), והפרמ"ג (בפתחת להל' נט"י), דע"כ ס"ל לרמב"ם דשאני מעקה שהוי מצוה ומשה מברך, אף שטעמה משום סכנה, ואילו מים אחרונים, ע"כ עפ"י של"ה בגדר מצוה, ועיקרה רק משום סכנה. ועמ"ש"כ בזה בבית מתתיהו ח"א (ס"ו אות ב), ועפ"י ל"ש לדון היכא שגזל מים למים אחרונים דלא יצא משום מצוה הבאה בעבירה, כיון דחזינן מהרמב"ם שמים אחרונים ל"ה כלל בגדר מצוה, ומה"ט אין מברכין ע"ז.

אמנם י"ל אף אם נימא שמים אחרונים הוי בגדר מ"ע, שפיר י"ל דבגזול מים אחרונים יצא יד"ח, עפ"מ"נ בארוכה בבית מתתיהו ח"א (ס"ג אות כרכו, ובענף ב אות ז), שהיכא שהמצוה היא התוצאה, נפיק אף במצוה הבאה בעבירה, דסו"ס התקומה

הגנת ורדים ה"ה במים אחרונים.

אכן למ"ש שם שיצא יד"ח מעקה כשגזל, כ"ש שיוצא כשגזל מים אחרונים, די"ל של"ה בגדר מ"ע וכו"ל, ואילו במעקה י"ל שחייב במעקה אף בגג שאין משתמש בו, וכמ"ש המהר"ם שיק (מ"ע תקמז), והחזו"א (חור"מ, ליקוטים ס' יח) ועוד. וע"כ שמעקה המ"ע גם ללא טעמא דסכנה, אלא שבגג יהא מונח מעקה, ואפ"ה י"ל שיצא בגזל, דסו"ס בגג מונח המעקה. וכן נראה במהרי"ט (קידושין כט) שיוצא בעבירה מצות מעקה, וכמ"ש בס' חוסן יוסף (אות קלו). ע"ש.

המשך המאמר בגליון המלא

בעבירה, והרי החלוק עצמו אין בו סרך קדושה, ומ"ט שייך מצעה"ב. ואמנם הקשו בדעת מרן הש"ע דסתר עצמו ממ"ש באו"ח (ס' תרמט) שכלולב ביום ב' ליכא מצוה הבאה בעבירה שהיו מצוה דרבנן, ומ"ט בקריעה על המת לא יצא. ותירץ בשו"ת תבואת שמש (או"ח ס' ס), שבקריעה על המת בעי משלו, שע"ז מצטער טפי, ובגזול אין מצטער בקריעה. ע"ש. וכן תירץ סתירת מרן הש"ע הגרח"ק בתשו' שתח"י ידידי הרה"ג רבי משה שמואל דיין. ועמ"כ באופ"א בבית מתתיהו ח"א (ס"ג ענף ב אות ו), וא"כ י"ל שזהו שס"ל לגנת ורדים. ושו"ר בתשו' באר שרים ח"ד (ס' נז), שהקשה על הגנת ורדים ממצה שאין בו סרך קדושה ושייך בה מצוה בעבירה, ועפ"ד

❧ סי' קמב

הרה"ג הרב יוסף חי סימן טוב שליש"א

מחה"ם "כרם יוסף", ור"מ בישיבת "אהלי תורה"

בת שציווה עליה אביה שלא תינשא האם מחוייבת לשמוע לקולו?

חיוב האשה במצוות פריה ורביה, אם מותר לאשה לשתות כוס של עקרון, סירוס בעלי חיים

שאלה:

לשמוע לקול אביה, או שמא רשאית היא

להינשא בניגוד לרצון אביה?

תשובה:

תחילה עלינו לברר גדר האשה במצות

קידושין ופריה ורביה, אם שייכת

בהן ויש עליה איזה צד חיוב, או שמא אינה

מחוייבת בהן כלל. דהנה מדברי הרמב"ם (פ"א

מהל' אישות ה"ב) מבואר שגם האשה מקיימת

מצוה בעצם מעשה הקידושין, שכתב:

"וליקוחין אלו מצות עשה של תורה הם",

ומשמע לכאור' שגם לאשה יש מצוה בעצם

הקידושין, ובספר המצוות (מ"ע ריג) מונה

בת שציווה עליה אביה שלא תינשא, כדי

שתהיה פנויה לשמשו ולשרתו, לפי

שכאשר תינשא תהיה משועבדת לבעלה

ותיפטר ממצות כיבוד אב ואם כמבואר בגמ'

(קידושין ל:) ובש"ע (י"ד ס' רמ סעף יז), ולכן לא

תוכל לשרתו ולדאוג לכל מחסורו, ואולם

כעת שהיא פנויה מחויבת היא בכבוד אביה

מהתורה ומשרתת אותו כראוי, אך הבת

חפצה להינשא ולהקים בית נאמן בישראל,

להביא בנים ובנות, כי לא תוהו בראה לשבת

יצרה, והשאלה היא האם הבת מחויבת

מתקדשת בעצמה ועל ידי שלוחה, היינו מצות שבת, וכמו שכתבו התוספות בכמה מקומות (כ"ב יג. גיטין מא:). שהאשה מצווה על מצות שבת, לא תהוה בראה לשבת יצרה, שהיו מצוה מדברי קבלה גם על האשה ליישב העולם בכנים ובנות. ולפי זה שמא יש מקום לומר שאינה מחויבת לשמוע בקול אביה, דהרי זה כאב שאומר לבנו לעבור בשב ואל תעשה על איסור דרבנן, דודאי אינו רשאי לשמוע לקולו. ואולם יש לומר, שגם לדברי התוספות אינה מצוה חיובית על האשה, אלא רק רשות, וממילא אין להביא ראיה מכאן שאל לבת לשמוע לקול אביה. ומצאתי בפני יהושע (גיטין מא:), שכתב לחדש עוד יותר בדעת התוספות, שאף לדעתם שיש מצות שבת באשה, כוונתם רק שעל ידה נגמרת המצוה, ובדואי אין חיוב מצות שבת אלא באיש.

וכן מבואר מדברי הרמב"ם (פרק טז מהל' איסורי ביאה הלכה יב) ומרן הש"ע (אבה"ע הלכות פרי"ו סימן ה סעיף יב), שהאשה אינה מחויבת כלל במצות שבת, שהרי פסקו שהאשה מותרת לשותות כוס של עקרין כדי לסרסה שלא תלד, ומוכח מזה שאינה מחויבת אפילו במצות שבת. וכן הוכיח מרן החיד"א בברכי יוסף (אבה"ע סי' א סקט"ז) ממה שאמרו בתוספתא (פ"ח דיבמות), האיש אינו רשאי לישב בלא אשה, והאשה רשאית לישב בלא איש. האיש אינו רשאי לשותות כוס של עקרין, כדי שלא יוליד, והאשה רשאית לשותות כוס עקרין שלא תלד. האיש אינו רשאי לישא עקרה וזקנה, והאשה רשאית להינשא אפילו לסריס. ובספר נחל איתן (פט"ו מהל' אישות הט"ז דף ס רע"ב, הביאו בשו"ת יביע אומר ח"ח יו"ד סי' כב, עש"ב) כתב, שכן דעת הרשב"א והר"ן בתשובה שהובאו בבית יוסף

הרמב"ם את מצות קידושין שנא' "כי יקח" אחרי שמנה (במצוה ריב) את מצות פריה ורביה. ואם נבוא לחלק שמצות "כי יקח" מוטלת על האיש דווקא, וכן נראה, מכל מקום הרי עדיין יש להביא ראיה שיש לאשה צד חיוב בקידושין ממה שכתב המקנה בדעת הרמב"ם שיש מצוה בעיקר הקידושין משום לאו ד"לא תהא קדשה מבנות ישראל" דהוי דין על בנות ישראל שלא יהיו מופקרות, אלא מיוחדות על ידי חופה וקידושין, ולפי זה יש מקום לומר שאף על פי שהבת מחויבת במצות כיבוד אב מהתורה, מכל מקום יחד עם זאת יש עליה חיוב להינשא לאיש, כדי שלא תהיה מופקרת, ואינה רשאית לשמוע לקול אביה.

והנה הר"ן (טז ע"ב מדפי הר"ף) כתב, שאף על פי שאשה אינה מצווה בפריה ורביה כדלהלן, מכל מקום יש לה מצוה שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו. וכן כתב המאירי שהמצוה נעשית על ידה, ומשמע שמפרש כדברי הר"ן. [ולעיקר מה שהקשה בחי' אנשי שם שלא מצינו עיקר לסיוע זה בשום מקום, עיין מה שנתבאר ביישוב קושיא זו בחיבורי "שיעורי כרם יוסף" קידושין עמ' רמד]. והנה מתוך דברי הר"ן אין להביא ראיה שהבת אינה מחויבת לשמוע לקול אביה, דאדרבה יש לומר לאידך גיסא דמצוה זו שהאשה מסייעת לבעל, אינה מצוה גמורה מהתורה, משא"כ כיבוד אב דהוי מצוה מהתורה. ועוד, דמצוה זו שהאשה מסייעת לבעל אינה מצוה שמחויבת בה, אלא רק רשות, משא"כ מצות כיבוד הורים הוי מצוה חיובית.

ואולם הקרבן נתנאל (קידושין מב. אות א) והמקנה (שם) מבארים, דמה שאמרו בגמרא (קידושין מב.) שיש מצוה לאשה בקידושין אם

בית סימן קמג | הרב"ג הרב ישראל יעון פרץ יוסף

מצווה על פריה ורביה, וכן פסק מרן הש"ע (אבה"ע סי' א סעיף יג).

אם מותר לאשה לשתות כוס של עקרי

אך מצינו בזה חידוש גדול בדברי השיטה לא נודע למי (קידושין מב.), שאף על פי שאשה אינה מצווה בפריה ורביה מהתורה, מכל מקום מדרבנן יש לה חיוב, ובזה ביאר מה שאמרו שם בגמרא שיש מצוה לאשה בקידושין. ולפי דבריו יוצא חידוש עצום להלכה, שיש איסור מדרבנן לאשה לשתות כוס של עקרי, שעל ידו יותר אינה יכולה לילד, שהרי לפי לדעתו אשה מחוייבת בפריה ורביה מדרבנן.

המשך המאמר בגליון המלא

(י"ד סי' רכה). וכן העלה הנצי"ב מוולאז'ין צ"ל בספרו העמק שאלה (וזאת הברכה שאילתא קסה אות ב), והוכיח מדברי השאלות שמצות שבת תלויה במצות פריה ורביה, וכיון שנשים פטורות ממצות פריה ורביה, פטורות הם גם ממצות שבת, ושכן מוכח ביבמות (סה:) במעשה אשתו של רבי חייא ששתתה כוס של עקרי מן מחמת שפטורה מפריה ורביה.

והנה לעיקר דין מצות פריה ורביה באשה, מצינו בזה מחלוקת תנאים ביבמות (סה:), האיש מצווה על פריה ורביה, אבל לא האשה, רבי יוחנן בן ברוקה אומר על שניהם הוא אומר (בראשית א) "ויברך אותם אלוהים ויאמר להם אלוהים פרו ורבו", וכתבו הפוסקים דהלכה כתנא קמא שאין האשה

ס' קמג

הרב"ג הרב ישראל יעון פרץ שליט"א

ר"מ בשיבת תורת משה - ירושלים

מצר שלא האמין ששכנו ימכור את דירתו במחיר גבוה, ולכן סרב לקנותה,

ואח"כ שראה שיש קונה, חזר בו ורצה הוא לרכוש את הדירה

ורוצה לקנות את הדירה בסכום הנ"ל ובאו שלושת בעלי הדין המוכר בן המצר והקונה ושואלים איזה דרך ישכון אור וכלפי מי יש מצות ועשית הישר והטוב.

א. והנה מרן בש"ע (סי' קעה סעיף כט) כתב שאם הקונה בא להמלך בבן המצר ולדעת אם רוצה לקנות, ובן המצר אמר שאינו רוצה ואמר לקונה לך וקנה, מ"מ יכול לחזור בו בן המצר ולא ביטל זכותו בזה, אא"כ עשו קנין ביניהם שמחל לו. והוסיף מרן "או שאמר בפני עדים הוו עלי

מעשה באחד שרצה למכור דירתו בסך גדול (\$5,000,000) ופנה לשכנו בן המצר ואמר לו ראה אני רוצה למכור דירתי בסך הנ"ל אם תרצה לקנות או שאמכרנה לאחר, וענה לו בן המצר שמכיון שדורש סכום גדול ולא מאמין שיש קונה בסכום כזה לך מכור לו. ואחר ימים אחדים פנה אליו שוב שעתה הציע לו מתווך שיש לו קונה בסכום הנ"ל. וענה לו בן המצר לא מאמין ואיני רוצה. ואחר שבא למכור הדירה לקונה וראה בן המצר לכך טוען עתה אני מאמין

אח"כ שרוצה לשדה, משום שמיידי שבתחילה נתייעץ הבר מצרא עם הלוקח, ועתה בא גם להתייעץ עם המוכר ואמר לו סכום הדמים שרוצה למכור, שכיון ששמע משניהם אם רוצה לקנות, וענה שלא, א"כ שוב לא יוכל לטעון משטה הייתי לידע המחיר האמיתי, שכיון ששמע המחיר וסירב לקנות, מחל, ולא יכול לחזור בו. ופירש כן הסמ"ע (סקנ"ו). וטעמו שרק שנתיעץ עם שניהם ניכרים דברי אמת שבאמת מוכר בכ"כ דמים, דאל"כ לא בטוח הבר מצרא שרוצים למכור בסכום זה, שלבו נוקפו שמא מרמים אותו. ע"ש. בדבריו. והובאו דבריו גם בספר כתונת יוסף ח"ג (ברדוגו. מצרנות אות סג).

ג. והנה הרב גינת ורדים (הנ"ל), הביא מדברי הרב אליהו בן חיים (ש"ת סי' קכה) שהבין לשני הסעיפים בש"ע הנ"ל כפשטם, שלעולם רק קונה צריך קנין עם הבן מצרא, אבל במוכר שבא להתייעץ עם הבר מצרא, ל"צ קנין. אמנם כתב על דבריו הגו"ר, שאין ללמוד מדבריו משום שנסובו על ענין אחר ולא על נ"ד. ע"ש.

ד. ועוד הוסיף הגו"ר להביא מדברי הרב נתיבות המשפט (נתיב יא ח"ד) להג"ר יעקב ישראל אלגאזי זיע"א, דס"ל שלעולם רק בקונה צריך קנין ולא במוכר, אמנם באופן שאמר מה הסכום שרוצה עבור הדירה, ובזה כיון שאמר סכום דמים, א"כ יודע הבר מצרא שברצינות הוא רוצה למכור בסכום זה ולא משטה בו. ולא יוכל שוב לטעון הבר מצרא חשבתי שאין אתה רציני במכר זה.

המשך המאמר בגליון המלא

עדים שנסתלקתי". והוסיף מרן (בסעיף ל), שאם סייע הבר מצרא אחר שקנה הלוקח ג"ז מחילה (אף בתוך הזמן שראוי לסלוק).

ובטעם הדבר שכל שלא עשה קנין יכול לחזור בו כתב רש"י (ב"מ קח:), משום שתמיד יכול לומר משטה הייתי כך כדי להעמידה על דמים הראויים לה, שאם באתי אני אצל הבעלים, היה מעלה לי בדמים בשביל שחביבה עלי. עכ"ל.

והיינו שטוען הבר מצרא, ידעתי שאם אני הייתי מציע את עצמי לקניה היה המוכר מייקר את מחיר השדה, ולכן הסכמתי שהקונה יקח אותו, ואז אוציא ממנו את השדה בשוויה האמיתי.

ועיין בב"י משם הר"ן, שאם עשה קנין מהני, ודלא כרבינו שמחה שקנין לא מהני, והוי קנין דברים. והנה מרן (בסעיף לא) כתב, שאם **המוכר** אמר לבר מצרא האם תרצה לקנות, ואמר לא בעינא, בזה לא צריך קנין, ובדברים בעלמא מסתלק ושוב לא יוכל לטעון אני בר מצרא. ויש להבין בטעם החילוק, מדוע **המוכר** שבא להתייעץ עם הבר מצרא לא צריך קנין, אלא רק אם אמר "לא בעינא", הפסיד, ואלו אם **הקונה** בא להתייעץ, ואמר "לא בעינא", יכול לחזור בו.

ב. ונחלקו בזה רבותינו האחרונים. בספר גינת ורדים (כלל ו סי' ו ו סי' ז) כתב, שלעולם אין הבדל בין המוכר ללוקח, ולעולם תמיד צריך קנין כדי להראות שמחל שהבר מצרא על הדירה, ומה שמרן בסעיף לא כתב שאם מוכר אמר לבר מצרא האם תרצה לקנות ואמר לא בעינא, שגם בלא קנין נסתלק הבר מצרא ולא יוכל לומר

א סי' קמד

הרה"ג הרב יואל ר. משדי שליט"א

מח"ס 'אוצר דין רובו ככולו' ו'במסילה נעלה'

ר"מ בשיבת נזר התורה, מגדל העמק

למערכת בית יוסף, מצו"ב מאמר (לא פורסם בשום מקום) בעניין מצוות נטילת לולב, לכשיודפס יהיה דבר בעתו מה טוב. תזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בגדר מצוות נטילת לולב - אם המצוה במעשה הנטילה או שיהיו מונחים בידו

שהגביהו כבר קנאו, וברגע שלאחריו שעדיין ממשיך להחזיקו בידו מקיים את המצוה.

ג) מי שחבירו הניח לו בידו את הלולב, ולא נטלם מעצמו. דאם המצוה היא בעצם הנטילה, א"כ יצטרך להניחם ולקחתם שוב. אך אם המצוה היא שהלולב יהא מוחזק בידו, א"כ אין צריך להניח ולהגביה מחדש.

ד) האם מועיל לכיין קודם שיטול הד' מינים שאינו יוצא יד"ח אלא עד שיברך. דאם המצוה היא בעצם הנטילה, א"כ להתנות כן. אך אם המצוה היא שהלולב יהא בידו, שפיר

יכול להתנות ולכיין שיוצא יד"ח במה שהוא מונח בידו לאחר הברכה.²

א. עמדתו ואתבונן בענין החקירה המפורסמת בגדר מצוות נטילת לולב דכתיב "ולקחתם לכם ביום הראשון וכו'" (ויקרא כג, מ), האם כונת התורה שעיקר המצוה היא בעצם הלקיחה שלוקח הד' מינים בידו ממקום שהיו מונחים שם, או שמשמעות 'ולקחתם' היינו האחיזה שיאחזנו בידו בעת החיוב, ויהא הלולב מונח בידו ותו לא.

וכמה נפ"מ להלכה בזה:

א) במי שאחז בידו ד' מינים מבעוד לילה, והחזיקו בידו עד שהאיר היום, אם יצא אם לאו. שאם המצוה היא בעצם הלקיחה בידו, א"כ כשלקחו קודם זמן מצוותו לא יצא, אך אם המצוה היא שהלולב יהא מונח בידו, א"כ אף שהגביהו קודם זמן מצוותו, מ"מ כיון שהחזיקו בידו גם לאחר שהגיע זמן המצוה שפיר יצא.

ב) מי שקיבל לולב מחבירו במתנה והגביהו לשם קנין, אם צריך שיעשה שתי הגבחות, אחת כדי לזכות בלולב ושניה כדי ליצאת בו. או דסגי בלקיחה אחת, שבשעה שהגביהו לזכות בו כבר יצא ידי חובתו, דמדאגביה נפק ביה. דאם המצוה היא בעצם הנטילה, א"כ י"ל דבעינן שיקנה את האתרוג מתחלה ואח"כ יטלנו בידו לשם מצוה, שהרי בשעת הנטילה הראשונה עדיין לא היה שלו. אך אם המצוה היא שהלולב יהא בידו, א"כ ברגע

² **קיום מצוות נטילת ד' מינים ע"י שליח**

נפ"מ נוספת בזה, אם מועיל קיום מצוות נטילת לולב ע"י שליח, דהנה בקצות החושן (סי' קפב סק"א) ביאר הטעם דבמצוה שבגופו לא מהני שליחות, דשלוחו של אדם כמותו לא אמרינן אלא במידי דעשיה, דאז נחשב מעשה של שלוחו כמותו, אבל במידי דליכא עשיה לא אמרינן שלוחו של אדם כמותו ליתן נפש תחת נפש ולומר כיון דעשה המשלח את זה לשליח הוי גופו של השליח כמו של המשלח. [וכמ"ש הרא"ש בפירושו לנדרים (עב ע"ב, ד"ה והא), בהא דעושה שליח להפר נדרי אשתו, דפריך בגמרא והא לא שמיע ליה, וכתב שם וז"ל, שמיעת האפוסטרופוס אינה כשמיעת הבעל, ואף על פי שעשאו שליח להפר, דבמידי דממילא לא שייך מינוי שליחות.

מסוגית טעה בדבר מצוה (סוכה מב ע"א) מוכח שהעיקר שיהא מונח בידו

ב. והנה בסוכה (מב ע"א) איתא, א"ר יוסי, יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים - פטור, מפני שהוציאו ברשות (ברשות מצוה, שהיה טרוד במצוה ומחשב ועסוק וממהר לעשותה, ומתוך כך טעה ושכח שהוא שבת, וקסבר ר' יוסי: טעה בדבר מצוה, ושגג בדבר כרת - פטור מקרבן, רש"י). ואמר אביי לא שנו

עכ"ל. ולפיכך, בשחיטת הפסח, וכן בקידושין וגירושין, עיקר המצוה אינה אלא עשיה ותו לא, ואכן לגבי עשית מעשה מועיל שליחות, ולפיכך הו"ל מעשה השליח כמותו, וכאילו הוא בעצמו שחט את הפסח, וכאילו הבעל בעצמו נתן את הקידושין ואת הגט. אבל בתפילין, כשהשליח מניח תפילין, אה"נ דעצם עשית המעשה - היינו פעולת ההנחה - נחשב כאילו המשלח עשה, מ"מ עצם קיום המצוה אינו מתקיים בשעת עשייתה, רק במה שמונח התפילין על גופו, (אלא דמבלעדי העשיה אי אפשר לקיים המצוה, ואינה אלא הכשר וגרם להמצוה), דעיקר מצוותן כשהן כבר קשורין בזרוע ובקדקוד, וכן בסוכה עיקר המצוה בעת ישיבתו בסוכה, וכן כל כיו"ב עיקר קיום מצוות אלו מצד הגוף בלי שום מעשה כלל, ולפיכך ל"ש בזה שלוחו של אדם כמותו - כאילו המשלח היה עושה מעשה ההנחה, דסו"ס אין התפילין מונחים על ראשו של המשלח, רק על ראשו של השליח, ואין גוף השליח כגוף המשלח, שהרי במידי דממילא לא שייך מינוי שליחות. ולפיכך בציצית ותפילין וסוכה, נהי דהו"ל עצם עשיית השליח כעשיית המשלח, מ"מ כיון דגוף השליח לא הוי כגופו של המשלח, נמצא שלא עשה המעשה בגופו אלא בגוף שלוחו. אבל בפסח וקידושין וגירושין, שחיטת הפסח ומעשה הגירושין והקידושין הו"ל כאילו עשאו הוא, שהרי עיקרם המעשה, והרי נגמר המעשה. "ודוק" ותשכח דהכי הוא ברירא דהך מלתא. עכ"ד. ומעתה, אם נאמר שהמצוה מתקיימת במעשה הנטילה, א"כ שפיר יכול לקחת את הלולב ע"י שליח. אך אם עיקר המצוה שיהא מונח בידו, אין מועיל בזה שליחות. ועי' שו"ת להורות נתן ח"ד (סי' מט אות ז).

אלא שלא יצא בו, אבל יצא בו חייב. ופריך, הא מדאגביה נפיק ביה, וכבר אינו טרוד במצוה. ומשני, בהפכו או שהוציאו בכלי. ע"ש. ולכאורה אפשר לתרץ באופן שלא הפכו, ולא הוציאו בכלי, אלא שנטלו כדרכו, ומ"מ לא יצא בהגבהה ראשונה, וכגון שהגביהו קודם עלות השחר ולפיכך לא יצא יד"ח, ומזה שהגמ' לא תירצה כן, שמע מינה דאין המצוה לקחת אלא לאחזו בידו. כ"כ להוכיח רבינו הערול"נ בביכורי יעקב (סי' תרנב סק"י). ועוד.

ואולם בתוספת ביכורים שם כתב לדחות ראיה זו (דמזה דלא משני הגמ' דמיירי שנטלו קודם עלות השחר מוכח דלא ס"ל כן), דבלאו הכי משני שפיר שם בגמ' תירוצים אחרים. ע"כ, ומ"מ נלע"ד דאין בזה כדי השב, וחילי ידידי מד' התוספות שם (לט ע"א) בענין המתכוין שלא לצאת עד אחר ברכה, דהקשו התוס', מדוע לא משני הגמ' שם בדף מב ע"א כדברים הללו שנתכוין שלא לצאת וכו', ותי', דמיירי באדם שאינו בקי שהולך אצל בקי ללמוד. ע"כ. הנה טרחו התוס' לבאר טעם נכון מדוע הגמ' שם לא תי' כן, ולא נסתפקו להשיב דבלאו הכי משני שפיר. ומוכח, שמ"מ כיון שהגמ' לא תי' כן, ודאי שהוכחה היא שהגמ' מיאנה בתי' זה. וה"ה בנ"ד שפיר יש להוכיח מדלא משני הגמ' דמיירי שנטלו קודם עלות השחר, דלא ס"ל כן. נודע, שכיו"ב כתבו עוד להוכיח כן, מדלא משני הגמ' באופנים אחרים, משמע דהגמ' לא ס"ל לתירוצים אלה. ושור"ר בשו"ת יהודה יעלה להגר"י אסאד (ח"א חאו"ח סימן קפט), שהביא מסוגיה זו דמוכח דהעיקר מה שמונח בידו, דא"כ, מדוע לא תי' הגמ' שאחזו בידו בלילה ולא הניחו עדיין מידו ולא י"ח והרי

ממש, אלא די לאחזו בידו בשעת החיוב. דהנה מהא דפריך הא מדאגביה נפיק ביה, משני בגמ' בהפכו או שהוציאו בכלי. ע"ש. ולכאורה משכחת שלא הפכו, ולא הוציאו בכלי, אלא שנטלו כדרכו, ומ"מ לא יצא בהגבהה ראשונה, וכגון שחבירו נתנו לו במתנה והגביהו לזכות בו ובאותה הגבהה עדיין לא יצא ידי חובתו, דהא בעינן הגבהה שניה למצוותו, ואיך פריך בפשיטות והא מדאגביה נפיק ביה, ומוכח שאם הגביהו כדרכו בהכרח יצא, דאף אם נתנו לו חבירו יצא בהגבהה אחת, והוא משום דהמצוה היא שהלולב יהא מונח בידו.

המשך המאמר בגליון המלא

הוציאו ברשות. וע"כ כאמור שהעיקר שיהא מונח בידו. ונשאר מזה בצ"ע על שיטתו שם דס"ל דבעי עקירה והנחה בזמנו ביום דוקא. ע"ש.

וכיו"ב כתב להוכיח כן מד' הגמ' שם, בשו"ת להורות נתן (ח"ד סימן נא אות ג), דעיקר המצוה היא שהלולב יהא מונח בידו, דהנה יל"ע במי שקיבל לולב מחבירו במתנה והגביהו לשם קנין, האם צריך שיעשה שתי הגבהות, אחת כדי לזכות בלולב ושניה כדי לצאת בו. או דסגי בלקיחה אחת. שאם המצוה היא שהלולב יהא בידו, א"כ ברגע שהגביהו כבר קנאו, וברגע שלאחריו שעדיין מחזיקו בידו, מקיים את המצוה (וכדלעיל בדברינו בנפ"מ ב). והנה מהגמ' שם מוכח שאין צריך שתי הגבהות, ומשום שלא בעינן לקיחה

ס' קמה

הרה"ג הרב חיים ללוש שליט"א

מח"ס משנת חיים, כולל רב פעלים - צפת

אם אסור מן הדין לקבל מתנות משום "שונא מתנות יחיה",

או שזו רק מדרת חסידות

שאלה:

נא. ועיין ברש"י בכתובות (קיא ע"ב) בד"ה העושה פרקמטיא, מתעסק בממון ת"ח כדי להגיע לידם שכר, והם פנוין לעסוק בתורה ע"י אלו. ולכאורה לפי פירוש רש"י למה סבר הרמב"ם בהל' זכיה שאין לת"ח לקחת מתנות מנדיבים.

ואחר זמן נלענ"ד ליישב עפמ"ש בשו"ת אג"מ (ח"ג אור"ח סי' לו), שהרמב"ם לא ס"ל כרש"י, אלא דהרמב"ם סובר שלעשות פרקמטיא לת"ח הכונה שיעשה עם הת"ח פרקמטיא, ועי"ז מקיים את מצות 'ובו תדבק'. ודלא כרש"י, כי החזקת תורה לא קשורה למצות בו תדבק. וא"כ שפיר אין סתירה ברמב"ם.

אולם אחר מחשבה יש לדחות את דבריו, כי המעין בלשונו של הרמב"ם יראה שכתב "ולעשות פרקמטיא לת"ח", ולא כתב עם ת"ח. וא"כ עדין צ"ב סתירת הרמב"ם. ועוד יש להקשות על דברי הרמב"ם בהל' זכיה מדברי הגמ' בסנהדרין (צב ע"א), כל שאינו מהנה ת"ח מנכסיו אין רואה סימן ברכה לעולם. ועיין בבה"ל (סי' רנא) שכתב על דברי מרן הש"ע שהעושה מלאכה בע"ש אינו רואה סימן ברכה, דזה לא רק שאינו רואה

האם יש אסור לאדם לקבל מתנות מדין שונא מתנות יחיה, או שרק ממידת חסידות אין לקחת מתנות. ומדוע תקנו חז"ל משלוח מנות, והרי שונא מתנות יחיה. ומדוע מצינו בזמנינו שנוהגים היתר בלקיחת מתנות בשמחת בר מצוה, אירוסין ובחטונה וכיו"ב. והאם לת"ח יש היתר לקבל מתנות.

תשובה:

איתא בגמ' בקידושין (נט ע"א) דרב גידל לא נחית לקרקע שנתנו לו במתנה, כיון דכתיב (משלי טו) שונא מתנות יחיה. משמע שכך סבר להלכה שאין לקחת מתנות מאנשים כי זה מקצר את החיים. וע"ע במגילה (כח ע"א). וצ"ב מה הטעם שלקיחת מתנות מקצרת ימיו של האדם.

ואחר עיין ראיתי ברמב"ם (בפי"ב מהל' זכיה ה"ז) שכתב, הצדיקים הגמורים ואנשי המעשה לא יקבלו מתנה מאדם, אלא בוטחים בה' ברוך שמו ולא על נדיבים, דנאמר שונא מתנות יחיה.

ויש להקשות, דלכאורה סותר את דבריו, כיון שבהל' דעות (פ"ו ה"ב) פסק שצריך לעשות פרקמטיא לת"ח, וע"י כך מקיים את מצות ובו תדבק³. וע"ע בספר כתר תורה (סי'

תורה בעולם הבא אע"פ שבעוה"ז לא זכה ללמוד תורה, משום הכי יש **מצוה גדולה** לת"ח לקבל מתנות מאיש כזה, כדי לזכות אותו שלא יבוש בעולם הבא.

³ א.ה. ואנכי איש צעיר שמעתי ממרן רבינו הגדול זצוקללה"ה, שאמר בשיעורו, שכיון שיש מצוה רבה להחזיק בתלמיד חכם, והמחזיק בו זוכה ולומד

שונא מתנות יחיה. משמע מדברי הגמ' שר"א לא לקח כי לקיחת המתנות מקצרת את חייו. וזה כמו שאסור לאדם לשנות סם המות ה"ה גם שאסור לקחת מתנות. והוי כהמאבד עצמו לדעת שאין לו חלק לעזה"ב, ואינו קם בתחיית המתים.

ואחר עיון נראה ליישב ע"פ דברי שו"ת משכן שמעון (ח"א סי' מא) שהוכיח שמרן הש"ע סובר שאסור לקבל מתנות ולא ממידת חסידות. כי אין דרכו של מרן לכתוב דברי חסידות שצריך לעשות, ולפ"ז לא קשה ולא מידי.

אולם אחר מחשבה יש לדחות את דברי המשכן שמעון, שהרי בש"ע (או"ח סי' ב סעיף ו) כתב, אסור לילך בקומה זקופה ולא ילך בגילוי הראש. והוכיח מרן בשו"ת יבי"א (ח"ט סי' א) דמ"ש מרן הש"ע שאסור זה דוקא על קומה זקופה שאסור ללכת, ולא על גילוי הראש. כי אם היה סובר דזה גם על גילוי הראש היה כותב "וכן אסור ללכת בגילוי הראש".

ועוד יש לדחות את דברי המשכן שמעון ממ"ש מרן בש"ע (סי' ד סעיף טז) שדוד היה נזהר לישון פחות משיתין נשמי, ובא הש"ע לומר שיזהר בזה האדם כדוד ולא שיש בזה איסור. ועוד יש לדחות את דבריו מסימן קס (סעיף יא) ומסימן קסא (סעיף ד). וא"כ עדיין צ"ב למה פסקו הטור והש"ע שכל מה שאין לקחת מתנות זה ממדת חסידות. ועוד יש להקשות דהא בש"ע (אה"ע סי' ס) כתב דדרך הבחורים כשאחד נושא אשה שולחים לו דורנות כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שהוציא על החופה. ושישאו גם הוא פורע להם ושולח לכל אחד כפי מה ששלחו לו, ואוכל

סימן ברכה לעולם, אלא גם עובר על איסור. [ועיין מ"ש בענין זה אם מותר לשחרר עבדו למצוה]. וא"כ למה אסר הרמב"ם בהל' זכיה לת"ח לקחת כסף ומתנות מאנשים.

ואין לתרץ שהרמב"ם סובר שאין לת"ח לקחת כסף, כי בענין האם לת"ח מותר לקחת כסף מאנשים ולא לעבוד כתב הרמב"ם בהל' ת"ת (פ"ג ה"י), שאסור לת"ח ללמוד כל היום ולא לעבוד ולקחת כסף מאנשים⁴, ואילו (בהל' דעות פ"ו ה"ב) כתב דאדם צריך לעשות פרקמטיא לת"ח. וע"ע בספר כתר תורה (סי' נא אות א) דכתב בדעת הרמב"ם שמותר לעשות כעסקת ישכר וזבולון. וא"כ משמע שמותר לת"ח לקבל כסף מאחרים. וע"ע.

ועל קושייתנו מהגמ' בסנהדרין (צב), יש לתרץ ע"פ מ"ש בשו"ת הריב"ש (סי' צד), דכל מה שאמרינן שאינו רואה סימן ברכה זה רק לעניין זה, אבל אינו עובר גם על איסור. ואפשר לומר דהרמב"ם דכן סבר.

ועיין בטור ובש"ע (חומ"ס סי' רמט סעיף ה) שפסקו, דכל מה שאין לקחת כסף ומתנות זה ממידת חסידות, ולא חילקו בין ת"ח לע"ה. ולכאורה צ"ב למה סברו דמה שנאמר "שונא מתנות יחיה" זה ממידת חסידות, והרי בגמ' במגילה (כח ע"ב) איתא ששלחו לר"א מתנות לא הוה שקיל. כי הוה מזמני ליה, לא הוה אזיל. אמר להו לא ניחא לכו דאחיה דכתיב

⁴ א.ה. ועיין למרן הכסף משנה שם, שהאריך להקשות על שיטת הרמב"ם בזה, ושגם אילו הייתה הלכה כדעת הרמב"ם לא עבדינן הכי משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שאם היו נוהגים כמוהו נשתכחה תורה מישראל. וע"ע בשו"ת יבי"א ח"ז (חי"ד סי' יז אות ג). ושם ציין למרן בשו"ת אבקת רוכל (סי' ב).

הרמב"ם (בהל' מגילה פ"ב ה"ט"ז), וכ"פ הש"ע (בסי' תרצח ס"ד) דיש מצות משלוח מנות. וצ"ע. ועוד קשה, הרי אדם שנותן לאדם מתנה וחבירו מקבל זה כמו שנתן לו סם המות. ועובר על איסור כי מקצר את חייו, והוי כהמעצים עיניו של המת שהוא כשופך דמים, כדאיתא בשבת (קנא ע"ב) כי קירב את מיתתו. וא"כ צ"ע איך התיר הרמב"ם לשאר העם. וכן צ"ע למרן הש"ע איך התיר לכולם לקבל מתנות, ורק ממידת חסידות יש לימנע.

אמנם מצינו בפר' לך לך (יב. ג.) שאברהם אמר לשרה אמרי נא אחותי את למען יטב לי בעבורך וכו', ופירש"י (בד"ה למען) שיתנו לי מתנות, משמע שרצה לקבל מתנות. והרי אברהם אבינו קיים את כל התורה כולה אפי' דברי דרבנן, כדאיתא ביומא (כח ע"ב), וא"כ איך רצה לקבל מתנות והרי שונא מתנות יחיה. ולפי רש"י קשה על דברי הרמב"ם בהל' זכיה שכתב שצדיקים גמורים ואנשי מעשה אסור להם לקבל מתנות מגדיבים וצריכים לסמוך על הקב"ה. והרי אברהם אבינו קיים את כל התורה כולה, ובכ"ז רצה לקבל מתנות ולא משמע שחש להא דשונא מתנות יחיה. וא"כ צ"ע דברי הרמב"ם. וכן לפי הטור ומרן הש"ע שסברו שיש לימנע מלקבל מתנות ממידת חסידות קשה, שהרי ת"ח צריך לעשות את כל הדברים שהם ממדת חסידות. וא"כ קשה שבכ"ז אברהם אבינו רצה לקבל מתנות ולא נמנע. וצ"ע. ג.

אמנם אחר מחשבה יש לדחות את תירוצו כי גם כל אדם שמקבל מתנה זה בגלל שהקב"ה עשה שאדם ירצה להטיב לו, וא"כ זה כמו שבירך אותו שיתנו לו ממון ובכ"ז אסור לו לקחת מצד שונא מתנות יחיה כי כל

ושותה ושמח עמה. ומוכח דנותן בתורת פריעת חוב ולא בתורת מתנה. ומשמע דיש איסור לתת בתורת מתנה. וצ"ע.

ועוד יש להקשות מהגמ' בסנהדרין (צב ע"א), כל שאינו מהנה ת"ח מנכסיו אינו רואה ברכה לעולם. וא"כ למה ממידת חסידות אין לת"ח לקבל מתנות, מילא לאדם שאינו ת"ח שלא יקבל ממידת חסידות אבל ת"ח למה שלא יקבל, והרי ע"י כך יוכל ללמוד תורה כל היום. וצ"ע.

ולכאורה לפי הגמ' במגילה (כח:) שר"א לא רצה לקחת את המתנות ששלחו לו כי אמר שהוא לא רוצה לקבל בגלל שזה מקצר ימים, וכן מרב גידל שלא רצה לקבל מתנות, א"כ למה הרמב"ם בהל' זכיה סבר שרק צדיקים גמורים ואנשי מעשה לא יקבלו מתנות, ושאר העם יקבלו, והרי שונא מתנות יחיה, וזה מקצר ימים. ומהפסוק לא משמע שזה דוקא לת"ח וצדיקים, אבל לשאר העם מותר. וכן מהגמ' במגילה (כח) לא משמע חילוק בין ת"ח לשומר תו"מ. וצ"ע. ועוד קשה, כיון שקבלת המתנות זה מקצר ימים, א"כ זה איסור גמור לכולם כמו שאסור לעבור ליד קיר נטוי, וע"ע בגמ' בשבת (לב ע"א) לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר עושין לי נס, כי שמא אין עושין לו נס. וכך פסק הרמב"ם (פ"ב מהל' שמירת הגוף והנפש ה"ח).

ולכאורה לפי הרמב"ם שאסר לקחת מתנות מאנשים, ולפי דעת מרן הש"ע דיש לימנע מלקחת מתנות ממידת חסידות, א"כ למה תיקנו חכמים מגילה (ו ע"ב) בפורים לתת מתנות לאביונים ומשלוח מנות, והרי זה כמו מתנה רגילה שיביאו לאדם. ומצינו שכך פסק

לקחת מתנות. וא"כ שפיר מה שרצה אברהם שע"י שתגיד שהיא אחותו יתנו לו מתנות. וע"ע בספר זכות יצחק (סי' ל), וע"ע בספר מאור ישראל (ברכות י). וא"כ אין להוכיח מאברהם דמותר לקבל מתנות.

נמצינו למדין דלפי הרמב"ם לת"ח יש איסור לקחת מתנות, ולפי מרן הש"ע יש לימנע ממידת חסידות. ולכאורה קשה על דבריהם מהגמ' בסוטה (מו ע"ב), משרבו מקבלי מתנות ונתמעטו הימים ונתקצרו השנים, דכתיב שונא מתנות יחיה, משמע שזה איסור. כי אם זה לא איסור, למה נתמעטו הימים ונתקצרו השנים.

וכן קשה על רש"י בברכות (י. בד"ה ינהג) שכתב שאין איסור בלקיחת מתנות.

וכן קשה על דברי רש"י מהגמ' בקידושין (נט), ומהגמ' במגילה (כת). אמנם אין לפסוק מרש"י הלכה כי מרן הב"י (אורח סי' י), וכן מרן החיד"א בברכ"י (סי' י), והצל"ח (בריש מגילה) סוברים, דרש"י לא פוסק אלא מפרש ואין להשגיח בדבריו לפסק הלכה.

וכן קשה על הרמב"ם שסבר שכל האיסור זה דוקא בצדיקים ואנשי מעשה, והרי מהגמ' משמע שבגלל שנתרבו מקבלי מתנות נתמעטו השנים. וא"כ ברור שלפי הרמב"ם לצדיקים ולאנשי מעשה אסור להם לקחת מתנות, ולפי מרן הש"ע לכל אדם יש לו לימנע מלקחת ממדת חסידות, ולכתחילה אין שום היתר לקחת מתנה.

והנה מצינו בגמ' שבת (י ע"ב), דהנותן מתנה לחבירו א"צ להודיעו. ומשמע שאין

איסור מצד שונא מתנות יחיה.

ואחר כ"ז ראיתי בשו"ת חיים שאל ח"א (סי' עד אות מב) שדן באדם שרוצה למכור ס"ת כדי

דבר שמגיע לאדם כדרך מתנה אין לו לקחת כי שונא מתנות חיה. וא"כ עדין צ"ב דברי השו"ע והרמב"ם.

ואחר עיון יש לתרץ ע"פ מ"ש בספר ארחות מתנה (עמוד תנב אות ו) שבכוונה אברהם רצה שיתנו לו מתנות כדי לפרסם גדולות הי"ת, שפרעה חשב לגזול את שרה. ולא רק שמנעו אותו מן השמים אלא אף העשיר פרעה את אברהם ולכן לקח, אבל ברור שסתם כך אסור לקחת מתנות כיון דשונא מתנות יחיה. ולפי"ז שפיר ולא קשה ע"ד הרמב"ם והש"ע.

ולכאורה יש לדחות כי אברהם אמר לשרה שתאמר שהיא אחותי וע"י כך יתנו

לו מתנות, והוא לא ידע שהקב"ה ימנע מפרעה לקחת את שרה לאישה, וא"כ א"א לומר שכל מה שרצה מתנות זה לפרסם את שמו של הקב"ה שלא רק הציל ומנע שלא יקח את שרה לאישה, אלא גם העשיר את אברהם. כי אם היה יודע שהקב"ה ימנע מפרעה לקחת את שרה לאישה, למה היה צריך לומר לה שתאמר שהיא אחותו. וא"כ אכתי צ"ב דברי הש"ע והרמב"ם.

וע"ע בספר ארחות המתנה (עמוד תג) שכתב ליישב ע"פ דברי הרמב"ן (כה, א) דכל מה שהאבות קיימו את התורה זה דוקא בא"י, ולכן בחו"ל אצל פרעה ואבימלך רצה אברהם לקבל מתנות, ולא חש להא דשונא מתנות יחיה, משא"כ שבא לא"י שמלך סדום רצה להביא לו מתנות נמנע מלקבל. וא"כ לפ"ז שפיר מתיישבת קושיתו על הרמב"ם ועל מרן הש"ע. ועוד יש לתרץ, ע"פ מה שכתב בשו"ת בצל החכמה ח"ה (סי' סג), ובשו"ת כוכב מיעקב (קובץ ג דף כז) שמעכו"ם אין איסור

מתנות נתקצרו הימים והשנים משמע שיש בזה איסור.

ועוד קשה על שו"ת חיים שאל דמצינו דאם אדם רוצה לבנות כותל בגלל היזק ראייה ולבנות כותל לבדו חבירו יכול לעכב עליו שלא רוצה לקבל מתנות וכ"כ הראשונים בב"ב (ב). ועוד יש להקשות על דבריו מהגמ' בב"ב (יג): שאם אדם אומר לחבירו אני יטול הפחות. ואתה יותר וחבירו לא מסכים אין שומעין לזה שאומר אני יטול פחות. שהרי אומר לו אין רצוני לקחת מתנה משום שונא מתנות יחיה וכ"פ הרמב"ם (בהל' שכנים בפ"א ה"ה) וא"כ איך סבר שזה סתם זהירות יתירה ואין שום איסור בדבר. ולכאורה אם לא היה איסור למה שומעין לזה שלא רוצה לקחת את המתנה מצד שונא מתנות יחיה. אע"כ שיש איסור בדבר ולכן שומעין לו.

וכך פסק מרן הש"ע (סי' קעא סעיף ג) ומוכח מדברי הרמב"ם (בהל' שכנים בפ"א ה"ה) שכל אדם יכול לטעון שלא רוצה לקבל את המתנה ושומעין לו. והרמב"ם לא חילק בין ת"ח לשאר העם. וכן מהגמ' בב"ב (יג ע"ב) לא משמע חילוק בין ת"ח לשאר העם. וא"כ צ"ב למה בהל' זכיה פסק שרק צדיקים ואנשי מעשה יש להם לימנע מלקבל מתנות. אבל שאר העם מותר. וצע"ג.

וע"ע ברמב"ם (בהל' נדרים פ"ג הכ"ג) שכתב מי שנדר נדרים כדי לכוון דעותיו ולתקן מעשיו, הרי זה זריז ומשובח. וכן מי שהיה רודף שלמונים ונבהל להון, ואסר על עצמו המתנות, או הניית אנשי המדינה זו וכו'. משמע מדבריו שמעיקרא אין איסור לקחת מתנות.

וכן קשה על דבריו מהגמ' בקידושין (נט).

לישא אשה, וחבירו רוצה לתת לו במתנה כל צרכי נישואין והוא לא רצה מצד שונא מתנות יחיה, האם עליו למכור את הס"ת ולא יקבל את המתנה, או לא. וכתב שיש לחוש לאיסור מכירת ס"ת יותר מהזהירות מלקבל מתנות, כי מה שלא מקבלים מתנות זה זהירות יתירה בדור הזה, ורובא דרובא ידם פשוטה לקבל בשמחה מתנות.

והנה במ"ש שיש לחוש לאיסור מכירת ס"ת יותר מהזהירות מלקבל מתנות, לכאורה קשה על דבריו איזה איסור יש למכור ס"ת כדי לישא אשה והרי הגמ' במגילה (כו). אמרה שלכתחילה מותר למכור ס"ת כדי לישא אשה. וכ"פ הש"ע (אור"ח סי' קנא). וע"ע בש"ע (אהע"ז בס"א סעיף יא) דפסק שמותר למכור ס"ת אפי' שכבר קיים מצות פו"ר וצריך לישא אשה אחרת אם מתה אשתו. או שגירש אותה. והשו"ע לא כתב שכל מה שמותר זה בדיעבד ולא לכתחילה וצ"ע.

ואולי כונתו שכוין שיכול לקבל מתנה אין היתר למכור ס"ת. אמנם יש לדחות כיון דהגיע לפסק זה כיון דסבר דמה שמצינו שונא מתנות יחיה זה סתם זהירות יתירה. וזה צ"ע דהרי לפי הרמב"ם אם החתן ת"ח ובן תורה אין לו לקחת את המתנות.

ועוד קשה שהש"ע כתב שממדת חסידות צריך לימנע מלקבל. וא"כ למה כתב שזה סתם זהירות יתירה. ועוד קשה על דבריו מהגמ' בקידושין (נט). ומהגמ' במגילה (כח). שר"א ורב גידל לא רצו לקבל מתנות בגלל שע"י לקיחת מתנות מתקצרים ימיו של האדם. וזה כמו שאדם יקח סם המת שימות ע"ז בקיצור ימים ושנים. ועוד קשה על דבריו מהגמ' בסוטה (מז:). משנתרבו מקבלי

מידת חסידים הראשונים. ובזה זכה לכל הכבוד והטובה שבועה"ז וזוכה לעוה"ב. לכאורה משמע מדבריו שזה מעלה למי שמתפרנס ממעשה ידיו ולא ממתנות שאנשים נותנים ומהם הוא מתפרנס, ומשמע שזה בין לת"ח בין לשאר העם.

וקשה, שהרי בהל' זכיה כתב שצדיקים ואנשי מעשה לא יקבלו ויבטחו בקב"ה, ולא בנדיבים. משמע שלשאר העם מותר. ואין אפי' להחמיר ולימנע מלקבל ממידת חסידות. והלא הש"ע (בס"י רמ"ט) שסבר שיש לימנע מלקבל ממידת חסידות. ולכאורה לפי מש"כ בהל' ת"ת היה צריך לכתוב שגם לשאר העם עדיף להם לא לקבל כי ע"י שלא יקבל יזכו לכל הכבוד והטוב בעוה"ז ויזכו לעוה"ב. וצ"ע⁵. ועוד קשה, דממ"ש בהל' ת"ת משמע

ומהגמ' במגילה (כח). שר"א נמנע מלקבל מתנות בגלל שזה מקצר ימים וא"כ זה כמו סם המות וא"כ למה פסק הרמב"ם כך וצ"ע. וכן קשה שבהל' זכיה כתב שת"ח ואנשי מעשה יש להם איסור לקחת מתנות אבל לשאר העם מותר. ואילו ממש"כ בהל' נדרים משמע שמתנות מותרות לכולם. וצ"ע^ג.

וכדברי הרמב"ם בהל' נדרים פסק מרן בש"ע (בס"י רג ס"ז), וא"כ צ"ב על דבריו שהרי (בס"י רמ"ט) כתב שיש ממידת חסידות לימנע מלקחת מתנות. ועיין ברמב"ם (בהל' דעות פ"ה ה"ב) שכתב שהצדיקים והחסידים הראשונים לא אכלו מעולם מסעודה שאינה שלהם, וכדאינא בחולין (י:): שר' פנחס בן יאיר לא אכל מאוכל של אחרים, ואפי' משל אביו. ועיין בזה בספר עבודת המלך בהל' דעות (פ"ה ה"ב).

ומשמע מזה שהרמב"ם הביא שעשו כך החסידים הראשונים בא ללמדנו שגם אנחנו צריכים לעשות כך. כאל"כ למה הביא את הלכה הזאת. וכמ"ש בהל' זכיה שיש לצדיקים ואנשי מעשה לימנע מלקבל מתנות.

אולם עיין בלח"מ שם (בה"ד) שכתב שכל מה שכתב הרמב"ם בפרק זה הוא גם לשאר העם, וכתבם בפרק זה כי ת"ח צריך ליזהר בהם ביותר. וא"כ מוכח שגם שאר העם צריכים לימנע מלאכול מאוכל של אחרים, וכן ממתנות. וא"כ לפי דבריו יש סתירה ברמב"ם מהל' זכיה שכתב שרק צדיקים ואנשי מעשה צריכים לימנע מלקבל מתנות. וצ"ע^ג.

והנה כתב הרמב"ם (בהל' ת"ת פ"ג ה"א), מעלה גדולה היא למי שמתפרנס ממעשה ידיו והיא

⁵ א.ה. והנה המעיין יראה שאין דברי הרמב"ם שם שעדיף ליהנות מיגיע כפיו מדין "שונא מתנות יחיה", אלא הוא מתבסס על המשנה באבות (פ"ד מ"ה), כל הנהנה מד"ת, כאלו נוטל חייו מן העולם. וכמ"ש בארוכה בפירושו על המשניות שם, ואעתיק לך מקצת מלשונו שם: "דע, שזה שאמר שלא תעשה התורה קדרום לחפור בו, כלומר לא תחשבהו כלי לחיות בו, וביאר ואמר כי כל מי שיהנה בעוה"ז בכבוד התורה נוטל חייו מן העולם, פירוש, מחיי העולם הבא. והתעוותו בני האדם בזה הלשון הנגלה והשליכוהו אחרי גיוס, ונתלו בפשטי הדברים שלא יבנו, ואני אפרשם, וקבעו להם חוקים על יחידים ועל קהלות, והביאו בני אדם לחשוב בסכלות גמורה שזה מחוייב וראוי שיעזרו חכמים והתלמידים והאנשים התעסקים בתורה ותורות אומנות, וזה הכל טעות וכו', והיו רואים שלקחתן היא חילול ה' בעיני ההמון מפני שיחשבו שהתורה מלאכה מהמלאכות אשר יחיה בהם אדם ותתבזה בעיניהם

ויהיה מי שעושה זה דבר ה' בזה וכו'. ע"ש. הרי שלך לפניך, שלא דיבר הרמב"ם מדין שונא מתנות

הקב"ה מפרנס אותם ומוצא דרכים לפרנסם.⁷

וכדעת רשב"י בגמ' בברכות (לה ע"ב) שחלק על רבי ישמעאל שסבר שצריך גם לעבוד וגם ללמוד. משא"כ לפי רשב"י צריך רק ללמוד וצריך לבטוח בקב"ה שיפרנס אותו ע"י אחרים, כמו שהביא ראייה מהפוסק ועמדו זרים ורעו צאנכם, ורק מתי שלא לא עושים את רצון הבורא נאמר ואספת דגנך. וא"כ צ"ב על שיטת הרמב"ם שסבר שאסור לצדיקים ואנשי מעשה לקבל מתנות אלא צריכים לסמוך על הקב"ה והרי הנותנים להם הם השליחים של הקב"ה.

וע"ע בשו"ת הרשב"ץ (ח"א סי' קמב) שפסק שחייבים הציבור לפרנס ת"ח, והביא לזה ראיות רבות נגד דברי הרמב"ם שכתב בפיריה"מ באבות שאין לת"ח לקחת כסף מהציבור, ועיין ברמב"ם (בהל' ת"ת פ"ג ה"י) שכתב שאסור ללמוד תמיד ולהתפרנס מן הצדקה. וכל המתפרנס מן הצדקה הרי זה חילל את שמו של הקב"ה וכיבה מאור הדת ומתכבד בכבוד התורה ונעקר מן העולם. ע"ש.

ויש לתרץ, שבמהר"ם רקאנטי (סי' מו) ובספר מאור ישראל (ברכות י), כתבו שיש לחלק בין צדקה, לבין מתנה שמתנה הוא דרך כבוד. וכן מוכח מהש"ע (סי' רמט סעיף טו). וא"כ צדקה זה איסור לקחת מצד חילול ה', אבל מתנה אסור לקחת בגלל שצריך לבטוח בהקב"ה

שזה לא איסור לת"ח ולאנשי מעשה, אלא זה רק מעלה גדולה להתפרנס ממעשה ידיו.⁶ ואילו בהל' זכיה כתב שיש איסור לצדיקים ולאנשי מעשה לקחת. וצ"ע.

ענף ב

איתא בברכות (ח ע"א), גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים. פירש"י שירא שמים סומך שהקב"ה יפרנס אותו, ולכן הוא לא עובד. ומשמע שיר"ש לוקח כסף מהנדיבים, וזה נגד דברי הרמב"ם. כי הרמב"ם סובר שת"ח יש לו לימנע מלקבל מתנות. ולכאורה הרי היר"ש סומכים על הקב"ה שיספק להם פרנסה, וא"כ למה כתב שהחסידים ראשונים היו נמנעים מלהתפרנס מאחרים. והביא כמה אמוראים שהיו עושים מלאכה, והרי מוכח בגמ' שיר"ש לא עשה כך, אלא בוטח בקב"ה כמו שמצינו שהקב"ה אמר למשה שישמרו את המן בצנצנת לדורות כדי שידעו שמתי שעושים רצונו של מקום

יחיה, ולא הזכיר נושא זה כלל. וכל דבריו בהלכות ת"ת בנויים על דבריו בפירוש המשנה. וכמ"ש בכס"מ שם. וביותר, שגם בהלכות ת"ת הנ"ל כתב להדיא שכל האיסור הוא מפני שאסור ליהנות מד"ת, וכל העושה כן הרי זה מחלל את ה'. ע"ש. ואין להוכיח מכאן לדין שונא מתנות.

⁶ **א.ה.** לא זכיתי להבין דברי הרב הכותב שליט"א, דהא לשון הרמב"ם שם מוכיחה שהוא אסור באיסור גמור, ולדעתו כל היושב ולומד ולא עוסק במלאכה ומתפרנס מן הציבור, והרי לך לשונו שם: "כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה, הרי זה חילל את השם, ובזה את התורה, וכבה מאור הדת, וגרם רעה לעצמו, ונטל חייו מן העולם הבא, לפי שאסור ליהנות מד"ת בעוה"ז", ואטו חילול ה' וביזוי התורה וכיבוי מאור הדת אינם אלא ממדת חסידות. אתמהא.

⁷ **א.ה.** ולכאורה הרי כתבה הגמ' "גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים", ומשמע שהעוסק במלאכה חשוב יותר מירא שמים שעוסק בתורה ולא עושה מלאכה. ומשמע שהאיסור לקבל מתנות אין הוא איסור ממש, אלא ממדת חסידות.

יחיה. אלא ע"כ שאין מה לחשוש לזה⁸. וא"כ צ"ב דברי הרמב"ם בהל' זכיה שכתב שאין לצדיקים ולאנשי מעשה לקחת מתנות מאנשים אלא צריך לבטוח בקב"ה.

וכן קשה על מרן הש"ע שלפי המשנה מוכח שאין בכלל מה לחוש לזה. וא"כ למה כתב הש"ע (סי' רמט) שיש להימנע ממידת חסידות, ומוכח שלא סבר כהגמ' בקידושין (נט ע"א) ששונא מתנות יחיה דע"י המתנות מתקצרים חייו. אמנם קשה, הרי זה מציאות כדאיתא בסוטה (מו ע"ב) משרבו מקבלי מתנות התמעטו הימים והשנים. וא"כ צ"ב על המשנה באבות. וא"כ שפיר מש"כ מרן הש"ע והרמב"ם.

ועוד יש לדחות את הקושיא על הרמב"ם ועל מרן הש"ע מהמשנה באבות. כיון דאין לומר שר"י בן קיסמא אמר לו שלא רוצה לקבל מתנות כסף וזהב זה בגלל שהוא לא חש לשונא מתנות יחיה, כי א"כ אותו אדם היה אומר לו שיבוא לדור שם בלי כסף וזהב אלא ע"כ שלא רצה לגור אלא במקום תורה. וא"כ שפיר מ"ש הרמב"ם ומרן הש"ע.

אולם אחר עיון יש לדחות ע"פ מ"ש בשו"ת

ולא בנדיבים. וע"ע בשו"ת שואל ונשאל ח"ט (חור"מ סי' כב). וע"ע במהר"ל בגור אריה שבת (י ע"ב). ולכאורה צ"ב למה אסר מצד חילול ה' ומצד שנהנה מכתרה של תורה שהיה אוסר משום שאין לצדיקים ולאנשי מעשה לקחת מתנות אלא צריכים לבטוח בהקב"ה. כמ"ש בהלכות זכיה.

ולכאורה יש עוד להקשות, דבספר ראשון לציון, ובשו"ת נשמת כל חי ח"א (י"ד סי' נו) סוברים בד' הרמב"ם (בהל' ת"ת בפ"ג ה"י), שכל מה שאסר הרמב"ם זה מתי שהת"ח הולך ומקבץ נדבות, אבל מתי שנותנים לו מרצונם, מותר לו להתפרנס מהם. אולם אחר עיון ראיתי בשו"ת הרשב"ץ ח"א (סי' קמו ד"ה הדוי) דהקשה על הבנתם בדעת הרמב"ם מהגמ' בחולין (קלד:).

ואחר זמן ראיתי בב"י (חור"מ סי' קסג) שכתב, דמוטל על בני העיר לשלם מיסים של ת"ח מדין כבוד ת"ח. וכך הביא מפיה"מ לרמב"ם באבות. ומשמע שהרמב"ם סבר דת"ח יכול לקחת כסף שנותנים לו מרצונם. וקשה, שהרי הרמב"ם בהל' זכיה אסר לצדיקים ולאנשי מעשה לקחת מתנות אלא צריכים לבטוח בהקב"ה. אולם לפי הכס"מ משמע שהבין בדעת הרמב"ם שבכל גונא אסר הרמב"ם להתפרנס מן הצדקה, שפיר.

איתא במשנה באבות (פ"ו מ"ט) ששאל אדם את ר"י בן קיסמא רצונך שתדור אצלנו ונביא לך כל כסף וזהב שבעולם, אמר לו איני דר אלא במקום תורה. ולכאורה למה לא אמר לו שאין רצונו בגלל שונא מתנות

⁸ א.ה. ולכאורה יש להשיב על דבריו, דאפשר שמה שלא אמר מדין שונא מתנות יחיה, הוא משום שרצה להדגיש לאותו אדם את החשיבות של התורה, שאפי' אם יתן לו אלפי אלפים של דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות, אינו חפץ בהם אלא לדור במקום תורה. ואה"נ יש בזה גם משום שונא מתנות יחיה, אבל מה שענה לו עדיף. ושור"ר שהרה"כ שליט"א תירץ לקמן באופן נוסף, שאם היה אומר לו שאין רצונו לקבל משום שונא מתנות יחיה, אז היה משיב לו שיבא לגור עמם בלא לקחת המתנות, ולכן השיב לו ר' יוסי בן קסמא שאין רצונו לדור אלא במקום תורה.

בסעיף ו. וע' למרן הש"ע (יר"ד סי' רמט ס"ו) דכתב דשמונה מעלות יש בצדקה, המחזיק ביד ישראל המך, ונותן לו מתנה או הלואה וכו'. ע"ש. והביא הש"ך (בסי' רמט ס"ק ו) מהב"י, דכיון שהעני לא עני לגמרי אינו מתבייש, שכן דרך האוהבים לתת מתנה זה לזה. משמע מדברי מרן הב"י שמותר לקחת מתנה, וא"צ לימנע ממידת חסידות¹⁰.

ועוד יש להקשות על דברי הרמב"ם בהל' זכיה, למה אסר לקבל מתנות. והרי האבות והשבטים קיימו את כל התורה כדאיתא בע"ז (ג), ומצינו דשבט יששכר וזבולון קבעו שזה ילמד וזה יעבוד. ושבט יששכר לקח, ולא נמנעו מזה¹¹. ומסתמא

הרשב"ץ ח"א (סי' קמב) שדחה את דברי הרמב"ם שאסר לת"ח לקחת כסף מאנשים. וראייתו מהמשנה באבות הנ"ל שמוזה שר"י בן קיסמא לא אמר שהוא לא רוצה לקבל כי אסור לת"ח לקחת כסף, אלא בגלל שרוצה לגור במקום תורה. ומשמע מדבריו שמותר לת"ח לקחת כסף ומתנות מאנשים. וא"כ עדין קשה על דברי הרמב"ם בהל' זכיה שאסר לקבל מתנות מדינא, וכן על הש"ע שאסר ממידת חסידות.

אמנם עדיין קשה מהגמ' בסוטה (מז ע"ב) שמוכח שיש איסור לקחת מתנות, ולכן נתקצרו הימים ונתמעטו השנים. וכן קשה מהגמ' בב"ב (ג:). ואין להוכיח שסבר רבי יוסי בן קיסמא שמותר לקחת מתנות. וכן מהגמ' בסוטה (מז:), אין ראיה לשיטת הרמב"ם ומרן הש"ע, כי מהגמ' מוכח שזה איסור לכולם, ולא רק לצדיקים ולאנשי מעשה, ודלא כהרמב"ם. ועוד מוכח בגמ' דלא כמרן הש"ע שסבר שיש לימנע מלקבל מתנות ממידת חסידות, אלא איסור ממש. וצ"ע.

ועיין ברמב"ם (בהל' מתנות עניים פ"י ה"ז) ובש"ע (בסי' רמט ס"ו) דפסקו שהמעלה הגדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל המך ונותן לו מתנה או הלואה וכו', משמע שאין זה שום איסור או ממידת חסידות לימנע מלקבל מתנות מדין שונא מתנות יחיה, וא"צ לימנע ממידת חסידות. ומשמע לכל אדם מישראל בלא שום חילוק⁹. וא"כ צ"ב למ"ש

לי לחשוד הדורות ההם שהם לא היו גומלי חסד ונותני צדקה, כי אמנם העני ההוא אילו פשט ידו לקחת היו ממלאים ביתו זהב ופנינים, אלא שלא היה רוצה, אבל היה מסתפק במלאכתו שהיה מתפרנס בה אם בריוח אם בדוחק, והיה בו למה שבידי אדם. ע"ש. ומשמע להדיא מדברי הרמב"ם באותו המקום שאין כוונתו לאסור מצוות צדקה, דאטו נמחוק חלילה מצוות צדקה מן התורה, אלא כל מה שאסר הוא דוקא ליהנות מדברי תורה. ומה שנקט בהלכות זכיה "אסור", ע' בעין יצחק למו"ר מרן עמוד ההוראה שליר מרן עמוד ההוראה שליט"א, שיש פעמים שנכתב בלשון "אסור", אין אין זה אסור מן הדין, אלא ממידת חסידות. ובאמת שיטת הרמב"ם ומרן הש"ע שווים בזה.

¹⁰ א.ה. והנה ראה דשם איירי בנותן לעני, וכיון דלדעת מרן הש"ע כל מה שאין לקבל מתנות הוא ממדת חסידות, אין הנותן צריך לחשוש לזה, דאם לא ירצה העני לנהוג בחסידות אלא רוצה להעמיד הדבר על עיקר הדין, אטו נמנע טוב מבעליו ולא נתן לו המתנה, בגלל "מדת חסידות" שלא שייכת בנותן אלא רק במקבל.

¹¹ א.ה. וכמבואר בבראשית רבה (פרשה עב סי' ה, ופרשה צט סי' ט).

⁹ א.ה. וע"פ דברי הרמב"ם בפירושו על המשניות באבות (פ"ד מ"ה) יתבארו הדברים, דהא כתב, אבל נמצא בכל דור ודור בכל קהילותיהם שהיה בהם עני בתכלית עניות, ועשיר גדול בתכלית העושר, וחלילה

ולכאורה הרי בדרך כלל רק אנשי מעשה ות"ח מקפידים על כל הדברים שהם ממידת חסידות. וא"כ היה צריך לכתוב שיש לימנע. ויש ליישב שכאן התיר הש"ע, כי אם לא נתיר לקבל אותו אדם יהיה עליו ביטול מצות ת"ת, ואין פטור ממצות ת"ת אפי' לאדם העסוק ביותר.

אולם לפי הרמב"ם אין להקל בזה כי (בהל' יסודי התורה בפ"ה הי"א) כתב שת"ח צריך להתנהג בכל הליכותיו לפני משורת הדין. ולא משמע מדבריו שיש להקל. ועוד לפי דבריו בהלכות ת"ת (פ"א ה"ח) אין אדם פטור מלימוד תורה ואפי' עשיר חייב לקבוע לו זמן בערב ובבוקר ללמוד. ובכ"ז חייב לעשות פרקמטיא לת"ח כמו שכתב בהלכות דעות (פ"ו ה"ב), ודלא כהש"ע דס"ל שיתן כסף לת"ח וע"י כך יחשב שלמד תורה.

ולכאורה קשה על הש"ע מהגמ' ביומא (לו ע"ב) דאיתא, דר"א בן חרסום מחייב את העשירים בת"ת, שלמרות שהיה עשיר גדול, בכ"ז היה שקוע כל ימיו בתורה. ומהגמ' מוכח שאין עשיר שפטור מהתורה. ועוד קשה עמ"ש הש"ע, ומי שאינו יודע ללמוד יתן לת"ח ויחשב שלמד תורה. והרי לפי הרמב"ם (בהל' ת"ת פ"א ה"ג) זה לא שייך כי מי שאביו לא לימדו תורה חייב ללמד את עצמו. או להשכיר לו מלמד כמ"ש בהלכה ד. **ואחר** העיון ראיתי בשו"ת הרשב"ץ ח"א (סי' קמד ד"ה ומי לנו. עמוד שיג) שכתב, שמותר לת"ח לקבל כסף ואין לו ממה לחוש לשונא מתנות יחיה. ודלא כהרמב"ם בהל' זכיה. וראייתו מהגמ' בחולין (ו ע"ב) שרבי הזמין את רבי פנחס בן יאיר לסעוד אצלו, ולא רצה רבי פנחס בן יאיר לסעוד אצלו, ואמר לו, לא

סברו שאין בזה בעיה מצד שונא מתנות יחיה. וא"כ למה אסר הרמב"ם לת"ח לקבל מתנות¹². וכן קשה על מרן הש"ע שסבר שממדת חסידות יש לימנע מלקבל מתנות. ואילו (בסי' רמו סעיף א) פסק שאדם שלא יודע ללמוד או שאין לו זמן ללמוד בגלל שעסוק בעבודתו, יתן כסף לת"ח ואז נחשב שלמד תורה¹³.

מדבריו משמע שמותר לקבל מתנות מאדם שלא יודע ללמוד או שאין לו זמן ללמוד ולא כתב שממדת חסידות יש לימנע.

¹² **א.ה.** וע' בשו"ת הרשב"ץ ח"א (סי' קמב והלאה), הביאו מרן רבינו הגדול זצוקלה"ה בשו"ת יבי"א ח"ז (חי"ד סי' יז אות ג), שהאר"ך להביא ראיות ברורות שכן היה המנהג קדום מימות התנאים והאמוראים להחזיק ביד התלמידי חכמים. וע"ע למרן הכס"מ על הרמב"ם בהלכות ת"ת הנ"ל, ובשו"ת אבקת רוכל (סי' ב), שהאר"ך לסתור ראיות הרמב"ם בפירוש המשניות, והוכיח גם הוא מגמרות ערוכות שלא כדברי הרמב"ם. ובסוף דבריו בכס"מ (וציין אליהם בשו"ת אבקת רוכל הנ"ל) כתב, וז"ל, "וגם כי נודה שהלכה כדברי רבינו (הרמב"ם), אפשר שהסכימו כן כל חכמי הדורות משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, שאילו לא הייתה פרנסת הלומדים והמלמדים מצויה, לא היו יכולים לטרוח בתורה כראוי, והייתה התורה משתכחת ח"ו, ובהיותה מצויה יוכלו לעסוק, ויגדיל תורה ויאדיר". ע"כ.

¹³ **א.ה.** ע' בהערה הקודמת שהבאנו בס"ד דברי מרן הש"ע בכס"מ, דאם לא יתפרנסו התלמידי חכמים מן הצדקה, הייתה התורה ח"ו מתשכחת מ ישראל, ולא יוכלו המלמדים והתלמידים לעסוק בתורה כראוי. וכ' עוד, דאפי' אם נודה לרמב"ם שהלכה כמותו, לא נהגו כן כל החכמים משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך". וא"כ לא שייכא הקושיא ע"ד מרן הש"ע, דהרי הוא ס"ל שאין לקבל מתנות רק ממדת חסידות, ואטו בגלל חומרא של מדת חסידות, נבטל כל התורה כולה?!

וביארנו שזה משום שונא מתנות יחיה. וכך ביאר בספר עבודת מלך על הרמב"ם. ודלא כהרשב"ץ הנ"ל. וא"כ אכתי צ"ב דברי רש"י. ואחר עיון ראיתי בשו"ת ריב"ז (ח"ג סי' ז אות י"א) שהקשה כקושית המהרש"א. וכתב ליישב את רש"י שדוקא שנותנים מתנה לאדם ועי"ז מתברך הנותן ונהנה מותר, וכולם ידעו שאם יתנו לו מתנות יתברכו מזה לכן לקח את המתנות, משא"כ רב גידל בקידושין (נט ע"א) ולכן חש רב גידל לקחת משום שונא מתנות יחיה. ועוד תירץ, שכל מ"ש רש"י שאין איסור, זה בגלל שסבר כמרן הש"ע שיש לימנע רק ממידת חסידות.

ואחר מחשבה נראה דעדין קשה קושיית המהרש"א על רש"י מהא דאיתא בגמ' סוטה (מו ע"ב), משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים והשנים. ולכאורה אם יש לימנע מלקיחת מתנות ממידת חסידות למה נתמעטו הימים והשנים, הרי זה לא איסור. אלא ע"כ שיש איסור. וא"כ עדין קשה קושייתו של המהרש"א.

ועוד שלפי תירוצו קשה על הסמ"ע (סי' רמט) שהתיר לקחת מתנות מתי שיש הנאה לנותן, והרי אצל רב גידל ברור שהייתה לאדם הנאה כשנתן לת"ח. ובכ"ז רואים שרב גידל לא רצה לקחת.

ועוד קשה על הסמ"ע מהגמ' בסוטה הנ"ל, משרבו מקבלי מתנות וכו'. וכן קשה על מ"ש הש"ע (אורח סי' רכג ס"ה) דאדם שנתנו לו מתנה מברך הטוב והמטיב, לפי שהיא טובה לו ולנותן מוכח שסבר כהסמ"ע. וא"כ קשה על הש"ע כל קושייתו הנ"ל. ועוד קשה על הש"ע, דלפי מ"ש (בסי' רכג ס"ה) דהמתנה טובה לו ולנותן ולכן צריך לברך הטוב והמטיב,

בגלל שאני מודר הנאה מישראל, אלא ישראל קדושים, וכל מה שלא רצה כי יש מי שרוצה שיסערו אצלו ואין לו. ויש שיש לו כסף בשביל לארח ואינו רוצה שיסערו אצלו.

משמע שכל מה שנמנע הוא משום שפחד שהיא סעודה שאינה מספקת לבעליה, ולא בגלל איסור של שונא מתנות יחיה, או איסור אחר. ולמרות שהגמ' מספרת שרבי פנחס בן יאיר מימיו לא בצע על פרסה שאינה שלו, ומיום עמדו על דעתו לא אכל אפי' מסעודת אביו, וא"כ מה הסברא שאין לת"ח לקבל מתנות.

ולכאורה יש להקשות מהגמ' בסוטה (מז:): דממתי שרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים והשנים. ולכאורה מוכח שיש בזה איסור, שהרי אם אין איסור למה נתמעטו הימים והשנים. ועוד קשה מהגמ' בקידושין (נט.) ומהגמ' במגילה (כת.) שר"א לא רצה לקבל בגלל שזה מקצר את ימיו של האדם והרי זה כסם המות. וא"כ למה לא נמנע רבי פנחס בן יאיר בגלל שונא מתנות יחיה. רצ"ע.

וע"ע במהרש"א בברכות (י ע"ב) שהקשה על דברי רש"י שכתב שאין איסור לקחת מתנות. והרי מצינו בכמה מקומות שחז"ל הרחיקו אותנו מלקיחת מתנות. ותירץ, שסתם כך אסור לקחת מתנות, וכל מה שאלישע לקח את מה שמביאים לו, היה זה בגלל מצות הכנסת אורחים, ולא בתורת מתנה.

ואחר מחשבה יש להקשות על המהרש"א מהגמ' בחולין (ז ע"ב) שרבי פנחס בן יאיר נמנע גם להתארח ולסעוד אצל אנשים. וכך פסק הרמב"ם (בהל' דעות כפ"ה ה"ב) שחסידים הראשונים לא היו אוכלין אצל אף אדם, ובא הרמב"ם לומר בזה שנעשה גם כך.

שונא מתנות יחיה זה דוקא על עשיר ולא על עני, וכל מה שנמנעו רב נחוניא במגילה (כח.) ורב גידל בקידושין (נט.) מלקבל זה בגלל שהיו עשירים.

ואחר עיון יש לדחות את דבריו מהגמ' במגילה (כח) דאיתא שם דר"א לא רצה לקבל מתנות, ור"א היה עני כדאיתא בברכות (ה:). וע"ע בספר ויחי יעקב (סי' כח אות ג) שהביא עוד כמה ראיות מהש"ס שר"א היה עני.

ועוד כתב בשו"ת עטרת פז, שמתי שנותנים מרצון טוב, מותר. ואפי' לעשיר אין לימנע אלא ממידת חסידות לא יקח. והוכיח שמותר לקחת מתנות מהא שכתבו הפוסקים שצריך לברך על מתנה ברכת שהחיינו, כי אם זה היה אסור לא היו מתקנין, דקי"ל אין מברכים על הקללה.

ויש להקשות על דבריו, שהרי הרמב"ם פסק (בהל' דעות פ"ד ה"ט) שאדם לא יאכל לעולם פטריות בגלל שזה מביא חולאים על הגוף, ובכ"ז (בהל' ברכות פ"ח ה"ח) פסק שמברכים על כל מאכלים שאינם גידולי קרקע שהכל. ואיתא בברכות (מ:) דפטריות הם לא גידולי קרקע, ומברכים עליהם שהכל. וכ"פ מרן הש"ע (אור"ח סי' כד סעיף א) שעל פטריות מברכים שהכל, למרות שכתב הרמב"ם שזה מביא חולאים על הגוף.

ועוד קשה על דבריו דהרי הרמב"ם (בהל' ברכות פ"ח ה"ב) פסק, דעל שמן מברכים שהכל, והרי איתא בברכות (לה ע"ב) דשמן מזיק, ולמה כתב שמברכים, הרי אין מברכין על הקללה. ועוד, דבה"ט הביא הרמב"ם כמה מאכלים שמזיקים לגוף, ובכ"ז מצינו דפסק דמברכים. וצ"ע ג דברי העטרת פז.

למה כתב (בסי' רמט) דממדת חסידות יש לימנע מלקבל מתנות.

ועיין בספר נפש חיים (מער' ש) שכתב שכל האיסור של שונא מתנות יחיה הוא משום שחושב שבגלל כבודו נותנים לו מתנות, אבל אם מעלה בדעתו שכל מה שקיבל זה כדי שיוכל להתפרנס, לית לן בה. אולם יש לדחות את דבריו מהגמ' בסוטה (מז:) משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים והשנים, והגמ' לא הביאה טעם. וא"כ משמע שעצם לקיחת המתנה יש בזה דבר איסור ולכן זה מקצר את ימיו של האדם¹⁴. ועוד קשה דמצינו דרב גידל ור"א נמנעו מלקבל מתנות אף דהיו המתנות הללו עוזרים להם להתפרנס, ולא חשבו שבגלל כבודם נתנו להם מתנות.

ואחר כל זאת ראיתי בים של שלמה (קידושין פ"ג סי' ט) שכתב, הנה המחברים השמיטו הא דרב גידל שלא רצה לקבל מתנות לפי שאין הכרע בדבר, ומאן דקפיד קפיד, שהרי לא כתיב אוהב מתנות יחיה. ואל תאמר שהוא חייב כהמאבד עצמו לדעת. ולכאורה קשה עליו מדברי הרמב"ם ומרן הש"ע הנ"ל. ועוד קשה על דבריו מהגמ' בסוטה (מז:) שמוכח שע"י לקיחת המתנות מתקצרים ימיו של האדם. ואחר עיון ראיתי שכך הקשה בשו"ת הריב"ז (ח"ג סי' ז).

ואחר זמן ראיתי בשו"ת עטרת פז (ח"א כרך ג סי' טז עמ' תרגל) שסבר כהיש"ש. וצ"ע על דבריו מהנ"ל. וע"ש שכתב שכל מה שנאמר

¹⁴ א.ה. ולכאורה מאי קשיא, דזהו הסברו של הרב נפש החיים, שמה שכתבה הגמ' "משרבו לוקחי מתנות" היינו שרבו כאלו שלקחו משום כבודם.

מהציבור. אבל אין להם לקבל דורות מהציבור. והא דאמרין בכתובות (קה ע"ב) כל המביא דורון לת"ח כאילו הביא ביכורים. היינו בדורות קטנים, שכך דרך ב"א להביא דורון קטן לאדם חשוב. ואפי' לע"ה.

ולכאורה לפי הגמ' בכתובות (קה ע"ב) צ"ב דברי הרמב"ם בהל' זכיה שכתב שצדיקים ואנשי מעשה אין להם לקבל מתנות. וקשה, הרי דורות קטנות מותר. וכן קשה לפי הגמ' בכתובות מדוע מרן הש"ע כתב שצריך לימנע ממידת חסידות מלקבל מתנות, ולא חילק בין ת"ח לע"ה. והרי כל המביא דורון לת"ח כאילו מביא ביכורים.

ואחר עיון ראיתי בש"ך (ס"ק כא) שכתב שאין איסור לת"ח לקבל מתנות. והב"ח סובר שרק לראב"ד ולר"י מותר לקבל מתנות, ואין בזה שום איסור. ודלא כהרמב"ם. וקשה על דבריהם מהגמ' בקידושין (נט ע"א) ומהגמ' בסוטה (מו ע"ב) הנזכרים לעיל. ולפי הט"ז (ס"ק ז) אסור לקחת מתנות, ורק שמוכרח, כגון עני, מותר לקחת. ורבינו יונה באבות (בפ"ו משנה י')

אסר לקבל מתנות.

המשך המאמר בגליון המלא

ועוד קשה על דבריו מהגמ' בסוטה (מו ע"ב הנ"ל) דמוכח מדברי הגמ' דלא שנא עשיר לא שנא עני. ועיין בספר בעליית אהבה (דף קנט) שכתב שאסור לקבל מתנות משום אדם, ורק לדיין מותר. ולפי הרמב"ם בהל' זכיה מוכח שגם לדיין יהיה אסור.

אולם יש להקשות ע"ד הרמב"ם מהגמ' בב"מ (ע"ה). דאיתא שם שת"ח מותרים ללוות בריבית. והקשתה שם הגמ' מ"ט, ותירצה הגמ' מידע ידעי דריבית אסורה. ומתנה היא דיהיבי אהדדי. וכ"פ הרמב"ם (בהל' מלוה ולוה פ"ד ה"ט) וכך פסק מרן הש"ע (ביד"ד בס"י קס ס"ז). ולכאורה צ"ב למה התירו להם, הרי שונא מתנות יחיה. וזה איסור כדאיתא בסוטה (מו ע"ב). וצ"ע על דברי הרמב"ם, שהרי בהל' זכיה אסר לת"ח ולאנשי מעשה לקבל מתנות כי צריכים לבטוח בקב"ה ולא בנדיבים, וא"כ איך פסק שמותר לת"ח ללוות בריבית. וצ"ע.

וכן קשה על מרן הש"ע שהרי כתב (בס"י רמט) שממדת חסידות צריך לימנע למקבל מתנות. והרי אם הת"ח לא יקיים את הדברים שהם ממידת חסידות מי יקיים¹⁵. ועוד, דהרי הרמב"ם (בהל' יסודי התורה בפ"ה ה"א) כתב שת"ח צריך להחמיר ולהתנהג בכל דרכיו לפנים משורת הדין. וא"כ למה פסק שמותר לת"ח להלוות בריבית. וצ"ע¹⁶.

עיון ברמ"א (סי' רמו סעיף כא) שפסק שמותר לת"ח לקחת כסף בתור הספקה קבועה

¹⁵ **א.ה.** ותמיהני על הרה"כ שליט"א, הרי כאן איירי על עיקר הדין, ואין חובה על הת"ח לקיים את כל הדברים שיש בהם חסידות, אלא שכן ראוי להם לעשות. ומילא מה קושיא איתא ע"ד מרן הש"ע.

¹⁶ **א.ה.** כנ"ל בהערה הקודמת.

ס' סי' קמו

הרב יואב לוי שליט"א

בני ברק

קריאה בספרים חיצוניים

הרמב"ם מודה לדין זה דאין ללמוד חכמות חיצוניות, אלא שאיהו גופיה כיון דגדול בתורה היה שרי וכנ"ל. ע"ש. וע"ע למרן היב"א זצוקלל"ה בהליכו"ע (שם עמ' שג) ובשו"ת יחו"ד (ח"ג סי' עה) שכתב שאף הרמב"ם באגרותיו (תשובות הרמב"ם מקיצי נרדמים ח"ג עמ' 57) התאונן על שהמעט מעונתה של התורה בכדי לעסוק בחכמות אחרות כפילוסופיא רפואה וכד', אף שעשה זאת בכדי להראות השרים והעמים את יפיה של התורה.

והנה בגמרא פרק חלק (ז.) שנינו, ואלו הן שאין להם חלק לעולם הבא, האומר אין תחיית המתים מן התורה, ואין התורה מן השמים, ואפיקורוס, רע"א, אף הקורא בספרים חיצוניים. ע"כ. ומבואר, דהקורא בספרים חיצוניים אין לו חלק לעולם הבא. ובגמ' חגיגה (טו.) אמרו, אמרו עליו על אחר, בשעה שהיה עומד מבית המדרש הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו. ופי' רש"י, ספרי מינין, קודם שהפקיר עצמו לתרבות רעה, אלמא, טינא הוות בלבו. ע"כ. ובגמ' שבת (קטז.) אמרו, ספרי מינין אין מצילין אותן מפני הדליקה, אלא נשרפין במקומן. רבי יוסי אומר, בחול קודר את האזכרות שבהן וגונון, והשאר שורפן. אמר רבי טרפון, אקפח את בני, שאם יבאו לידי שאני אשורף אותם ואת האזכרות שבהן, שאפילו אדם רודף אחריו להורגו, ונחש רץ להכישו, נכנס לבית עבודה זרה, ואין נכנס לבתייהן של אלו. שהללו

הנה יש להבהיר כי אין לנו חלילה ללמוד בספרים חיצוניים, כמו ספרי ביאליק ואחד העם, וגמרא ערוכה (מנחות צט:) אמרו, "שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונית קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפין והגית בו יומם ולילה צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית". ולעיל מיניה (סד:) אמרין "ארור אדם שילמד בנו חכמה יונית" וע"ש בתוס' (ד"ה ארור). [ועיין למרן היב"א זצוקלל"ה בשו"ת יחו"ד (ח"ג סי' עה) ובהליכו"ע ח"ח (עמ' שגא) בהערות שם, מ"ש בזה. ודוק. ובהליכות עולם ח"ח בהלכות ת"ת שבסוף הספר כתב (עמ' שטט) "אין ראוי לאדם ללמוד אלא במקרא, תנ"ך, ובמשנה, ובתלמוד, ובפוסקים, ולא בשאר חכמות, כגון פילוסופיא, וכיו"ב וכו'. ורק באקראי יש מתירים לקרוא בספרי חכמות הטבע ובשאר חכמות. ובלבד שלא יהיה בהם דברי מינות". ובמקורות הביא לגמ' במנחות הנ"ל. ושכ"כ רב האי גאון, הריב"ש, והרשב"א. וכ"פ הרמ"א (י"ד רמז קס"ד). ועוד ציין לשו"ת יכין ובעז (לרבנו צמח דוראן בן הרשב"ץ, ח"א סי' קלד) ששם האריך וכתב קונטרס שלם בגנות חכמת הפילוסופיא ולימודה. והוסיף מרן היב"א זצוקלל"ה שאין להוכיח מהרמב"ם שלמד חכמות "כי הוא למד קודם לכן כל התורה כולה בשלמות". וציין לברכי יוסף יו"ד (סי' רמז סק"ט) ששם כתב שאף

אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון
אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד
חכמת יונית, קרא עליו המקרא הזה, לא ימוש
ספר התורה הזה מפיו והגית בו יומם ולילה,
צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן
הלילה ולמוד בה חכמת יונית. ע"כ. ולעיל
מיניה (סד:) אמרין "ארור אדם שילמד בנו
חכמה יונית" וע"ש בתוס' (ד"ה ארור). ונפסק
בש"ע (אר"ח סי' שז סעי' ז, טז, יח).
ע"ש.

המשך המאמר בגליון המלא

מכירין וכופרין, והללו אין מכירין וכופרין.
ועליהן הכתוב אומר (אחר) [ואחר] הדלת
והמזוזה שמת זכרוןך. אמר רבי ישמעאל, קל
וחומר, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו
אמרה תורה, שמי שנכתב בקדושה ימחה על
המים. הללו שמטילין קנאה ואיבה ותחרות
בין ישראל לאביהן שבשמים, על אחת כמה
וכמה, ועליהם אמר דוד הלא משנאיך ה'
אשנא ובתקוממך אתקוטט, תכלית שנאה
שנאתים לאויבים היו לי. ע"כ. וכ"ה
בתוספתא שבת (פרק יג).

ובגמ' מנחות (צט:) אמרו, שאל בן דמה בן

גמ"ח להשאלת ספרי מרן

שע"י המרכז למורשת מרן - להבין ולהשכיל

ברשותינו סט הליכות עולם (ח"כ), וכן סט שו"ת יחוזה דעת (ו"כ),
להשאלה לבתי מדרש הזקוקים להם.

לפרטים ניתן לפנות למספר: 052-7156775 בין השעות 1.30 ל-3 בצהריים.

או בדוא"ל: 7156775@gmail.com

א סי' קמז

הרב אורי סבאג שליט"א

כולל "אור יוחאי" - בני-ברק

מערכות דאורייתא בעניינים שונים-ג

אי כשעושה סיום מסכת בסעודת אירוסין דהאידינא, או בסעודות שבת וכדו', אי איכא בזה אין תעושין מצוות חבילות חבילות ♦ אם צריך האידינא לתת צדקה לכל אחד שאוסף כסף ברחוב בכותל וכדו', כיון דיש הרבה רמאין ♦ אם צריך להצניע את הציציות כשנכנס לבית הכסא ♦ בהא דק"ל דאסור להתרפאות בדברי תורה, שלכאו' קשה דלפ"ז האך' אנו אומרים פרקי תהלים על החולה ♦ בדן אי הוי רשות הרבים ברחובות הרחבין מ"ז אמה ולא עוברים בו שישים רבוא ♦ אם מותר לשכב אפרקן (אגב) אם לא ישן אלא נח בעלמא, וכן לשכב או לישן על הבמן ♦ אם שרי לעשות מצוות כדי לקבל שכר ♦ שעיר המשתלח ♦ אי צריך הקהל לקרוא את עשרת בני המן שבקריאת המגילה בנשימה אחת, או שיוציאים מהשליח ציבור ♦ אי שרי לשקר לצורך בנו או תלמידו ♦ תרומות ומעשרות בזמן הזה

17 סיום מסכת.

חיבה ביניהם ונפשם מתקשרת ומתקרבת אצלם, והוי כהכנה נפשית לקראת יום החתונה, והוי כהכשר מצוה. ודו"ק. אולם בשו"ת חוות יאיר (ס"ז ע) פליג על המג"א, וס"ל דסעודת אירוסין דהאידינא הוי סעודת רשות. ואדם הרוצה לעשות סיום מסכת באירוסין כדי לצאת כל הדעות דלקרי סעודת מצוה, נראה דליכא בזה משום אין עושין מצוות חבילות חבילות גם לשיטת המג"א, דדוקא היכא דשתי המצוות לפניו הם שתי מצוות דרמייא עליה חיובא לעשותם, וכגון למול שתי תינוקות יחד, וכגון לערוף שתי עגלות יחד, אז אמרינן אין עושין מצוות חבילות חבילות, משום שנראות המצוות עליו כמשאוי שהוא רוצה ליפטר מהם במהרה כאדם הממהר לפרוק משאו, וכפירוש רש"י בסוטה (ת. ד"ה חבילות) ורשב"ם בפסחים (קב: ד"ה חבילות), אבל היכא שאחד מהמצוות שלפניו אינה מצוה חיובית אלא מצוה קיומית דרך אי עושם מקיים מצוה, ליכא בזה משום אין עושין מצוות חבילות חבילות, דלא מיחזי כפורק עול, דאם היה רוצה לא היה עושה

אי כשעושה סיום מסכת בסעודת אירוסין דהאידינא, או בסעודות שבת וכדו', אי איכא בזה אין תעושין מצוות חבילות חבילות.

ראשית כל, רבים לא יודעים שגם סעודת אירוסין שלנו שהחתן משגר מתנות לכלה כתכשיטין וכדו', גם מקרי סעודת מצוה, וכמ"ש המג"א (ס"ח תמד סק"ט) וז"ל: ובמדינות אלו ששולחים סבלונות זמן רב קודם החתונה, ועושין סעודה וקורין סעודת קנין, צ"ע אי מקרי סעודת מצוה, ונ"ל דמקרי סעודת מצוה. ע"כ. וכ"פ המשנ"ב (ס"ח תמד ס"ק כד) דסעודת אירוסין של זמנינו מקרי סעודת מצוה. ובטעם הדבר דמקרי סעודת מצוה נראה לבאר, כיון שע"י נתינת המתנות נעשה

¹⁷ ראה את חלקו הראשון של המאמר בקובץ בית יוסף, גליון כא (שבט תשע"ו, סימן רמט), ואת חלקו השני בגליון כח (מנחם-אב תשע"ו, סימן פה). הערות למאמר זה המסתיימות ב"א.י.ב." הם מאת הרב המגיה חבירו של הרב הכותב שליט"א, הר"ר אהרון יהושע כהן. הערות מאת העורך בתחילות ב"א.ה." (אמר העורך).

בכלל את המצוה הקיומית. ודו"ק. וא"כ ה"נ נהי דסיום מסכת מקרי סעודת מצוה, וכדאיתא במסכת שבת (קח:). אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא דרבנן דשלים מסכתא עבידנא יומא טבא לרבנן. וכ"פ הרמ"א (יד"ד סי' רמו סכ"ו) וז"ל: כשמסיימים מסכתא מצוה לשמוח ולעשות סעודה, ונקראת סעודת מצוה. ע"כ. מ"מ אין חיוב לעשות סיום מסכת, ולכן רשאי לעשות סיום מסכת בסעודות שבת. וכ"ש דרשאי לעשות סיום מסכת בסעודת אירוסין, דשתי המצוות אין חיוב לעשותם אלא אי עושם מקיים מצוה, וליכא בזה משום אין עושים מצוות חבילות חבילות.

וע"פ הנ"ל לכאורה היה נראה לדחות מ"ש בספר חזו"ע פורים (עמ' קנח), דהשולח מנות לרעהו שהוא אביון יוצא יד"ח שתי המצוות - משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, והטעם: דבמעשה אחד שעושה לקיים שתי מצוות בבת אחת לא שייך הדין דאין עושין מצוות חבילות חבילות. וראיה לדבר ששנינו בפסחים (לה). שהכהנים יוצאים ידי חובת מצה בחלה ותרומה אע"פ שיש מצוה באכילת תרומה בפני עצמה (וכדאיתא בפסחים עב:), ומברכים עליה אקב"ו לאכול תרומה (רמב"ם הל' תרומות פט"ו הכ"ב), אעפ"כ יוצאים בה יד חובת מצה לכתחלה. עכ"ד. ולכאורה יש לחלק ולומר דשאני גבי אכילת תרומה דאין זה מצוה חיובית אלא קיומית, הלכך יכול לצאת בזה נמי מצות אכילת מצה, משום דאינו פורק מעליו המצוה, דאינו חייב בלא"ה לאכול תרומה, אבל משלוח מנות ומתנות לאביונים דתרווייהו הוי מצוות חיוביות דרמיא עליה, א"כ אם נותנם כאחד

הוי כעושה מצוות חבילות חבילות¹⁸. ומ"מ הא סברא שבמעשה אחד שעושה כדי לקיים שתי מצוות בבת אחת ליכא בזה אין עושין מצוות חבילות חבילות, אמת היא, דכן מוכח במסכת חגיגה (ט:), דאיתא התם ישראל יוצאים בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה, והכהנים בחזה ושוק ובחטאות ואשמות ובבכור, וכו'. והיינו שיוצאים ידי חובת שלמי שמחה אף שעושים שתי מצוות בבת אחת - מצות מעשר ומצות שלמי שמחה, והתם תרווייהו רמיא חיובא עליה, אלא ודאי שכל היכא דמקיים שתי המצוות במעשה אחד ליכא בזה משום אין עושין מצוות חבילות חבילות. וא"כ ה"נ בנידון דידן כיון שעושה מעשה אחד דהיינו סעודה, אף אם מכוין גם לסעודת סיום מסכת וגם לסעודת אירוסין שפיר דמי. וכ"כ בתפארת ישראל (מסכת שבת פ"ב מ"ב). וכ"כ הגאון ר' אברהם פלאג'י בשו"ת ויען אברהם (חאו"ח סימן ג), ועוד אחרונים.

ואין להקשות מהא דאיתא במסכת פסחים (קב:) שלא יברך ברהמ"ז ויקדש על כוס אחד מפני דאין עושין מצוות חבילות

¹⁸ לכאורה גם אם זה מצוה קיומית מ"מ אם עושה אותה עם עוד מצוה חיובית עכ"פ נראה שרוצה לעשות המצוה הקיומית אבל דרך אגב וזה משאוי עליו לעשותה בנפרד. וא"כ שפיר מיייתי ראיה מתרומה דלא אמרינן בה דעושה מצוות חבילות חבילות רק משום דעושם במעשה אחד וה"נ לעניין משלוח מנות ומתנות לאביונים. וגם כאשר שני המצוות אינם חיוביות נלע"ד דחשיב חבילות חבילות, דאף שיכול לא לעשותם כלל מ"מ כאשר כבר עושה את המצוות הללו, אם עושה אותם ביחד נראה שאמנם הוא רוצה לעשותם אך יחד ובאגב. ודו"ק. א.י.ב.

שמצות קידוש ומצות ברהמ"ז שתי מצוות של תורה הם, כוונתו שאם היתה אחת מהם מצוה דרבנן היה מותר לעשות עם מצוה דאורייתא, ואין בכך משום אין עושין מצוות חבילות חבילות, אבל כאשר עושה שני מצוות ששניהם דרבנן י"ל דמודה דאיכא בזה איסורא דאין עושין מצוות חבילות חבילות. וטעם החילוק הוא, משום שגבי מצוה דאורייתא אין מצוה דרבנן נחשבת למצוה כלל, ואין כאן משום אין עושין מצוות חבילות חבילות, ולגבי המצוה דרבנן אינו חסרון כשעושה עמה מצוה דאורייתא, ואדרבה זה עילוי ומעלה אצלה שנעשית יחד עם מצוה דאורייתא.

ובשו"ת כתב סופר (או"ח סי' כו) הקשה על דברי המגדל עוז, מהא דאיתא במסכת ברכות (טז). שאין חותמין בברכות בשנים משום דאין עושין מצוות חבילות חבילות, והא הכא דרבנן וקאמר דאין עושין מצוות חבילות. ע"ש. ונראה ליישב, דכוונת הגמ' שם בעיקר דאין חותמים בשנים בברהמ"ז כמבואר למעין שם, וכיון דברכת המזון דאורייתא קאמר דאין חותמין בה בשניים. ואף שבגמ' שם פריך מנוסח התפלה דחותמין בשנים, י"ל דעיקר מצוות תפלה לדעת הרמב"ם היא מדאורייתא, לכן פריך שפיר. ודו"ק.

צדקה.

אם צריך האידנא לתת צדקה לכל אחד שאוסף כסף ברחוב בכותל וכד', כיון דיש הרבה רמאין.

הנה איתא במס' בב"ב (ט). רב יהודה אמר, בודקין לכסות ואין בודקין למזונות. וכן פסק הרמב"ם (פ"ז מהל' מתנות עניים הלכה ו') ומרן

חבילות, והא התם דבמעשה אחד של שתיית הכוס רוצה לקיים שתי מצוות, ואפ"ה איכא בזה איסור דאין עושין מצוות חבילות חבילות, דזה אינו, דהתם חשיב שעושה שני מעשים כאחד, דהרי עיקר המצוה בקידוש היא עצם אמירת הדברים, וכן בברהמ"ז עיקר המצוה היא אמירת ברהמ"ז, ואין עיקר המצוה שתיית היין, הלכך כשמברך ברכהמ"ז ומקדש על כוס היין הוי כעושה שתי מעשים של מצוות ביחד על כוס אחד, ואיכא בזה משום אין עושין מצוות חבילות חבילות, משא"כ בסעודת סיום מסכת עיקר קיום המצוה הוא בסעודה, והלכך בעצם הסעודה יכול לכוין לשתי מצוות, דהוי מעשה אחד. ודו"ק.

ועוד יש לצרף סברת המגדל עוז על הרמב"ם, דהנה כתב הרמב"ם (שבת פכ"ט הי"ג) לא יברך על כוס אחת משום שאין עושין שתי מצוות בכוס אחד, שמצות קידוש ומצות ברכת המזון שתי מצוות של תורה הם. ע"כ. וביאר במגדל עוז שכוונת הרמב"ם לאשמועין ששתי מצוות דרבנן עושים על כוס אחד. [ואף שגם הכוסות בקידוש ובברכת המזון אין חיובם מן התורה אלא מדרבנן, ואפ"ה אמרין בהם דהוי מצוות חבילות חבילות (כנ"ל), מ"מ גוף המצוות דאורייתא, וכשעושה כוס אחד לשניהם נראות מצוות אלו למשא עליו, שאין ברצונו לקיימם כפי שתקינן חכמים לקיימם על הכוס].

ומזיהו נראה דאין הכרח מלשון הרמב"ם, וכמו שכתב בשו"ת חת"ס או"ח (סי' כא), די"ל דלעולם גם הרמב"ם מודה שאף בשתי מצוות דרבנן נאמר הכלל דאין עושין מצוות חבילות חבילות, ומה שכתב הרמב"ם

יודע איזה יכשר הזה או הזה ואם שניהם כאחד טובים. ע"כ. משמע להדיא שאע"פ שאינו יודע אם אותו עני כשר או רמאי יש לתת לו. [ועיין בברכ"י (י"ד סי' רמז) דגם בלילה הצדקה מועלת, אך אין התיקונים והכוונות שוות. ע"ש. ואפשר דהכא פירוש ערבית היינו סמוך לפנות ערב, ואכתי יומא הוא].

ואין להוכיח מהא דאיתא בכתובות (סח.) אמר ר' אלעזר בואו ונחזיק טובה לרמאין, שאלמלא הן היינו חוטאין בכל יום, שנאמר: "וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא". [נפרש"י, שאנו מעלימין עין מן העניים, אבל עכשיו הרמאין גורמין לנו. עכ"ל. כלומר, שהרמאים גורמים לנו שלא ניתן אימון בכל העניים, שמא רמאי הוא]. דשם איירי בלתת להם סכום גדול כדי סיפוקם, אבל ודאי סכום קטן יש לתת להם. ועוד, דזה רק דרך לימוד זכות בעלמא. וכיו"ב כתב היב"א (ח"ג או"ח סי' א"ד) על אחד החכמים שהרשה לעצמו לפסוק ברכים דבזה"ז אף לכתחלה אין כ"כ חיוב להתפלל בכוונה, ומצות כוונה היא אך לחסדים השרדים אשרי ה' קורא, וסמך סמיכה בכל כוחו עמ"ש בעירובין (סה.) יכולני לפטור את כל העולם מדין תפלה (בכוונה) שנא' "ושכורת ולא מדין", וכתב ע"ז שאין זה אלא דרך זכות בעלמא. ע"ש. וה"ה בנידון דידן י"ל דאינו אלא דרך זכות בעלמא. [תדע דהא איתא בברכות (לב.) אמר רבי חמא וכו', אלמלא שלש מקראות הללו (שמעידין שיש ביד ה' להסיר יצה"ר בקרבנו. רש"י), נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל. (אבל יש לנו פתחון פה שהוא גרם לנו

הש"ע (י"ד סי' רנא ס"י). ורוב העניים היום שאוספים אומרים שאוספין לפרנסה, ולפ"ז אין צריך לבודקם אם רמאין או לאו, אלא צריך לתת להם. ואפי' אם יש הרבה אנשים שאוספים ובאים אליו כמה פעמים, צריך לתת להם, כדאיתא בספרי פרשת ראה (על הפסוק "נתן נתן לו" וכו') מניין שאם נתת לו פעם אחת שאתה נותן לו אפי' כמה פעמים, ת"ל "נתן נתן" מכל מקום. [והביא זאת רש"י על החומש פרשת ראה פרק טו פס' י].

וכן יש להוכיח שצריך לתת לכל אחד ממה דאיתא באו"ח סימן קסט (ס"ב בהגה), דאף שאין נותנים אלא למי שיודע בו שיברך, מ"מ לעני מותר ליתן. וכתב הט"ז, משום דמצות צדקה ודאי, וזה ספק. וה"ה בנידון דידן שיש ספק אם הוא רמאי צריך לתת לו משום ספיקא דאורייתא דאם לא נתן לו עובר בלאו "לא תאמץ וכו'" כמ"ש הרמב"ם (פ"ז ה"ב), וכן מסתמות הרמב"ם (פ"ז פ"ז) משמע שצריך לתת לכל עני, דכתב וז"ל: ועני המחזר על הפתחים אין נוקקים לו למתנה מרובה, אבל נותנים לו מתנה מועטת, ואסור להחזיר את העני ששאל ריקם ואפי' נותן לו גרוגרת אחת, שנא': "אל ישוב דך ונכלם". עכ"ל. משמע שכל עני המחזר צריך לתת צדקה, ולא חילק אם מכירים אותו או לא כמו שחילק בהלכה הקודמת שם.

וכן יש להוכיח מהא דאיתא באבות דרבי נתן (פ"ג ה"ז), אם נתת פרוטה לעני שחרית ובא עני אחר ועמד לפניך¹⁹ ערבית, תן לו, כי אינך

¹⁹ אח"כ ראיתי שכ"כ הפנ"י שם זאת להדיא, וז"ל: דהא דקאמר שאלמלא הן היינו חוטאין בכל יום, מסתמא לא איירי דמשום רמאין אין ליתן צדקה, דהא קי"ל בפרק השותפין (ב"ב ט.) בודקין למזונות

וכו', אלא ע"כ דלענין ליתן די מחסורו איירי, שמצילין אותנו וכו'. ע"ש.

וראיתי למאירי בכתובות (פח). דכתב, וז"ל: אע"פ שביארנו שכל שרואין את העני מתפרנס דרך כבוד אין ראוי מפני זה למשוך יד שלא ליתן לו, מ"מ כל שנודע לנו שהוא עני מעיקרו, והוא מרבה בקבלת צדקה עד שלקח מהם כלי כסף וכלי זהב, הרי זה ודאי רמאי ולא היה צריך לכך, אלא שהוא מחביא את עצמו ומהדיט את גופו כדי להתפרנס מן הצדקה, משנודע לנו כן אין נזקקין לו, וע"ז אמרו בואו ונחזיק טובה לרמאין וכי'. ומ"מ לא יהא אדם פוטר את עצמו במחשבה זו עד שידע הדבר בבירור, הרי אמרו כל המעלים עינו מן הצדקה כאילו עובר ע"ז. עכ"ל. הרי להדיא כמו שכתבנו שמספק צריך לתת צדקה לכל עני ועני, אלא א"כ יודע בברור שהוא רמאי. וכ"ז דלא כמו ששמעתי מכמה אחרוני זמנינו שלא צריך לתת צדקה לכל אחד האוסף כסף.

מסקנא דדינא: כל עני ועני האוסף כסף ברחוב וכדו', צריך לתת לו פרוטה מועטת, ואסור להעלים עין מלתת לו.²¹

²¹ וכ"פ בשו"ת משנה הלכות (חלק יג סימן קעג). וחלק טז סימן סט). ע"ש. אך עיין בתשובות והנהגות (כרך ה סימן רפח), שכתב, וז"ל: ומיהו נראה, שעיקר האיסור הוא דוקא כשמבקש ממנו באופן פרטי ומצפה שיתן לו, שאז כשלא נותן לו הוא מתבייש, משא"כ כשעובר מאדם לאדם, אז מעיקרא הולך אדעתא דהכי שרק חלק נותנים, ובזה אין איסור, אבל אם בא לאחד באופן פרטי בבקשת עזרה, הרי שמרגיש נכלם כשאינו נותן לו מאומה, וחייב עכ"פ לנחמו ולדבר על לבו. וכי'. עכ"ל. וע"ש. וע"ע בתשובות והנהגות (כרך ג סימן רפז) שכתב, שכשעוסק בק"ש ובא עני, לא יפסיק לתת לו פרוטה, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה. ומה עוד שיש לומר דאסורא קעביד ולא מצוה. ובפסוקי דמזמרה אף שפטור כשמתפלל, כיון שמפסיק לרמז

שברא יצה"ר). ע"ש. ואטו נימא דבאמת אה"נ לא נענש בגהינם על העברות שיש בידינו, אלא ודאי דזה דרך זכות בעלמא אולי להקל במשפט וכדו'.

ועוד דכתב הרי"ף בעין יעקב שם, דהרמאים מועילים למי שנעלם מגד עיניו, ולא ראינוהו, שאין אנו חייבין לחזור אחריו, מפני חשש הרמאים, אבל כשאדם רואה את העני אין לו רשות להעלים עינו בו מפני חשש הרמאים, ולכך לא מנע צדקתו רבי חנינא, ואע"פ שאותו אדם הוחזק לרמאי, תהיה נתינה זאת החזקת טובה לרמאין שמצלין אותנו ממניעת הצדקה בשוגג ובשלא נודע. ע"ש.²⁰

²⁰ אולם מהעיון יעקב שם נראה לא כן, אלא שפטור תמיד, דהגמ' שם הביאה פס' ללמד שהמעלים עינו מן הצדקה נקרא חוטא "וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא" (דברים טו, ט), ורק כאשר יש רמאים אין איסור להתעלם מהם. וכתב העיון יעקב לבאר, בזה"ל: ואע"ג דקמי שמיא גליא לידע לב כל אחד ואחד, מ"מ העני אינו קורא אל ה', כיון דאיכא נפשי רמאי סובר דלהכי מונעים מן הצדקה, וכתב "וקרא אל ה' והיה בך חטא", משמע דוקא לכשקורא, משא"כ עכשיו אינו קורא לפי שנפשי רמאי. עכ"ל. משמע שבכל גונו א"צ לתת לעני אם יש רמאים. וכן משמע שם מדברי המהרש"א שם (ד"ה בואו ונחזיק), שכתב בזה"ל: ופירש", ועכשיו הרמאים גורמים לנו. עכ"ל. ובסתם עניים הרמאים גורמים שאין לנו חטא, וקרא איירי בידוע שהוא עני. ודו"ק. עכ"ל המהרש"א. ואם איתא שלכל עני גם שאינו ידוע צריך לתת לו סכום קטן עכ"פ, מאי קשיא ליה במאי הקרא איירי, והלא אפשר דאיירי באם מתעלם ולא נותן כלל, ומזה שהוצרך לומר שהאופן שקרא איירי הוא בידוע שהוא עני, ולא אמר שקרא איירי אפי' באינו ידוע שהוא עני, מוכח דס"ל שאין חיוב לתת לעני כלל. אך יש לעיין הטעם בזה, דהלא ספיקא דאורייתא לחומרא. א.י.ב.

ציצית.

אם צריך להצניע את הציציות כשנכנס לבית הכסא.

הנה כתב הבא"ח פרשה בראשית (ה"ט), אם נכנס לבית הכסא ואין עליו בגד עליון המכסה את הטלית הקטן, אז יכסה ויצניע הציציות שבו, שלא יהיו תלויים להדיא. עכ"ל. ולא זכיתי להבין דברות קודשו בזה, דהרי מרן הש"ע (סימן כא ס"ג), כתב להדיא דמותר ליכנס בציצית לבית הכסא. ואין לומר שכוונת מרן דווקא לציצית שאינה עשויה למצוה, כלומר בבגד שעיקר מטרתו ללבשו לצורך עצמו רק כיון שיש לו ד' כנפות הטיל בו ציצית, אבל באמת אם לובש בגד שכל עיקר תכליתו לקיים המצוה אסור שיתגלה בבית הכסא, ובכה"ג איירי הבא"ח שאסר שיתגלה

הציציות, דזה אינו דהא כתב מרן (סימן כג ס"א) דמותר ליכנס בבית הקברות והוא לובש ציצית, והוא שלא יהיה נגרר על הקברות, אבל אם הוא נגרר על הקברות אסור, משום לועג לרש. בד"א, בימהם שהיו מטילים ציצית במלבושים שלובשים לצורך עצמם, אבל אנו שאין מכוונים בהם אלא לשם מצוה אסור אפילו אינם נגררים. עכ"ד. חזינן דסתם ציציות בזמנינו עשויות לשם מצווה, ואפ"ה פסק מרן שמותר ליכנס בציצית לבית הכסא²².

²² נראה שאין זה מוכרח כ"כ, דאף שכתב מרן בסי' כג שבזמנינו נוהגים ללבוש טלית ולא מכוונים בה אלא לשם מצוה, מ"מ אפשר לומר דמזמן קאי אעיקר דינא, אבל איה"נ חילוק זה קיים. וכמ"ש אחרונים רבים חילוק זה (הר"ד בהלכה ברורה ס"ו כא בשער הציון אות כד. ע"ש). וכעין זה מצינו שמרן זיע"א כתב (בהליכות עולם ח"ב עמ' נה סוף טור ב) לעניין זימון, שאע"פ שכתב מרן בסי' קצז (ס"ג) דלכתחילה אם בא אליהם שלישי לא יתנו לו כדי להצטרף לזימון אלא פת, ואם אירע שנתנו לו ירקות או פירות מצטרף לזימון, בכ"ז השתא שהשתנה המנהג אפשר לתת לשלישי לכתחילה לאכול ירק או פרי ולהצטרף עמם, וז"ל: כי הנה מעיקר הדין היה המנהג שהזמן מברך ומוציא את כל המסובין ידי חובת ברכה מ"ז, ורק עכשיו נהגו שכל אחד ואחד מן המסובין מברך בלחש, וכו', ולכן ההיא דסימן קצז שלא יתנו לו ירק, היינו משום שע"י זה שמצטרפים אותו לזימון, האחד מברך, והשני שאכל פת שומע ויוצא ידי"ח, כדין שלשה שאכלו, ובאמת (על הצד שהשלישי האוכל ירקות אינו מצטרף) אינו נכון להוציאו ידי"ח דהו כשניים שאכלו שמצווה ליחלק (ברכות מה:). וכדק"ל בש"ע (סי' קצז ס"א) וכו', ומש"ה פסק מרן שלא יתנו לשלישי ירק או פרי, כי לרוב הפוסקים אינו מצטרף עמם בכך. וכו'. משא"כ השתא לאחר שפשט המנהג שכל המסובין מברכים בלחש ואין חשש תקלה מצד ברכה מ"ז, שפיר דמי לתת לו לכתחילה. ואל תתמה על החפץ שהיאך

להבירו ולא חשיב הפסק מותר לתת, ובאמצע ברכות ק"ש צ"ב (האם מותר להפסיק), ונהגו להקל. עכ"ל. וע"ש עוד שנשתפק האם החיוב לתת הוא דווקא לעני עצמו, וכלשון הפס' "אל ישוב דך ונכלם", או ה"ה בגבאי הצדקה. ע"ש. ועוד שמעתי מהגאון הרב אהרן בוטבול שליט"א, שאדם שרגיל לתת חומש לצדקה, יש לומר שאין לו לתת יותר, דהא המבזבז אין לבזבז יותר מחומש (כתובות נ. ונפסק ברמב"ם ערכין פ"ח ה"ג. וכן בש"ע יו"ד סי' רמט ס"א. ועיין בבי"ש שם והו"ד בהגה שם). ועוד לכאורה יש להוכיח מהא דאיתא בשטה מקובצת (ב"מ עח:), וז"ל: בירושלמי בפרק קמא דמגילה אמרינן, אין מדקדיקין במעות פורים אלא כל הפושט את ידו ליטול, נותנין לו. כלומר, שאין מדקדיקין בדבר לומר אם הוא עני וראוי ליתן לו אם לאו, אלא נותנים לכל אדם שיבא ויתבע, שאין יום זה מדין צדקה בלבד, אלא מדין שמחה ומנות, שהרי אף בעשירים כתיב "ומשלוח מנות איש לרעהו". עכ"ל. ונפסק בש"ע או"ח (סי' תרצד ס"ג). משמע מזה שביום רגיל, צריך לבדוק כל אחד האם הוא עני, ורק אז ליתן לו. וצ"ע. א.י.ב.

וכן אין לומר דמין איירי שהציציות מכוסות ולכן שרי להכנס לבה"כ, חדא דפשיטא היא, ועוד דמין גופיה ס"ל (בסימן ח ס"א) שעיקר מצות טלית קטן ללבושו על בגדיו, כדי שתמיד יראהו ויזכור המצוות.²³

ונראה, דמקורו של הרב הבן איש חי שצריך להצניע הציציות שנכנס לבה"כ הוא מדברי הט"ז (סימן כא סק"ג), שכתב על דברי מרן הש"ע שמותר ליכנס בציצית לבית הכסא, "נראה היינו דוקא בבגד שעשוי למלבוש ובו ד' כנפות נתחייב בציצית, אבל בטליתות של מצוה שלנו שאינן רק להתפלל בהם, אין נכון שיכנס לבית הכסא, דוגמא לדבר: "ופשט בגדיו ולבש בגדים אחרים", דרשין ד"א בגדים שבישל בהם קדירה לרבו

סתם מרן דבריו וכו' והרי מרן עצמו כתב (בסי' קפג) שנכון שכל המסובין יברכו ברכה"ז בלחש. בא ואראך כיו"ב, בש"ע (סי' רא ס"ב) מי שנותנים לו כוס של ברכה לברך ואינו מברך, מקצרים ימיו. ע"כ. והוא דוקא בזמן שרק אחד מברך והשאר יוצאים י"ח בשמיעה, אבל בדורותינו שכל אחד מברך לית לן בה, וכמ"ש החסד לעלפים, ובבן איש חי ס"פ שלח לך, ובכה"ח (סי' רא סק"ו). אלמא דמרן משתעי אעיקר דינא, ה"נ בנידון שלא לתת לשלישי ירק. עכ"ל מרן זיע"א. וה"ה לכאן, שמרן משתעי אעיקר. א.י.ב.

²³ י"ל שמרן נקטיה למנהג, להכניס ציציות, וכמו שנראה מדבריו בבית יוסף [סימן כג (והו"ד ביחוד"ד ח"ב עמ' ו)] שכתב: ויש לעיין בטלית קטן שאדם לובש מתחת למדיו, האם מותר להכנס בו לבית הקברות וכו'. משמע שהמנהג הוא שהטלית קטן מכוסה תחת כל הבגדים. ומשתעי אעיקר דינא (ולא כמ"ש בסי' ח ס"א שעיקר מצוות טלית ללבוש על בגדיו). ובלא"ה לענ"ד העיקר דמרן משתעי אעיקר דינא דבזמניהם היו מטילים ציצית במלבוש שלובשים לצורך עצמם. וכמבואר בהערה הקודמת. א.י.ב.

אל ימזוג בהם את הכוס. וק"ו להאי מילתא שמייוחד לדבר קדושה דוקא... אבל מ"מ הטלית קטן שלובשין תחת הבגד שאנו נוהגים בו, בזה ודאי מותר ליכנס לצרכיו, "כיון שהוא מכוסה". ע"כ. ומשמע להדיא מדברי הט"ז, דדוקא אם הטלית קטן מכוסה תחת הבגדים אזי שרי להכנס עמו לבית הכסא, אבל אם זה מגולה אסור, כיון שהטליתות שלנו עיקרן עשויות לשם מצוה, ולא עיקר המטרה היא בשביל הלבוש.²⁴ אולם אכתי תמה אנכי, דהא ודאי שמה שמרן התיר ליכנס בציצית לבית הכסא זה אף בטליתות שלנו שעיקר מטרתן לשם המצוה, כי סתם הטליתות שהיו בזמן מרן היו עשויות לשם מצוה כמו שכתב בסימן כג (ס"א), ואפ"ה התיר להכנס לבית הכסא, ואע"פ שזה מגולה, דמרן ס"ל דהציציות צריכים שיהיו על בגדיו.²⁵ וכן בב"י (בסימן ח), כתב מרן על הא דכתב הטור דאם היה דעתו ללבוש הטלית מיד, כגון שפשט כדי להכנס לבית הכסא, בזה אני מסתפק וכו', בזה"ל: "לא שצריך לפשטו, שהרי כתב רבינו בסימן כא שמותר ליכנס בו לבית הכסא, אלא כגון שהוא מעוטף באופן שאינו יכול לעשות צרכיו עד שיפשט טליתו". עכ"ל. הא חזינן ממרן להדיא שגם בטלית גדול שעשויה לשם מצוה, שרי להכנס לבית הכסא. ואף שכתב הט"ז שיותר נראה שנקט הטור שפשט טליתו משום דבאמת איכא איסורא להיכנס לבה"כ עם טלית, מ"מ אנו שקבלנו הוראותיו של

²⁴ וע"ע בדברי הט"ז הללו ביבי"א (ח"ב או"ח סי' א

אות ז). א.י.ב.

²⁵ לפי הנ"ל בהערות הקודמות לק"מ. אכן מהב"י (שיובא להלן בדברי הרה"כ), צ"ע. א.י.ב.

מֶרֶץ הַשָּׁעָ וְדַאי דְּשָׁרִי לֶן לְהַכְנִס לְבֵית הַכֶּסֶּא   אֲלֵא מִמִּידַת חֲסִידוֹת.
בְּצִיצִית. וְאִפְשָׁר דְּאָף הַבֵּא"ח לֹא נִקָּט לֵה   הַמִּשְׁךְ הַמֵּאמֶר בְּגִלְיוֹן הַמֵּלֶא

המרכז למורשת מרן - להבין ולהשכיל

ניתן להשיג את כל ספרי מרן עמוד ההוראה

הגאון רבינו יצחק יוסף שליט"א,

במחירים מיוחדים לזיכוי הרבים.

מחיר לדוגמא: שו"ת הראשון לציון (ב' חלקים): 110 ₪ בלבד! [במקום 120 ומעלה בחנויות].

052-7116511 | או בדוא"ל: 7156775@gmail.com

רחוב בלוי 14 ק. קרקע, ירושלים (2 דקות מצינו של מרן זיע"א).

אל לומדי ומעייני קובץ בית יוסף די בכל אתר ואתר,

ניתן להשתתף בפרסים לעידוד לומדי "מפעל הלימוד היומי
בתורת מרן" שע"י הארגון, הפועל בסניפים רבים ברחבי הארץ
והעולם. גם תרומות קטנות יעזרו לנו בהמשך מפעל כביר זה.

ניתן להפקיד ישירות לחשבוננו שבבנק מזרחי
ע"ש 'להבין ולהשכיל' – ארגון להפצת תורה (ע"ר),

מספר חשבון: 208346 סניף: 569.

או לשלוח צ'ק לכתובת: ארגון להבין ולהשכיל.
הרב בלוי 14 ק. קרקע, ירושלים.

לפרטים נוספים, לשאלות, ולפתיחת מוקד מבחנים:

052-7156775 בין השעות 1.30 ל-3 בצהריים.

את והב בסופה

הערות ומשא ומתן בעניינים שונים, כדרכה של תורה
 "אפילו אב ובנו, הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשין אויבים זה את
 זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר: "על כן יאמר בספר
 מלחמות ה' את והב בסופה" (במדבר כא, יד), אל תקרי בסופה אלה בסופה.
 ופרש"י "מלחמה שעל ידי ספר, אהבה יש בסופה" (קידושין ל:)

ס' קמח

הרה"ג הרב שמעון ללוש שליט"א

מח"ס גשמע קולם, ראש כולל "חכמת שלמה" - אלעד

האם בן אר"י יכול לעלות לחתן תורה בחו"ל – יישוב דעת מרן רבינו הגדול
 צוקללה"ה

שאלה:

לכבוד וכו'.

בשו"ת יבי"א (ח"י סי' ג) השיג על בעל
 תשובות והנהגות שליט"א (ח"ד סי'
 קסו) שכתב דבן אר"י יכול לעלות לחתן תורה
 בחו"ל, וכתב שנעלם ממנו מדברי הפוסקים
 וכו'. ע"ש.

הנה צ"ע במ"ש עליו שלא הביא נכון דברי
 השד"ח (אס"ד מע' יו"ט סי' ב אות ז) בשם
 גדולי ספרד. המעיין יראה שהביא בדקדוק
 דברי השד"ח בשם עקרי הד"ט בשם כמה
 רבנים מגדולי ספרד שהסכימו להרב בני חיי
 בסי' תקסו שיעלה לתורה בן אר"י בכל יו"ט
 שני של גליות, ואם שם הסכימו עמו כמה

רבנים (אף שנדחה קרו לה כמה פוסקים, ואין שום צירוף
 דבריהם לנ"ד לגבי חתן תורה שהוא בר חיובא לפ' זאת
 הברכה בכל מקום שנמצא, משא"כ לקריאות דיו"ט שני דאינו
 בר חיובא כלל²⁶), כל שכן לגבי חתן תורה

דפרשת השבוע דשייך טובא אצל הבן ארץ
 ישראל והוא בר חיובא לכך דלא כשאר
 קריאות דיו"ט שני דאינו בר חיובא כלל.
 וכו"ש ביבי"א דהם חילקו בין יו"ט שני שחל
 בחוה"מ לחל בחול, הנה צ"ע דרק
 השד"ח חילק כן מדנפשיה לשיטתיהו,
 דאפשר שלא אמרו כן אלא בימים ראשונים
 של יו"ט, שיו"ט שני הוא חוה"מ אצל בן
 אר"י שחייב בקריה"ת משא"כ לענין הפטרה
 וכו'. ואף לחילוק זה של השד"ח כל דבריו
 קאי לגבי שמחת תורה רק על קריאות
 דמפטיר והפטרה דשמח"ת, ולא על פרשת
 זאת הברכה שבדאי חייב בן אר"י זה לקרוא

דרך חקיקת ה' יו"ט אות קעז, וס' החיים פלאגי סי'
 כח א', והשערי אפרים שער ח סע' צז, ולהדיא לא
 נחית לענין חתן תורה רק לענין קריאת המועדים
 דשמח"ת, ואף בזה כ' דאם קראוהו יעלה ויברך
 ע"ש. ותימה שהשמיט ביבי"א שם להביא את דבריו
 בזה שאם קראוהו יעלה ויברך.

²⁶ ולחנם מצרפים לנד"ד את דברי הלק"ט בסי' ד',
 וצורר הכסף (גיטניו) סי' ה', וחכמה ומוסר ענתבי

עם כולם וכנ"ל.

[הגע עצמך עוד לשיטת בעל היבי"א זצ"ל דחיוב קריה"ת בכל פרשת השבוע הוא חובת ציבור, ובודאי שכשנמצא בציבור זה מתחייב עמם, בפרט שלא היה בציבור באר"י בפ' וזאת הברכה לצאת מהם, וכי בשביל שהוא בחו"ל בטל ממנו פ' וזאת הברכה. וכעין שכתבו האחרונים (עי' פרי האדמה ח"א דף כ ע"ב, והשומר אמת סי' יח ס"י דף לו ע"ב, וברוך שאמר שרגא הל' יו"ט פמ"ו הערה 16, ושו"ת ברכת ראובן שלמה ח"ט סי' כז) דבן חו"ל עולה באר"י לחתן תורה, ה"ה בן אר"י בחו"ל. ויתירה מזו יש מקומות שאף בחו"ל ביו"ט א' דשמח"ת קורין וזאת הברכה ולא ביו"ט ב', וא"כ בכל המקומות שקורין ביו"ט ב' אינו מדין חיובא דיו"ט ב' אלא מטעמים אחרים כמו שביארו בטוטו"ד בברכ"י (בשויורי ברכה ס"ס תרסח), ובשער המפקד (דף כ ע"ב ואילך), וא"כ ודאי דבן אר"י יוצא יד"ח בקריאתם דפ' וזאת הברכה ביו"ט ב' שהולך בזה לפי מנהג הציבור שנמצא שם].

ומ"ש ג"כ בחזו"ע (יו"ט עמ' קט) להשיג על הבאר משה (ח"ז עמ' רנו סק"ו) שנעלם ממנו דברי החיד"א ור' חיים מודעי ז"ל שלא יעלו ויברכו, הנה צ"ע ואישתמטתיה שאינו דברי הבאר משה עצמו אלא הוא העתק מתשובת הדבר שמואל לר' שמואל אבוהב ז"ל (ס"ס שכד) שדעתו דאחר שקראוהו יעלה ויברך בכל קריאה דיו"ט ב' של גליות. ע"ש. (והו"ד להלכה בס' בני חיי לר' חיים אלגאזי ז"ל בס' תקסו ע"ש באורך, ובעקרי הדו"ט או"ח סי' כב סק"ט. וע"ע בשו"ת הלק"ט סי' ד).

ובנ"ד לגבי חתן תורה הכל יודעים שאין חתן תורה מקבל המפטיר דיו"ט, דאחריו מכבדים חתן בראשית ואחריו מכבדים למפטיר והפטרה, ולזה באמת גם כל המתירים

בחתן תורה מודו שאינו עולה למפטיר והפטרה דאינו מחיובו היום, משא"כ לגבי חתן תורה וזאת הברכה שודאי שהוא מחיובו בין באר"י בין בחו"ל. ואף חתן בראשית י"ל דהוא מחיובו כיון שנמצא בציבור זה ונתחייב עמם בוזאת הברכה ונהגו לקרא בראשית יחד עם סיום וזאת הברכה, הרי גם הוא בכללם. ובמק"א הארכנו עוד בזה. ואכמ"ל.

תשובה:

הנה בנידון זה כתבו כמה מגדולי רבותינו הספרדים, מהר"ם חאגיז בשו"ת הלק"ט, מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל, מהר"ח מודעי בשו"ת חיים לעולם, ועוד, שאין להעלות (לפחות לכתחילה, ואיכא דס"ל דאף בדיעבד לא יברך) בן אר"י לס"ת בחו"ל ביו"ט שני של גליות. (אא"כ הוא בימי שני וחמישי או חזה"מ של אר"י, שאז יכול לעלות בתורת מוסיף, שלא ממנין העולים). ועיקר טעמם, מפני שיום חול הוא אצל אותו בן אר"י, (ואינו יום ב' או ה' או חזה"מ שלו), ולכן אינו שייך בקה"ת באותו היום. וכדקי"ל בש"ע (סי' תקסו) לגבי כהן שאינו מתענה בתענית ציבור, שלא יעלה לס"ת אלא יצא מביהכ"נ ועומד ישראל המתענה במקומו. ולכן גם הברכות שמברך יש בהם חשש גדול של ברכות לבטלה. ע"כ.

והנה בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד (סי' קסו) עמד על דין זה, וכתב לחדש סברא מדוע כן רשאי להעלותו לכתחילה, מכיון שסו"ס עדין לא שמע קריאת וזאת הברכה. ואף שסו"ס הוא בן אר"י שאין אצלו יו"ט באותו יום, אולם מכיון שהוא אסור במלאכה אפילו בצנעה, ומחוייב להשתתף בשמחת התורה, הרי ששייך אצלו טעם יו"ט, וזמן ראוי הוא בשבילו להשלים פרשת וזאת

לא קשיא מידי, דפשיטא דיום חול גמור הוא לדידיה, והרי הוא כמבואר. (ומדברי מן היביע אומר דע"א ניכר, שעיקר מה שנטפל לכתוב תשובה זו אינה בשביל עצם ההלכה, שהיתה מבוררת אצלו וכבר הרהיב ביאורה בחזו"ע י"ט, ושוב לא ראה צורך להרחיב בה במד"מ כולי האי, ולא כתב בזה אלא מחמת שראה את דברי הרב תשובות והנהגות שהעלה להורות לכתחילה היפך דברי רבותינו הנ"ל, וע"י סברא שחידש, וממנה יצא גם לתמוה על הרב חיד"א, וגם הוסיף לתלות סמיכתו בדברי השד"ח, ולכן לא ראה להרחיב בבי"א בד"ן זה אלא לענין מה שיש להשיב על דברי הרב תשו"ה, ומכאן תשובה גם מדוע לא הזכיר איזה פרטים ודעות פוסקים מסויימים, ממה שאינו שייך לעצם המחלוקת עם הרב תשובות והנהגות, ודו"ק).

ולענין מ"ש הרב תשו"ה באמצע דבריו שכמו"כ יש להסתמך על גאוני הספרדים "שהורו למעשה שיכול לכתחילה להיות חתן תורה כמ"ש בשדי חמד", כתב ביביע אומר, ניתי ספרא ונחזי, כי באמת לא חזינא כהאי סימנא כלל, כלומר, לא נמצא שם "כסגנון הדברים" שהביא משם כלל, כי בכלל לא דן שם על עליית "חתן תורה", אלא דיבר לענין יו"ט שני של גלויות סתמא, שכתב דנראה שאף שנחלקו הפוסקים בזה, כמ"ש בעיקרי הד"ט בשם הרב בני חיי, שהסכים שיעלה לס"ת, ושהסכימו עמו כמה רבנים, מ"מ אפשר שלא אמרו כן אלא בימים ראשונים של יו"ט, שיו"ט שני הוא חוה"מ אצל בן אר"י, שחייב בו בקה"ת, משא"כ לענין הפטרה דלא שייכא בחוה"מ. ע"כ. וא"כ מהו זה שכותב בשם גאוני הספרדים שהתירו למעשה לבן אר"י להיות "חתן תורה", וזה אינו, ואף אם איהו מני"ר חושב לחלוק על השד"ח בהבנת דבריהם, וללמוד מדבריהם אף לענין חתן תורה, אבל בודאי אין דבריו מכוונים כמ"ש שהם התירו למעשה לכתחילה להיות חתן תורה, שע"ז גופא הנידון אם שייך להתיר כזה דבר,

הברכה שלא שמע. ועוד הוסיף, שכמו"כ יש לסמוך על גאוני ספרד "שהורו למעשה שיכול לכתחילה להיות חתן תורה כמ"ש בשדי חמד". ועוד הוסיף, דאמנם הרב חיד"א כתב דלכתחילה לא יעלה לחתן תורה ביום שהוא חול אצלו, אולם יש לתמוה על זה, כי למה נחשב חול אצלו, והלא אסור במלאכה וחייב בבגדי יו"ט. ע"כ.

ובשו"ת יביע אומר הביא דבריו אלו, וכתב להשיב על ראשון ראשון. דמ"ש מסברא דמכין שאסור במלאכה אפילו בצנעה וחייב לשמוח עמם בשמחת התורה וכו' א"כ שייך אצלו טעם יו"ט וממילא שפיר דמי להשלים ביום זה קריאת וזאת הברכה שהחסיר, נראה שנעלם ממנו דברי הפוסקים שבעיקרא דדינא מותר במלאכה בצנעה, וכדעת רז"כ גדולי הראשונים ועמודי ההוראה ומרן הש"ע, והגם שלענין מעשה מחמירין מחמת דעת כמה ראשונים, מ"מ עיקרא דדינא במקומו עומד, דיום חול הוא לדידיה, ובזה לא שייך שינוי. וראיה לדבר, שאף לשיטת המחמירים במלאכה בצנעה מ"מ מודים הם שעליו להניח תפילין בצנעה, ולהתפלל י"ח כבימות החול, ואינו שייך במוסף והלל, כיון שיום חול הוא בשבילו. ולפיכך אודא לה הסברא אשר כתב לסמוך עליה, שהרי מבואר דלקושטא אין לו שייכות עצמית ליו"ט, ורק יש לו כמה הלכות הבאים עליו מסיבות צדדיות, כגון חומרי המקום שבא לשם שהוא מפני המחלוקת, ועוד כיוצא באלו הטעמים. אולם לדידיה גופיה יום חול גמור הוא, כמו שהוכיח שם.

וממילא גם מ"ש הרב תשו"ה בסוף דבריו לתמוה ע"ד מרן החיד"א, מעתה

ונמילא אם לפרש דבריהם כמו שפירש השד"ח. ואחד הרוואה דבריו אלו שבתשו"ה מבין שסו"ס יש מגאוני הספרדים שהתירו להדיא לכתחילה להיות חתן תורה, ומבין שסו"ס יש ע"מ לסמוך, ובאמת זה אינו, שמעולם לא דברו בנ"ד, ולמעשה הדבר

נשאר תלוי בפירוש דבריהם. וכ"ש שאין דברי התשו"ה מכוונים במה שכתב ע"ז "כמ"ש בשדי חמד", שהרי בשד"ח פירש להדיא היפך זה. ודו"ק.

המשך המאמר בגליון המלא

❧ סי' קמט ❧

הרה"ג הרב שלמה דנינו שליט"א

רב מושב 'יערה' שבצפון

ברין אמירת קטעי סליחות בארמית ביחידות והמסתעף

בכל תפוצות ישראל בארץ ובחו"ל כדעתו של רבינו הגדול מרן זצוק"ל, אולם כיון שיש מה להשיב על טענותיו, להוכיח את צידקת דברי רבינו הגדול זיע"א, לפיכך אכתוב בזה כמה נקודות כדרכה של תורה. הנה החולקים תמכו יסודותיהם על ארבעה הנחות, ואלו הן:

א. המנהג הפשוט בתוניס, לומר קטעי הארמית ביחידות, ושכן נראה מדברי הגרי"ח בספר תורה לשמה (סי' מט) ובספר בן יהוידע (סוטה לג), וכן נראה דעת הרב כף החיים (סימן תקפא ס"ק כו), וכן נהגו בתימן, וא"כ יש לילך בזה בתר המנהג.

ב. יש תשובת גאונים לרב שרירא ורב האי גאון שרשאי היחיד לשאול צרכיו בלשון ארמי, ואין הלכה בזה כר' יוחנן, ותשובה זו מחזקת את המנהג הנ"ל. וכן מטיין דברי הרמב"ם שהשמיט מספרו את הדין שלא ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי, וכנראה שעשה זאת בעקבות תשובת הגאונים הנז'.

ג. הן אמת שמרן בש"ע (סי' קא ס"ד) פסק בסתם כדעת הרי"ף שאין ליחיד להתפלל אלא

בס"ד. אלול התשע"ו

הנה בשיעור השבועי הגדול בתבל הקבוע בלויין, של הרב הראשי לישראל מרן רבינו יצחק יוסף שליט"א, הראשון לציון, הביא את פסקו של רבינו הגדול מרן היב"א זלה"ה, שפסק בספריו (יב"א ח"א חאו"ח סי' לה, יחוד"ד ח"ג סי' מג, חזו"ע ימים נוראים דף יב) שיחידים הנמצאים בבית הכנסת לאמירת סליחות, כאשר טרם נתאסף מנין, לא יאמרו את הקטעים בסליחות הכתובים בארמית כדוגמת רחמנא, מחי ומסי וכו', אלא ידלגום, וכשיתאסף מנין יחזרו ויאמרו. וכן עמא דבר. הסבר הדברים מבואר בשו"ת תורה לשמה (סימן מט), ואף ששם מחלק בין רחמנא למחי ומסי ועני לעניי, כבר דחה חילוק זה ביביע אומר הנ"ל, והעלה שכל תפלה בארמית אין אומרים אותה ביחידות, לפי ההסבר שהובא בתורה לשמה.

אולם יש שהורו לצבור דלא כהיביע אומר [הנאמן ס"ט], ולדעתם אפשר לומר רחמנא גם ביחידות, אולם פשט המנהג

מהרש"ך מדוע לא כתב כן בספרו, אולם ברור שלא נהגו כלל בג'רבה לומר סליחות בארמית ביחידות, וגם הרב מהרש"ך הכי ס"ל, וא"כ איך אמר שהמנהג בג'רבה לומר הסליחות בארמית ביחידות?

ואם נהגו כך אחר פטירת הרב מהרש"ך ובניגוד לדעתו, א"כ איך שייך לומר על זה "ובזה יצא כנגה מנהג אבותינו נ"ע לומר סליחות בארמית אף ביחיד, שהוא מנהג עתיק מימי הגאונים זיע"א, שהשיבו כן ליהודי פאס וקירואן לפני כאלף שנה" וכו', והלא עד לפני כמאתיים שנה לא נהגו כן בג'רבה כעדות האב"ד ר' שאול הכהן, ואם נהגו כן בדורות האחרונים, מה שייך זה לדברי הגאונים? ועוד שמנהג כזה, לכאורה אינו מנהג כלל, כיון שהונהג בניגוד לדעת גדולים, ובניגוד לדעת מרן הש"ע.

ועוד יש לתמוה מאד אם אכן היה מנהג זה בג'רבה, הנה הרב בנציון דייעי זצ"ל שאל מהחכם הנ"ל כדת מה לעשות שכעת אחר עליית רוב ככל תושבי אי ג'רבה לארץ, ונתמעטו יחידי הקהל שם, ולעתים אין מנין באמירת הסליחות אי שרי לומר את הסליחות בארמית כשאין מנין ע"ש, ואם המנהג בג'רבה לומר את סליחות בארמית ביחידות, איך לא ידע ממנהג זה הרב דמתא, והלא ידוע שבני קהילת ג'רבא אדוקים מאוד במנהגייהם, ושמרנים לבלי שנות מאומה אפי' כקוצו של יו"ד. גם רבה הראשי של ג'רבא הגאון ר' בוגיד סעדון זצ"ל בספרו מגיד תשובה ח"ג (סי' כא), דן בכה"ג, וכתב שיש שהיו אומרים את הסליחות בארמית ביחידות ויש שערערו עליהם. ואם היה מנהג בג'רבה לומר את הסליחות בארמית ביחידות, מדוע

בלשון הקודש, יש לומר שאכן דעת מרן כדעת הי"א שם שתפילה בנוסח הקבוע לרבים רשאי היחיד לאומרה בכל לשון (והיא דעת תלמידי רבינו יונה שהביא מרן שם בב"י), וזאת ע"פ סברת הרב בית דוד (סי' תרט) שכאשר הביא מרן דעה בסתם ודעה זו היא דינא דגמרא, ואח"כ הביא דעה חולקת, יש לומר שמרן ס"ל כהי"א דהוא מפרש את הדעה שהובאה בסתם וכו'.

ד. אף אם נאמר שאכן דעת מרן לפסוק כהסתם וכדעת הרי"ף, י"ל דבכה"ג שרבים מתפללים בשעה זו סליחות, ובבתי כנסת רבים נאמרים כעת סליחות אלו, חשיבי היחידים הנמצאים בבית הכנסת כציבור, ושפיר יכולים לומר את קטעי הסליחות בארמית.

ונבא לדון בטעמים אלה בס"ד.

א. מה שטענו שכן היה המנהג פשוט בג'רבה, הנה נראה מדברי פוסקים רבים שלא נהגו כן, ואדרבה, נהגו שלא לומר את הסליחות בארמית כאשר אין מנין, וכן כתב מפורש הרב שאול הכהן זלה"ה בעל לחם הביכורים, אב"ד ג'רבה לפני כמאה ושמעונים שנה, בס' שי למורא ליוהכ"פ (דף קלח ע"ב) וז"ל: ומסתברא היכא דליכא מנין עשרה אין לומר בקשות בלשון ארמי. ע"כ.

ולמדנו מדבריו שמלבד שדעתו היא שאין לומר הסליחות בארמית כשאין מנין, זאת ועוד שלא היה מנהג בג'רבה לומר הסליחות בארמית ביחידות, ומה מאוד יש להפלא שהראוהו לחכם הנז' את דברי ר' שאול הכהן הנ"ל, ותמה הכיצד זה לא כתב כן בספרו שפתי רננות. ונשאר בצ"ע. ולא זכיתי להבין דבריו, דלו יהי כן שצ"ע על הרב

וכדעת הי"א שהביא מרן שם בסעיף ד, ושוב חזר בו וכתב שדעת מרן לפסוק כהסתם שאין ליחיד לשאול צרכיו בלשון ארמי בכל גוונא. ע"ש. ולא כתב כלל שיש מנהג כזה לומר הסליחות בארמית ביחידות. ושם (בס"ק י) כתב מפורש שאין לומר סליחות בארמית ביחידות. ואם היה המנהג כן 'בכל תפוצות ספרד' כלשון הנאמ"ן ס"ט, מדוע לא כתב שהמנהג לומר, ועוד, שאסר במפורש לומר סליחות בארמית ביחידות. אלא ודאי שלא נהגו כן במקומו, והוא לא ידע ממנהג שכזה. וכן הביא סייעתא לדבריו מדברי החיד"א בברכי יוסף (י"ד סי' שלה. וידובר בו בס"ד לקמן), ומשמע שגם בארץ ישראל לא נהגו כן.

גם מה שנסתייע מדברי הרב תורה לשמה (סי' מט), אמת ואומר כי לא זכיתי להבין מה סיוע מצאו לדבריהם בתשובה הנזכרת, דהן אמת שהרב שם בתשובתו התיר לומר קטעי סליחות בארמית ביחידות, אמנם לא התיר זאת בשופי, אלא כאשר הקטעים הם מובלעים בתוך הסליחות אשר רובם ככולם בלשון הקודש, ולכן ס"ל דאם מבליע בתוכם איזה קטע קטן בארמית, לית לן בה, אולם הקטעים הנמצאים בסוף הסליחות כמו מרנא דבשמיא, מחי ומסי, הרי כתב מפורש שאין לאומרם, כאשר פשוט לכל מעיין שם בתשובתו. זאת ועוד, גם לא נזכר כלל בדבריו שהיה מנהג בבבל לומר סליחות בארמית בלשון יחיד, אדרבה, מדבריו שאסר לומר את הקטעים מרנא דבשמיא ומחי ומסי ביחידות, מפורש יוצא שאין המנהג בבבל לומר ביחידות את הסליחות בארמית. זאת ועוד, הרואה שם בתחילת תשובתו יראה לנכון שהרב סובר שהסיבה שהיחיד לא ישאל צרכיו בלשון ארמי היא משום שלא יסייעוהו

ערערו עליהם, ש"מ שלא היה מנהג כזה. גם מצינו להגאון מהר"ר אברהם כלפון זלה"ה מגדולי חכמי טריפולי בזמן הרב חיד"א, בספרו לקט הקציר (סי' כט ס"ק טו, דף תלו) שכתב מפורש: יחיד לא יאמר הבקשות שבלשון ארמי כגון מחי ומסי או מרנא דבשמיא, לפי שאין מלאכי השרת המסורין ליחיד נזקקין אלא ללשון הקודש, אבל המלאכים המסורים לציבור מבינים בכל לשון, ועוד שהציבור אינם צריכים למליץ משא"כ היחיד שצריך לכל. כ"כ השל"ה (דף רטו ע"א) ומעיל שמואל (דף סד ע"ב). עכ"ל.

הרי מפורש שלא רק שאין מנהג לומר הסליחות בארמית ביחיד, אלא שגם דעתו היא שאין לאומרם ביחיד, וכידוע מנהגי לוב ודרום תוניסיה קרובים מאוד בדברים רבים, וגם הסליחות שלהם הנאמרות מסדור שפתי רננות אינן כשאר הסליחות הנוהגות בתפוצות הספרדים, רק מיוחדות להם.

ויש לדעת, כי הגאון מהר"ר אברהם כלפון הנז' היה בקי גדול במנהגי עדתו ובמנהגים בכלל, וחיבר חיבור יקר על טעמי הדינים והמנהגים הנקרא "חיי אברהם" שנתחבב בקהילות ישראל וזכה לכמה וכמה מהדורות, ובוודאי אילו היה מנהג לומר את הסליחות בארמית ביחידות, לא היה כותב דברים אלו בשם השל"ה להלכה, ולמצער היה מציין: ומנהגנו לומר וכו'. וזו הוכחה ברורה לענ"ד שלא נהגו שם לומר את הסליחות בארמית ביחיד.

ובספר יוקח נא (סימן קא אות ט) להגאון ר' אברהם מסלוניקי זצ"ל, רצה להעמיד בדעת מרן שמותר ליחיד לשאול צרכיו בלשון ארמי כל שהוא נוסח קבוע לרבים,

הגרי"ח שמותר ליחיד לומר סליחות בארמית, ובדואי שאין שום מקור בדבריו שהיה מנהג שכזה בבבל.

גם מה שהביא הנאמ"ן דברי הרב כף החיים (סימן תקפא אות כו) להוכיח שכן היה המנהג בבבל, תמוה מאד, דהרב כף החיים שם רק תמה מדוע כתב באליה רבה בשם התניא שלא לומר הסליחות שבלשון ארמי ביחיד, והא כתיב מי כה' אלקינו וכו', אמנם לא ציין כלל שמנהג בכל לומר את הסליחות הללו ביחידות, ובדואי שאילו היה מנהג בכל כן לא הוה שתיק מינה.

גם הרה"ג דוד סטבון נר"ו בספרו עלי הדס על מנהגי תוניסיה (עמ' 43) כתב וז"ל: גם כשאין מנין בבית הכנסת אין נמנעים מלומר את הקטעים בלשון ארמית וכו'. ובהערות שם ציין שהמקור לדבריו הוא תשובת הנאמ"ן הנ"ל²⁹. והנה, הוא שגמר חיפוש מחיפוש,

מלאכי השרת, וכמו שכתב רש"י אצלנו בשבת (דף יב), ואם כן, בדואי שלא סובר כדעת הגאונים החולקים על רש"י, וסוברים להעמיד את כל הסוגיה רק כאשר פונה האדם בתפילתו אל המלאכים וכו' (עיין תשובות הגאונים הרכבי סי' שעג), ואם כן, גם אי יחבין ליה דדעת הרב תורה לשמה להתיר אמירת קטעי הסליחות בארמית ליחיד, ודאי שאין זה מטעם תשובת הגאונים עליה הסתמכו, וא"כ איך כתב שהיא היא המקור למנהג זה?

גם מה שכתבו שהמנהג הזה אינו רק בתוניס, אלא גם רבינו יוסף חיים ע"ה בשו"ת תורה לשמה כותב שאפשר לומר סליחות בלשון ארמי גם ביחיד, וכ"כ עוד בס' בן יהוידע". הנה הרואה את דברי הגרי"ח בספר בן יהוידע (סוטה לג) עליהם רצה הרב החכם הנ"ל להסתמך, יראה לנכון, דאין זה מוכרח. דלא כתב הרב שם כלל שיש מנהג כזה, אלא רק התיר לאדם גדול לשאול צרכיו בארמי אפילו ביחיד, ודעתו לחלק בין אדם גדול לשאר כל אדם (וכבר תמה עליו רבינו הגדול בשו"ת יבי"א הנ"ל), וכתב שהסליחות שנתקנו בלשון ארמי דינן כתפילת אדם גדול כיון שנתקנו לציבור. ואין כוונתו שאפילו יחיד האומרם נחשב כציבור כפי שהבין הנאמ"ן²⁷, אלא כוונתו שמעלת ציבור היא כמו אדם גדול שאין המקטרגים רודפים אחר תפילתם, וכן הבין דבריו לנכון רבינו הגדול מרן בשו"ת יבי"א הנז"ל²⁸. עכ"פ, לא ברור כלל דדעת

הרב בן יהוידע לדבריו בשו"ת תורה לשמה הנ"ל. ודו"ק כי קיצרתי.

²⁹ וכתב עוד שכן הוכיח הגאון ר' בוגיד סעדון זצ"ל בספרו מגיד תשובה ח"ג (סי' כא). ואנכי הראה שם בתשובה, שהרב כתב שראה בג'רבה שלפעמים לא היה מנין בסליחות ואמרו בכל זאת גם את הסליחות בארמית, וכנראה שכן נהגו מזמן הרבנים הקודמים, ויש שערערו על זה. והרב שם כתב על זה באריכות להוכיח דדעת מרן בש"ע (סי' קא ס"ד) היא כדעת רבינו תלמידי ר' יונה שנוסח הקבוע לציבור מותר ליחיד לאומרו בכל לשון. ע"ש. אולם, הרואה יראה שלא הביא שום מקור שכן נהגו בג'רבה למעט מה שראה יחידים שנהגו כן, ומיד כתב גם שיש שערערו על זה. וכל מה שהאריך שם בתשובתו הוא ליישב את המנהג עם מה שפסק מרן בש"ע. ובאמת שבהגלות נגלות דברי ר' שאול הכהן זצ"ל הנ"ל שכתב שלא לומר הסליחות בארמית אם אין מנין, מתברר שלא היה מנהג כזה, וממילא נשמע שהוא

²⁷ וכן הבין הגאון ר' בוגיד סעדון בספר מגיד תשובה ח"ג (סימן כא).

²⁸ ואף שיש פנים מסבירות להבנת הנאמ"ן בדברי הרב בן יהוידע, מ"מ מוכרח לומר כמו שהבין רבינו הגדול זלה"ה ביבי"א שם, דאל"כ יסתרו דבריו של

ולרוחב, וכפי שיראה כל הלומד בספריו, והנה הוא לא הזכיר כלל שכן נהגו במרוקו, ואם היה מנהג כזה במרוקו, לא הוה שתיק מיניה הרב זצ"ל. וזה ברור.

ואם נפשך לומר, שאין ראייה מכך שלא הזכירו הפוסקים שיש מנהג לומר הסליחות בארמית, ולעולם אף שלא הזכירו שיש מנהג, אכן יש מנהג לומר היחיד את הסליחות בארמית, תא ואחויך דברי מרן רבינו הגדול (חזו"ע ימ"ג דף קיט) בדין אמירת ברוך הוא וברוך שמו בברכה שיוצא בה ידי חובה, שנסתמך להוכיח בדברי כמה פוסקים כגון דא, שמכך שהפוסקים ההם לא כתבו שכן המנהג, שמע מינה שאין כן המנהג! ע"ש בדבריו.

ב. מה שסמך הרב הנז' סמיכה בכל כוחו על תשובת הגאונים שעיקרה לחלק בין היכא ששאל האדם ממלאכי השרת, שבזה אמרו שלא ישאל בלשון ארמי, לבין היכא ששאל מאת הקב"ה שבזה יכול לשאול בכל לשון, ודעתם שאין הלכה כלל כההיא דר' יוחנן דשבת יב, וכתב שתשובה זו היא המקור למנהג אבותינו שנהגו בכל תפוצות ספרד לומר הסליחות בארמית גם ביחידות, הנה תמוה, מה חידוש יש בדבריו, והלא רבינו הגדול בשו"ת יבי"א הנ"ל, הביא תשובה זו והזכירה ובכל זאת לא חש לה, עמו היתה ושלחה, כי איך נסמך עליה להלכה אחר שהרי"ף וכל הראשונים פסקו דלא כוותה, וכולהו סבירא להו דהלכה כר' יוחנן, ורק פלפלו לחלק בהבנת דבריו כדעת תר"י והרא"ש והמאירי ועוד, אולם לא מצינו לאי מי מהראשונים שיאמר שאין הלכה כדברי ר' יוחנן כמו שכתבו הגאונים, וכן פסקו

חקר ובדק אחר מנהגי תונים הדק היטב, ולא מצא מקור למנהג זה אלא דברי הנאמ"ן בלבד, אות היא שאין מנהג כזה, שאם היה, לא אישתמיט לחד מן הפוסקים לכתבו. (אלא שלא זכר הרב עלי הדס שהגאון ר' שאול הכהן זצ"ל כתב בהדיא שלא לומר הסליחות בארמית ביחידות). גם הרה"ג ר' אליהו ביטון נר"ו רבו של כפר ביריה, בספרו "נחלת אבות" מנהגי יהודי לוב (דף קיט אות כ), כתב שהמנהג בלוב לומר את קטעי הסליחות בארמית אף כשאין מנין, וציין כמקור לדבריו את דברי הנאמ"ן הנ"ל. וגם ממנו יש להוכיח שאם היה מנהג כזה, הכיצד הוא שאסף את כל מנהגי העדה, לא מצא שום מקור למנהג זה, רק דברי הנאמ"ן? (ואולם אישתמיטתיה מש"כ הגאון האבר"ך הנז"ל בספרו לקט הקציר, שלא לומר את הקטעים בארמית אם אין מנין, ולכן מה שכתב שכן נהגו - לא מוכרח. וכמש"כ לעיל).

גם הרה"ג אלעזר בן טובו מח"ס פקודת אלעזר, אב"ד לעדת המערבים בירושלים, העתיק (סימן קא ס"ד) להלכה דברי השל"ה בשם אביו שאין לומר הסליחות בארמית ביחידות, ולא כתב שמנהג מרוקו לומר הסליחות בארמית ביחידות.

גם ראיתי בשו"ת חמדה גנוזה (שלוש, ח"ב סי' יד) שדן אם יכול היחיד להתפלל ארמית, והעלה שיכול היחיד לומר תחנת מחי ומסי בארמית ע"ש טעמו ונימוקו, אולם לא הזכיר כלל שיש מנהג כזה במרוקו. וכבר יודע כל שער בת עמי כי הרב המחבר זצ"ל היה אדוק טובא במנהגי מרוקו, והיה מכירם לאורך

פירש את דברי מרן בש"ע דלא כהרב מגיד תשובה, ואם כן, אם הנהיגו אחריו מנהג זה, הרי שזה בניגוד לדעתו גם בפירוש דברי מרן בש"ע.

ובר מן דין, מצינו דלא כל הגאונים סברי כרב שרירא ובנו רב האי גאון, ויש מחלוקת גם בין הגאונים בדין זה, שכך מצינו להמאירי שכתב על דברי הגמ' בשבת יב לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי וכו', וז"ל: שמתוך שאין הלשון שגורה בפי הבריות אין הכוונה מצויה בדבריו שתהיה תפלתו מקובלת, ומ"מ כל לענין חולה מתוך שאדם מכויץ בתפלתו ביותר אין בזה בית מיחוש "וכן כתבו הגאונים בתפילת הציבור שהוא בכל לשון מטעם זה שהציבור שכינה עמהם" ר"ל שכוונתם מצויה הרבה. עכ"ל. הא קמץ, שהגאונים מפרשים חילוק שבין ציבור לבין

רבותינו בעלי ההוראה הטוש"ע, וא"כ איך נתעלם מדברי כל הראשונים וניזיל בתר תשובת הגאונים הנז' ואף שלא פירש וכתב דברים אלו בשו"ת יבי"א הנ"ל, ודאי הגמור שזו דעתו. ואחר כותבי זה, ראיתי שכן כתב מפורש בחזו"ע ימים נוראים (עמוד יב) וז"ל: ואע"פ שראיתי בתשובות הגאונים הרכבי (ס"ו שצג) שכתב, שכל שהיחיד פונה ישר ומבקש מהקב"ה יכול לשאול צרכיו גם בלשון ארמי, ורק שפונה לבקש מן המלאכים לא ישאל בלשון ארמי. ע"ש. שיטה זו היא נגד כל הפוסקים הראשונים ומרן הנ"ל. עכ"ל. ששתי שזכיתי לכיין דעתו ולהבין דבריו לאשורם, והרי מפורש בדבריו, שלא ניתן להסתמך על תשובה זו לפסוק הלכה כנגד כל הראשונים, ומהטעם הזה לא חש לה אף שהכירה כבר לפני חמישים ואחד שנים לפחות (מאז נדפס יבי"א ח"א³⁰).

שנתנו למו"ל יוסף כדורי הנ"ל למען ידפיסוהו כאן בארץ, ואכן, הציבור התלהב מכך והתעוררו להדפיס את הספר, אלא שביני וביני פרצה מלחמת השחרור בשנת תש"ח, וכידוע בעוה"ר יושבי העיר העתיקה נפלו בשבי הירדנים, וביניהם היה גם ר' בן ציון חזן זצ"ל. ישיבת פורת יוסף נבזזה על ידי הפורעים הערבים על כל אוצרות הרוח שבה, וביניהם גם העתקת הספר תורה לשמה. רק בשנת תשל"ב עלה ר' דוד נכדו של הגרי"ח לארץ ישראל, והעלה עמו מכתבי ידו של סבו הגדול וביניהם גם את הספר תורה לשמה שנדפס בשנת תשל"ג.

ומעתה שים לב קורא נכבד, איך רבינו הגדול זלה"ה, מיד בהגיע הכתב יד לישיבת פורת יוסף, והוא תחת ידו של ר' בן ציון חזן זצ"ל - והיה זה ממש טרם נסיעתו למצרים בעוד הרב חד כרעא אארעא וחד כרעא אמברא, למד אותו כולו מתחילתו ועד סופו, עודנו בכפו יבלענו, ולא חיכה עד להדפסתו, וחפץ ה' בידו צלח כי באמת היתה העלמ'ה כמעט ארבעים שנה לספר זה, עד אשר נדפס מחדש. ועל כן תבין מדוע מצטט הרב בתשובותיו הקדמוניות ספר תורה לשמה כתי. שמענה ואתה דע לך ערך גדולות העצומה של רבינו, שאין שני לו, ומי יתן לנו תמורתו !

³⁰ ובהיותי בזה, ראיתי לנכון לציין כאן את גדלות רבינו הגדול אשר כל רו לא אניס ליה כפשוטו, ואין דבר בדברי הפוסקים נעלם מעיניו, לא יאומן כי יסופר, כי הוראה יראה בתשובתו זו (יבי"א ח"א חאו"ח סי' לה באות יא), כתב הרב ומצאתי בשו"ת תורה לשמה כת"י. ואני הכותב לא הבנתי מדוע מציין הרב שו"ת תורה לשמה כתב יד בזמן שהספר נדפס לפנינו? אולם אחר כך ראיתי דברי ר' יוסף כ'צורי המו"ל ספר תורה לשמה המספר בהקדמתו כי ביקש בשנת תש"ז מאת הרה"ג בן ציון חזן ז"ל שהיה בעיר העתיקה מנהל ישיבת פורת יוסף (הוא היה נאמן ביתו של הגרי"ח עד שנמלט לאר"י מפני מעשה שהיה, והיה מטפל בהדפסת ספריו של הגרי"ח עוד בחיים חיותו) שישלח מכתב לבגדאד להרב רבי דוד [שליט"א] זצ"ל נכד הגאון המחבר, ויבקש ממנו שיעתיק להם כתב יד אחד מכתבי רבינו יוסף חיים להדפיסו בארץ. ואכן, ר' דוד נעתר, והעתיק להם את ספר תורה לשמה ושלח אותו להרב בן ציון חזן

בקצת מקומות שחולק עליו היינו דווקא במקום שהוא ז"ל מפרש שחולק על רבו, אבל על הסתם דוחק לומר שחולק על הרי"ף ז"ל וכו'. ע"ש. ואם כן, בנידון דנן, שלא ראינו שהרמב"ם סובר שאפשר להתפלל בכל לשון, רק שהשמיט את הדין ולא כתב מאומה, והאחרונים הסבירו את דבר השמיטה בטוב טעם, וגם בפי' המשניות כתב להדיא כדעת הרי"ף³¹, מעתה למה נעשה מחלוקת ביניהם מסברא? אפשי פלוגתא לא מפשינן, ובפרט שאין רגליים מוכיחות כל עיקר שהם חולקים, אדרבא, יותר מסתבר לומר ששניהם מסכימים לדעת אחת.

ג. מה שרצה לומר שכן היא דעת מרן הש"ע (סימן קא ס"ד), הנה להבנת העניין נעתיק לשון מרן: יכול להתפלל בכל לשון שירצה, וה"מ בצבור, אבל ביחיד לא יתפלל אלא בלשון הקודש; וי"א דה"מ כששואל צרכיו, כגון שהתפלל על חולה או על שום צער שיש לו בביתו, אבל תפלה

יחיד משום שהציבור מכוונים ביותר וזה הפירוש שכינה עמהם. ואולם, לפי שיטת הגאונים בתשובה שהביא הגאון נאמן נר"ו, הכוונה בשכינה עמהם שהם פונים אל השכינה בתפילתם, ואין הדבר תלוי בכוונה כלל ועיקר, אלא הכל תלוי אל מי פונים בתפילה, לשכינה או למלאכים. משמע מכאן בפירוש, שיש גאונים החולקים על דעת הגאונים בתשובה הנ"ל, וא"כ נתברר כי הרי"ף, וגם הרמב"ם כאשר יבואר מיד בס"ד, וכל הראשונים אשר נטו קו מתשובת רב האי גאון ורבנו שריא גאון הנ"ל, היה להם על מי שיסמוכו, והם הגאונים החולקים עליהם, וכל הראשונים הנ"ל בשיטתייהו אזלי.

ומה שכתב עוד שדעת הרמב"ם כדעת רב האי ואביו רב שריא, שהרי השמיט מחיבורו הלכה זו דלא ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי, וא"כ משמע דסובר כהגאונים הנ"ל, וזהו המקור למנהג. תמוה, דהן אמת שהרמב"ם השמיט הלכה זו מחיבור היד החזקה, אמנם בפירוש המשניות (סוטה פרק ז) כתב אותה וז"ל: ותפלה ידוע, ומתפללין בני אדם בכל לשון, ואמנם זה בצבור אבל יחיד יזהר בעצמו שלא יתפלל אלא בלשון הקודש. עכ"ל. הרי להדיא שסובר כדעת הרי"ף. וממה שלא הזכירה בחיבור היד אין הכרח שחזר בו, שהרי כבר יישבו האחרונים בטוב טעם מדוע השמיט הרמב"ם דין זה מחיבור היד החזקה, ראה בחזו"ע ימים נוראים הנ"ל (עמוד יב"ד), וא"כ אין הכרח לומר שהרמב"ם חולק על הרי"ף רבו. וראה בספר יד מלאכי כללי הרמב"ם (אות כט) שכתב וז"ל: כמה מהדוחק שיחלוק הרמב"ם על רבו הרי"ף וכו' ואף אם מצינו

³¹ וידעתי מה שכתב הרב יד מלאכי (כללי הרמב"ם אות ו) בשם הרב יד אהרן שאין להעלות על הדעת שהרמב"ם ישמיט דין בחיבור היד ויסמוך על מה שכתב בפירוש המשניות, (אף שאין זה מוסכם לכו"ע דמהר"ר משה אמאירילי עליו נחלק הרב יד אהרן, כתב כן בפשיטות) מ"מ בנידונינו, שיש טעם וסיבה מדוע השמיט הרמב"ם הלכה זו מספר היד כמו שביארו דבריו מהר"א בן מוסא ועוד אחרונים, אפשר לומר דסייעתא לדברי האחרונים הללו הם דברי הרמב"ם בפירוש המשנה דכתב במפורש כדעת הרי"ף. ודומה לזה ראיתי שכתב הגאון ר' מאיר שמחה מדווינסק בספר חידושי ר' מאיר שמחה (סוכה כ"א ע"ב) לתרץ קושיית התו"ט מדוע השמיט הרמב"ם דינא דסומך סוכתו בכרעי המיטה, ותייץ דהרמב"ם סמך אהא דכתב בפי' המשנה דאין הלכה כר"י. ע"ש.

דבריו, והלא הי"א השני גם כן מפרש את הסתם וחולק על הי"א הראשון, ובכה"ג קיימא לן יש ויש הלכה כיש בתרא, ויוצא שדעת מרן כדעת הרא"ש שבארמית אסור, וה"ה לסליחות בארמית, א"כ גם אם נעמיד כדעת הרב בית דוד לא עלה בידינו להתיר לומר את הסליחות בארמית לדעת מרן. וראיתי שהחכם הנז' נרגש בזה, וכתב בתשובתו (אור"ת אלול תש"ג) בסוגריים כך: ומלשון מרן משמע דבין י"א קמא ובין י"א בתרא מודו בתפילה הקבועה לציבור שיחיד יכול לאומרה בכל לשון³². עכ"ל. אולם אחר הסליחה הרבה, נראה דנעלם מעינו הבדולח מה שכתב בשלטי גיבורים (ברכות ריש פרק היה קורא דף ז. בדפי הרי"ף אות ד) דלדעת הרא"ש גם תפילה שנתקנה לציבור אין לאומרה בלשון ארמי. ע"ש. וכ"כ בשמו הגאון ר' אברהם הכהן מסלוניקי בספר יוקח נא (סי' קא אות ט). וכ"כ גם הרב פרי חדש (קא אות ד) שהרא"ש תירץ את קושיית העולם איך מתפללות הנשים וכו' ותירץ שיכולות להתפלל בכל לשון חוץ מלשון ארמי. ע"ש. וכן העלה להלכה, ולא חילק כלל בין תפילה הקבועה לציבור לבין תפילה פרטית. ומעתה, מרן שהביא דברי הרא"ש ב"א בתרא, גם כן סובר שלדעת הי"א בתרא אפילו תפילה הקבועה לרבים אין לאומרה בלשון ארמי. נמצא, דאף אם נעמיד דברי מרן כסברת הרב בית דוד כפי שרצה החכם הנז', עדיין דעתו של מרן דאין

הקבועה לצבור, אפילו יחיד יכול לאומרה בכל לשון; וי"א דאף יחיד כששואל צרכיו יכול לשאול בכל לשון שירצה, חוץ מלשון ארמי. עכ"ל. והגאון הנאמ"ן נר"ו רצה לומר, דבאמת מרן ס"ל כסברת הי"א הראשון שתפילה הקבועה לציבור יכול היחיד לאומרה בכל לשון, וזאת משום שהדעה הראשונה שהובאה בסתם היא דינא דגמרא, ובכה"ג שמרן כותב בסתמא דינא דגמרא חדית לן הרב בית דוד כלל בדברי הש"ע, שהי"א אינו בא לחלוק אלא לפרש, נמצא דמרן סובר שתפילה הקבועה לציבור מותר לאומרה בכל לשון, וא"כ מותר לומר את קטעי הסליחות שבארמית ביחידות.

אולם, על דברים אלו יש להשיב בכמה אופנים, אחר בקשת הסליחה כראוי, כי לא זכיתי להבינם, זאת משום דכלל לא ברור דהאי כללא דכייל לן הרב בית דוד הוא מוסכם על הפוסקים, וכבר הרב עצמו כתב שהרב ערך השלחן חולק ולא מסכים להאי כללא, ואנכי הקטן מוסיף עליו, דאפילו מהר"ר יוסף מולכו שהיה תלמיד מובהק להרב בית דוד, וידו לא זזה מתחת ידו, כותב בכלליו (ראה שו"ת אהל יוסף הנד"מ בהוצאת מכון האיר ממזרח, תלמים תשע"ה, עמוד שפ כלל יח) שבמחילה מכבודו אין כלל זה מוסכם. ע"ש. ואם כן מי מכריחנו לומר בוודאות שכך דעת מרן ולעשות מעשה בניגוד לדעתו, שב ואל תעשה עדיף.

זאת ועוד, אף אי יחבינן ליה להחכם הנז' דהכי קי"ל כדעת הרב בית דוד, הלא כאן יש ב' יש אומרים, והי"א השני הוא דעת הרא"ש הסובר שבארמית דווקא אסור לשאול, ואם כן, מה הרויח החכם הנז' בכך שהי"א אינו חולק על הסתם אלא מפרש

³² וכן ראיתי שדייק גם הרה"ג בוגיד סעדון זצ"ל בתשובתו הנז'.

לומר הסליחות בארמית ביחיד³³.

ואולם, בעיקרא דמילתא, נראה שדעת מרן מבוררת לפסוק כהסתם שהיא דעת הרי"ף, וכך למדו רוב ככל האחרונים בדעת מרן, שאין להתפלל שום תפילה ביחיד כי אם בלשון הקודש בלבד. כ"כ השל"ה (מסכת ר"ה, נר מצוה אות כח) וכתב שכן דעת אביו הגאון בספר עמק ברכה משום שכן דעת מרן הש"ע. וכן נראה דעת האליה רבה (סי' תקפא סק"ט), וכן דעת המשנ"ב (סי' תקפא סק"ד) שהביא דברי הא"ר הנ"ל להלכה, ואי נימא דדעת מרן הש"ע לפסוק כדעת הי"א הראשון, מה מניעה יש לומר סליחות בארמי, ומוכח דס"ל דדעת מרן הש"ע לפסוק כהסתם דסעיף ד. וכן העלה הגאון ר' אברהם הכהן מסלוניקי בספרו יוקח נא (סי' קא אות ט"י) אחר שמתחילה נתאמץ להוכיח דדעת מרן כדעת תר"י שהובאה ב"א קמא, שוב הדר תבריה לגיזייה והעלה דדעת מרן בסתם לפסוק כדעת הרי"ף, וז"ל שם: אמנם הכא בדין זה מה אעשה דמשפט לשון השו"ע דכתב בסברת הסתם אלא בלשון הקודש משמע דדעתו דהי"א שהביא אחר כך פליגי על סברת הסתם וממילא דהלכה כסתם, וגם כל הפוסקים הנז"ל עומדים נגד סברתי בדעת הרי"ף ואני לבדי מה אעשה והרי אני מבטל דעתי

הקצרה מפני דעתם הרחבה וכו'. עכ"ל. ע"ש. גם בספר פקודת אלעזר (סי' קא ס"ד) פסק שאין לומר את הסליחות בארמית ביחיד ושכ"כ השל"ה בשם אביו. גם הש"ך (סי' שלה ס"ק ג) כתב שדברי מרן בהלכות ביקור חולים (שם) שאם מבקש רחמים על החולה בפניו יכול לבקש בכל לשון, ואם אינו בפניו לא יבקש אלא בלשון הקודש, הם אליבא דמ"ש באו"ח (ס"ס קא), וכוונתו ששם פסק מרן כהסתם, שהרי אם פסק כדעת הרא"ש היה לו לחלק בין ארמי לכל לשון ולא בין לשה"ק לכל לשון, וזה פשוט. וכן הבין גם הט"ז שם. גם הרב חיד"א בברכי יוסף (סי' שלה אות ג) כתב בהדיא שמה שכתב מרן "ואם מבקש שלא בפניו לא יבקש אלא בלשון הקודש" כן סתם באו"ח (סי' קא) ואף לדעת הרא"ש וכו', אבל לדעת מרן אין אנו צריכינן לזה, ואתיא הא כמו שסתם התם. עכ"ל. וכ"כ בשמו בספר יוקח נא הנ"ל. (וראה עוד לקמן הערה 67 שכן דעת הגאון רבינו יוסף חיים).

נמצא דכל האחרונים הללו למדו בפשטות דדעת מרן בש"ע לפסוק כדעת הרי"ף וכמו שסתם דבריו בריש סעיף ד, ודלא כמו שרצה החכם הנ"ל להעמיד בדברי מרן הש"ע.

המשך המאמר בגליון המלא

³³ עוד זאת, ראה במילואים לשו"ת יבי"א ח"א סי' לה' הנ"ל (מהדורא חדשה, הערה מס' 4), כתב הרב דאפי' לסברת רבינו יונה יש לומר דכל זה רק בתפילה חיובית, אבל תפילה שאינה חיובית כגון סליחות, גם רבינו יונה יודה דאין לשאול ביחידות אלא בלשון הקודש. ע"ש. (ובס"ד מצאתי סיוע לדבריו אלה מתשובת רב פעלים ח"ב או"ח סימן מו, ראה לקמן בסוף אות ד ד"ה ומה שהוסיף).

בית המדרש

- מדור חדש -

בו נביא בע"ה מידי חודש שאלה אקטואלית לעיון הלומדים, אשר ישלחו את תשובותיהם כל אחד לפי מה שהעלה, ואת התשובות המוחברות נפרסם בע"ה ובלנ"ד בגליונות הבאים.

התשובה שתכתב בצורה הטובה ביותר, ובעריכה מסודרת, תזכה את בעליה למנוי חצי שנתי (6 גליונות) לקובץ בית יוסף. [מנויים קיימים יקבלו זיכוי להמשך המנוי לעת שיגמר]. כמו כן, ניתן לשלוח למערכת שאלות לעיון הלומדים, אשר אם יהיו ראויים, נפרסמו בע"ה ובלנ"ד במדור זה בגליונות הבאים.

- שאלה א -

"צינתוקים" של קווי התוכן לאור ההלכה

הנה מצוי בשניים האחרונות קווים של שיעורי תורה (ולהבדיל קווים של חדשות וכדו'), אשר נפסלו ע"י גדולי ישראל³⁴, שכדי לפרסם את עצמם ע"י לחיצת כפתור אחת עושים "צינתוקים" לכל הפלאפונים בקומה הכשרה, וכל המחזיק פלאפון מסוג זה נאלץ לקבל את הודעותיהם מידי פעם בפעם, האם יש בזה בעיה משום הטרדה, או דלמא שכיון שהוא לימוד תורה, אע"פ שזה מפריע לאחרים, הדבר מותר (כמבואר בגמ' ב"ב כ"ז: ס"פ אטאן לחינוקות של בית רבן, ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך וכו'). וראה בפרש"י שם, וכן בפוסקים יו"ד סי' רמה סכ"ב).

ומה יהיה הדין בקווי חדשות וכדו', או קווים של שיעורי תורה, אשר כל מטרת קיומם היא לרווח כספי וכדו'.

תשובות [וכן שאלות למדור זה] ניתן לשלוח למערכת:

רחוב הרב בלוי 14 ק. קרקע, ירושלים (נא לציין "עבור ארגון להבין ולהשכיל").

פקס: 02-9929972 (נא לוודא אחר השליחה שהפקס הגיע).

דוא"ל: 7156775@gmail.com

[תשובות מעל 300 מילים יש לשלוח למייל בלבד, או לצרוב ע"ג דיסק, ולשלוח לכתובת הנ"ל].

³⁴ ומעל גבי במה זאת ראוי לגנות קווים אלו, אשר מכניסים לקו אשר הוא בכיסוי "חרדי" הקלטות מתכניות הרדיו החילוניות, והמאזין התמים נאלץ לשמוע את השקפותיהם הפסולות. וכבר נודעה דעתם של רבותינו על תחנות הרדיו החרדיות, ומה נענה ומה נאמר על אלו שאינם כאלה.

מכתבים ותגובות

א | גיהוץ בשבוע שחל בו תשעה באב - תגובה

בירחון ב"י תמוז תשע"ו סימן סא הביא הרב יוסף מסילתי נר"ו את דברי מרן זצ"ל (חזו"ע ארבע תעניות עמ' רלח) שהתיר לגהץ בשבוע שחל בו ת"ב, והביא שמקשים עליו, הרי הפוסקים שהוזכרו במקורות להלכה זו דיברו על חול המועד וכיצד למד משם מרן זצ"ל לענין שבוע שחל בו ת"ב.

ועוד, הרי מרן הש"ע (תקנא ס"ג) סתם לאסור גיהוץ? וכתב ליישב בצורה נפלאה ע"פ דברי הא"ז (אבלות ס"ס תמה) שגיהוץ שנאסר הוא גיהוץ הבא לשם ניקיון הבגד ולא רק ליישר קמטים. **אמנם** מה שרצה לומר שמרן זצ"ל התכוין לכך בשורה אחת, ודייק בדברי מרן זצ"ל שמזה שהביא רק את המקורות בהלכות חול המועד משמע ש? שהבין שהשיפון האסור בת"ב הוא לש נקיון. ולכן לא העיר מסתם מרן הש"ע, נראה דחוק טובא שהרי מרן זצ"ל אין דרכו לקצר כ"כ ולסמוך על המעיין שידייק בדבריו כדרך שמדייקים בדברי הראשונים, והיה למרן זצ"ל להזכיר שיש סתם מרן שאוסר ולבאר שאין מכאן סתירה להלכה זו על דרכי האור זרוע שמפרש פירוש הנוגע למציאות זמנינו. וע"כ לא נראה שמרן זצ"ל התכוין לכל הנ"ל, אמנם לעצם הדין כתבתי בתחילה שהיישוב הוא נפלא.

בברכה

יואב דהן,

ביתר עילית

ב | יישובים לדברים שחלקו על מרן רבינו הגדול זצוקללה"ה - מכתב

למערכת קובץ בית יוסף, שלום וברכה!

שמעתי שחכ"א חלק על מרן פוסק הדור זיע"א, בענין קול באשה ערוה, וטען שיש לאסור לשמוע קול אשה ברדיו, אף שאינו מכירה, והעיר, שהרי בפס' נאמר, קולך ערב ומראך נאווה, ומשמע שרק כשבאים ביחד אסורים, וכמו שהאריך בזה ביבי"א (ח"א או"ח ו). וע"ז העיר שע"פ הירושלמי (חלה פ"ב ה"א) שלמד קול באשה ערוה מהפס' (ירמיה ג, ט) "והיה מקול זנותה ותחנף את הארץ, ותנאף את האבן ואת העץ" משמע שאפשר להגיע לניאוף גם על עץ ואבן, וא"כ גם כשמוקלט ברדיו זו בעיה. ולכן חלק על דברי מרן, ומסקנתו לאסור.

ותמוזה, שבאמת לא מבואר בירושלמי כלל שהקול הוא ע"י עץ ואבן, אלא רק אפשר ללמוד מהפס' שהביא הירושלמי שע"י קול באשה ערוה, אפשר להגיע לניאוף עם עץ ואבן. אבל י"ל דכ"ז רק בקול האסור, והיינו בקול של אשה כשרואה אותה בעת ששרה, וכמו שפי'

בית יוסף

מכתבים ותגובות

מרן זיע"א, אבל קול בלא ראייה ואינו מכירה, אינו גורם כלל לניאוף, ואין שום ראייה כלל ועיקר מהירו'. והוא פשוט לכל מבין. נוכ"ז מלבד שהלכתא כהבבלי לגבי הירושלמי, והמעין במפרשים שם יראה שכולם פירשו בענין אחר, שיש שפי' דקאי על עבודת כוכבים ועץ ואבן הוא הפסלים, ויש שפי' דקול קאי על הקול שיוצא עליה שמזנה, ויש שפי' שקול פי' קלות. ע"ש]. נמצא שבחנם הזדרז לחלוק על מרן זיע"א.

עוד שמעתי שחלקו על מרן, ואמרו שגם יחיד אומר רחמנא ועניי לעניי, דהנה בגמרא בשבת יב: אמרו, כל השואל צרכיו בלשון ארמי - אין מלאכי השרת נזקקין לו, שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי! וכך פסק להדיא בשבולי הלקט (סי' רפב). וכ"ה בספר התניא (סי' ע"ב), ובספר יוסף אומץ יוזפא (סי' תתקנב). וכ"כ הא"ר, והמטה אפרים, והקיצור ש"ע, ושלא כמ"ש בכה"ח (תקפא ס"ק כו). וע"ש שהקשה ומה בכך שיגיד רחמנא אף שהמלאכים לא מבינים ארמית. אולם המתפלל ביחיד תפלתו עוברת להשי"ת דרך המלאכים, כמבואר בסוטה לג. התפלות שבארמית הם חשובות מאד, ונתקנו בלשון ארמית, שלא יהיו המלאכים מתקנאים בנו, ויהיה קטרוג. משא"כ כשנמצאים שם צבור, שאז אין התפלה עוברת דרך המלאכים, ולכן לא שייך כאן קנאת המלאכים. כך מסביר בשו"ת תורה לשמה (סי' מט), להורות שהצבור כוחם גדול, והן אל כביר ולא ימאס, שאין צריכים סיוע מלאכי השרת, המלאכים למעלה יאמרו זה יחיד ושואל צרכיו בלשון תרגום, ולא בלה"ק, משמע שסומך על עצמו שהוא צדיק גמור, ותפלתו חשובה כתפלת צבור שאין צריכים לסיוע, נראה מה מעשיו, ובזה נזכרים עוונותיו, ע"ד שאמרו רבותינו ז"ל שלשה מזכירים עוונותיו של אדם, קיר נטוי ועיון תפלה וכו'. ע"ש. ואף שבתורה לשמה כתב לחלק בין רחמנא לבין דעניי לעניי, אבל ביביע אומר חלק על חילוקו זה שאין בו טעם וסברא כלל. ולפי ההסבר שכתב בתורה לשמה, מה לי רחמנא ומה לי דעניי לעניי שאין לומר ביחידות.

עוד שמעתי שחלקו על מרן זיע"א, בענין שבועה תחת החופה, והקשו כמה קושיות על הנוהגים להשבע, אבל כל הקושיות הובאו בילקו"י שובע שמחות, וע"ש בתירוצים. וגם לגבי וידוי בין התקיעות, שעשו ספק ספיקא נגד מרן זצוק"ל, הנה הס"ס כבר הובא ביביע אומר לפני ששים שנה, ודחה את הספק ספיקא, כיעו"ש.

בכבוד רב,

הרב מנחם בן ברוך,

ירושלים

ג | בענין הצפיה למשיח - תגובה

לכבוד מערכת הקובץ הנפלא "בית יוסף" שלום רב וכט"ס!

במ"ש הרב אורי סבג נר"ו בגליון כח (עמ' פה-פו) בדברי הרמב"ם (הל' מלכים פ"א ה"א) דכל מי שאינו מחכה לביאתו הרי הוא כופר בכל התורה. ע"ש. והקשה מה מקורו של הרמב"ם שמי שאינו מצפה הוא כופר. וכ' ליישב דמיירי במחשבי קיצין, דחישב את הקץ ואחר

שלא הגיע אומר שלא יבוא עוד, וע"ז כ' הרמב"ם שהוא כופר כדכתיב "ושב ה' אלוקיך" וכו'.
(ומהאי טעמא אמרו בגמ' סנהדרין תיפת עצמן של מחשבי קיצין). עכ"ל.

אולם לכאורה הוא כלול במ"ש הרמב"ם דמי שאינו מאמין בביאת המשיח הרי הוא כופר, דאחר שבעת אינו מאמין כבר שיבוא הוא נכלל באינו מאמין, ולמה הוצרך הרמב"ם להוסיף דמי שאינו מחכה וכו'.

ונראה לבאר בהיפך מד' הרה"כ נר"ו, דבא לומר דמי שחישב הקץ ורואה שיש עוד זמן רב עד הקץ, ולכן אומר למה אחכה כעת והרי יש עוד זמן רב, ולזה כ' דהרי הוא כופר, דאמנם ה"בעיתה" הוא עוד זמן רב, אך הקב"ה יכול ל"אחישנה", ולכן יש לחכות כל הזמן. נאולם לפ"ז צ"ב מה שהקשה ממשמעות הגמ' בסנהדרין (צ:): דאמר' "וכי מאחר דמידת הדין מעכבת אנו למה מחכים" ומתרצת הגמ' "לקבל שכר שנא' אשרי כל חוכי לו". ע"כ. ולהרמב"ם הרי אם אינו מחכה הוא כופר, ולמה צריך להגיע לטעם ד"לקבל שכר".

בברכה רבה

יהודה בן דוד

ירושלים

קובץ בית יוסף

ירחון תורני לפרסום מאמרים בענייני הלכה אקטואליים
שע"י המרכז למורשת מרן - להבין ולהשכיל

בתי מדרש וכדו',

המעוניינים להתאגד בקבוצות,

ולהצטרף למעגל המנויים של קובץ בית יוסף במחיר מוזל

[80 ש"ח למנוי חצי שנתי (6 גליונות), במקום 100 ש"ח],

מוזמנים ליצור עמנו קשר במספר:

052-7156775 בין השעות 1.30 ל-3 בצהריים.

או בדוא"ל: 7156775@gmail.com

[מותנה בהצטרפות של לפחות עשרה מנויים]